

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(19 жовтня 2018 року,
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

Дніпро
2018

УДК 343.98
О-60

*Рекомендовано до друку кафедрою
оперативно-розшукової діяльності та
спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 6 від 16 жовтня 2018 р.)*

**О-60 Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції:
проблеми теорії та практики:** матеріали Всеукр. наук.-
практ. конф. (Дніпро, 19 жовт. 2018 р.). Дніпро: Дніпроп.
держ. ун-т внутр. справ, 2018. Ч. 1. 172 с.

ISBN 978-617-7665-37-2

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, в якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів та наукових установ України, а також фахівці-практики правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та освітньому процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

канд. юрид. наук **А.Є. Фоменко** (*голова*); д-р юрид. наук., проф., засл. юрист України **Л.Р. Наливайко** (*заст. голови*); д-р юрид. наук, доц. **О.В. Кириченко** (*заст. голови*); д-р юрид. наук **С.В. Пеньков**; канд. юрид. наук **С.М. Балабан**; канд. юрид. наук, доц. **В.В. Дараган**; канд. юрид. наук, доц. **Д.Б. Санакоев**; канд. юрид. наук, доц. **А.В. Самотуга**.

ISBN 978-617-7665-37-2

ББК 67.9 (4 УКР)

© Автори, 2018
© ДДУВС, 2018

З М І С Т

Бойко О.П. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ІЗ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ	9
Брисковська О.М. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ	11
Василинчук В.І., Никифорчук Д.Й. АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ	13
Волков І.А. ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	16
Давидюк В.М. «СИЛИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ТА «СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»: СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНІВ	19
Ємець О.М. БОРОТЬБА З СУТЕНЕРСТВОМ: СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЦЬЙ СФЕРІ	22
Єрменчук О.П. ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ КРИТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	25
Кисельов А.О. ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ЗАВОЛОДІННЯМ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ ...	29
Кіресва О.С., Капацин І.І. ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТИВНИХ СПІВРОБІТНИКІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО	32

Колосков В.В., Махлай О.М. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	36
Крошко Ю.О. УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ	39
Літун О.О. ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗШУКУ ДИТИНИ, ЯКА ЗНИКЛА БЕЗВІСТИ	41
Лук'янчиков Б.Є., Усенко О.В. ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРОРА З ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ТА СПЕЦІАЛІСТАМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	44
Любчик В.Б. ОЗНАКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ	47
Недов Р.С. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛІНІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КІБЕРПОЛІЦІЇ	50
Пашаєв А.З., Андрусенко С.В. ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК НАРКОЗЛОЧИНІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ШЛЯХОМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	54
Пічкуренко С.І., Злагода О.В., Кацан Л.О. ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ І СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	58
Плескач О.Ю. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПОВИХ ОЗНАК ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСНО	61

Поляков Є.В.

ХАРАКТЕРНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ЗА ФАКТАМИ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ
ЗА ДОПОМОГОЮ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ 64

Пономаренко О.С.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИМАГАННЯ
З ТОЧКИ ЗОРУ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ
ЦИМ ЗЛОЧИНАМ 68

Приполов І.І.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ
ГАЛУЗЕВИХ НАУК: ДЕФІНІЦІЯ ПРЕДМЕТА 72

Приходько Д.С., Торгалю Д.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ МАТЕРІАЛІВ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ
ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ
ЗА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ СПРАВОЮ 75

Свірін М.О.

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ
У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ 78

Семеницький О.В.

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
(КАРНОГО РОЗШУКУ) ЗІ СЛІДЧИМ ПРИ РОЗКРИТТІ
ТА РОЗСЛІДУВАННІ ГРАБЕЖІВ І РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ 82

Сітайло О.М.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗШУКУ ОБВИНУВАЧЕНОГО
ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 86

Стрільців О.М., Примак К.В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ
У ХОДІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ЯК ДОКАЗІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ 88

Супруненко А.М.

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ 91

Тронько О.В. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ	95
Фаріон О.Б. ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОСІБ, ПРИЧЕТНИХ ДО ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	98
Халимон С.І., Власюк О.В. ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІТИКА ...	102
Хамула С.В., Молдован В.Д., Семібаламут К.М. ПРОБЛЕМА ПОШУКУ РАДІОВИПРОМІНЮВАНЬ СКАНУЮЧИМ РАДІОПРИЙМАЧЕМ	106
Христов О.Л., Денисенко Є.М. ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ АВТОМОБІЛЯМИ, ОБЛАДНАНИХ СИСТЕМАМИ ЗАХИСТУ	109
Худенко Д.М. РОЗБІЖНІСТЬ В ПРОФЕСІЇ З ПРОЦЕСУАЛЬНОЮ КОМПОНЕНТОЮ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ КРИМІНАЛЬНИХ АНАЛІТИКІВ У ПОЛІЦІЇ	112
Ценов Д.М. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ	116
Чиж С.А. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ГОТУЮТЬ І ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ	120
Шахова К.В. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТОМ ВЧИНЕННЯ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ	122

Шинкаренко І.Р.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ТЕОРІЯ: ПОНЯТТЯ,
СТРУКТУРА, ОКРЕМІ ЗАДАЧІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 125

Щербинський К.С.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА РОЗБОЇВ,
ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ 131

Балюра А.О., Телійчук В.Г.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ
НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ 133

Безверха Д.І., Павлова Н.В.

ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ
ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ 136

Горелік Д.С., Кисельов А.О.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 139

Доброскок П.Ю., Бурак М.В.

АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ДЕПАРТАМЕНТУ
ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
У РАЗІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ТРАНСПОРТУВАННЯМ ПРИРОДНОГО ГАЗУ,
НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ МАГІСТРАЛЬНИМИ
ТРУБОПРОВОДАМИ 142

Малярєнко С.А., Кисельов А.О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ТА СЛІДЧИХ
ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 145

Матвієнко Н.А., Ноздрін Д.О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА 147

Михайлова О.Ю., Санакоєв Д.Б.

ПОМИЛКИ, ЯКИХ ПРИПУСКАЮТЬСЯ СПІВРОБІТНИКИ
ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ
НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ 151

Радько М.В., Ноздрін Д.О. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	153
Рец В.В., Павлова Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПНОЗУ ЯК НЕТРАДИЦІЙНОГО МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИКИ	156
Скорик Т.М., Телійчук В.Г. ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ОСІБ ДО НЕГЛАСНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	159
Стрілецька І.Р., Ноздрін Д.О. ДО ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НСРД.....	161
Тімочкін М.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО РЕАГУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА ФАКТИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН	163
Юдін А.В., Кисельов А.О. ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ	167

Бойко О.П.

кандидат юридичних наук
викладач кафедри
кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ІЗ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Діяльність із розкриття та розслідування кримінальних правопорушень передбачає різноманітність та значне використання сил та засобів, що потребує від слідчих та працівників підрозділів карного розшуку тісної взаємодії та оперативності, організованості та професіоналізму.

Чітко спланована та організована взаємодія слідчих та підрозділів карного розшуку на досудовому провадженні сприяє швидкому розкриттю злочинів, а також заходам, спрямованим на виявлення та протидію злочинності.

З метою підвищення ефективності взаємодії слідчих із підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні необхідно визначити напрями її вдосконалення, але перед цим вважаємо за доцільне з'ясувати сам термін «удосконалення».

Поняття «удосконалення (вдосконалення)» має походження від «удосконалювати» – робити досконалішим, кращим [1, с. 1506]. Також термін «удосконалення (вдосконалення)» тлумачиться як зміна в чому-небудь у бік поліпшення; результат такої зміни [2, с. 397]; як поліпшувати (робити кращим, досконалішим, більш задовільним тощо), покращувати [3, с. 785].

Проаналізувавши поняття «удосконалення», вважаємо, що під удосконаленням взаємодії слідчих із підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні слід розуміти діяльність компетентних органів держави, спрямованих на покращення чинного законодавства відповідно з розвитком правовідносин та напрацювання оптимальних рішень та способів для досягнення кращого результату взаємодії між слідчими та підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні з метою підвищення ефективності взаємодії між зазначеними суб'єктами.

Вчені у своїх працях, присвячених взаємодії, намагалися визначити і напрями її удосконалення. Найбільш, на нашу думку, вдалим поділом напрямів удосконалення взаємодії є поділ, здійснений у своєму дослідженні А.А. Патином, який, з'ясовуючи напрями оптимізації взаємодії між слідчими та оперативно-розшуковими підрозділами при розкритті та розслідуванні

майнових злочинів поділив їх на дві групи: нормативно-правові та організаційні [4, с.161].

Організаційні напрями вдосконалення взаємодії слідчих із оперативними підрозділами в своїх роботах досліджували І. Коноплицький [5], А.В. Гордін [6] та І.І. Татарин [7].

Так І. Коноплицький зазначає, що ефективність взаємодії при розслідуванні злочинів залежить від прискіпливої належної уваги до планування діяльності, яке приводить до його організації. Планування припускає використання традиційних і нетрадиційних шляхів. До першого вчений відносить відпрацювання так званих типових версій, висунутих на основі наукового аналізу даних узагальненого досвіду розслідування злочинів певної категорії, до другого – використання, поряд із типовими версіями, і таких, які не вкладаються у звичні рамки, а виникають у зв'язку з виявленням нових способів учинення злочинів та інших даних. Тому, на його думку, найбільш важливим для слідчого є використання обох зазначених шляхів, тобто здійснення активної розумової діяльності, пов'язаної з висуненням різного роду версій [5].

І.І. Татарин зазначає, що до системи вдосконалення діяльності оперативних і слідчих підрозділів належать: підвищення освітнього рівня працівників органів поліції; вирішення проблеми кадрового забезпечення поліції; істотне підвищення рівня інформаційного забезпечення діяльності поліції; впровадження досягнень науки і техніки; поступове впровадження нетрадиційних засобів розшуку; створення в оперативних підрозділах окремої посади, в посадовій інструкції якої буде вказано діяльність, спрямовану на відшкодування шкоди потерпілим від злочинів; вдосконалення організаційно-тактичних форм і методів розшуку [7, с. 165].

Ми підтримуємо позицію А.В. Гордіна, який зазначав, що ефективність взаємодії слідчого і оперативних підрозділів полягає в необхідності вдосконалення законодавчого та відомчого нормативного регулювання, що створює умови для вироблення нових форм і напрямків у вирішенні завдань протидії злочинності [6].

Отже, на нашу думку, вдосконалення кримінального процесуального законодавства України та відомчих нормативно-правових актів щодо взаємодії слідчих з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні створить умови для ефективного використання результатів оперативно-розшукової та процесуальної діяльності, а також визначення нових форм і напрямків у вирішенні завдань кримінального провадження.

Питання присвячені виділенню напрямів вдосконалення взаємодії між слідчими та підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні, що передбачають необхідність внесення змін до КПК України та відомчих нормативно-правових актів нами будуть досліджені в подальших наукових розробках.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь, 2004. 1440 с.
2. Словник української мови: в 11-и т. 1976. URL: <http://sum.in.ua>.
3. Бурячок А.А., Гнатюк Г.М., Головащук С.І. та ін. Словник синонімів української мови: в 2-х т. Київ: Наук, думка, 2001. Т. 2. : 0-Я. 2001. 960 с.
4. Патик А.А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2010. 233 с.
5. Коноплицкий И. Пути совершенствования взаимодействия следователей и оперативных подразделений ОВД в ходе расследования пре ступлений. URL: <http://gisap.eu/ru/node/86015>.
6. Гордин А.В. Взаимодействие оперативно-розыскных подразделений и следователя органов внутренних дел при раскрытии и расследовании преступлений: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Санкт-Петербург. ун-т МВД России. 2005. 22 с.
7. Татарин І.І. Забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, на досудовому розслідуванні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів., 2015. 223 с.

Брисковська О.М.

кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗЛОЧИНІВ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

Оперативні підрозділи обмежені у своїх правових повноваженнях, щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів. Це обґрунтовано тим, що законодавство України не містить розмежування між оперативно-розшуковими заходами визначених ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та негласними слідчими (розшуковими) діями визначених в гл. 21 КПК [1, 2, 3, с. 193]. Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок, що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів (ОРЗ), передбачених Законом України «Про

оперативно-розшукову діяльність» та відповідними відомчими правовими актами [4].

Визначимо декілька ключових проблемних питань, щодо профілактики правопорушень оперативними підрозділами:

- обмеженість працівників оперативних підрозділів у праві на самостійне звернення з клопотанням на отримання дозволу в слідчого судді на проведення оперативно-розшукових заходів у рамках оперативно-розшукової справи, що передуює погодження клопотання у прокурора, який здійснює процесуальне керівництво та отримання відповідного доручення у слідчого. Відповідно до ч. 6 ст. 246 КПК проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор у більшості випадків обмежує перелік дій та заходів, які необхідно виконати, за різними мотивами, і це в свою чергу не дає результату, який необхідно отримати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 246 КПК);

- вищезазначене суперечить ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», де зазначено, що оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, при виявленні ознак злочину зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України. Тільки виникає питання яким чином оперативний працівник, може зібрати матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння, якщо переважна більшість оперативно-розшукових заходів визначених в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» прирівнюється до негласних слідчих (розшукових) дій, дозвіл на проведення яких надається судом на підставі клопотання слідчого або прокурора [1];

- негласні слідчі (розшукові) дії проводять виключно у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів (ч.2 ст.246 КПК) [2].

- також не визначений механізм перевірки оперативної інформації. У зв'язку з тим, що отримана від негласного джерела інформація про злочин, відповідно норм чинного КПК України, повинна бути зареєстрована в Журналі єдиного обліку та, за наявності підстав, внесена до ЄРДР. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, під досудовим розслідуванням законодавець розуміє стадію кримінального провадження, яка починається з моменту

внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Слідчий, прокурор починають свою діяльність після надходження інформації до органу державної влади, що фактично і є передумовою досудового розслідування;

Ми також схилиємося до тієї думки, що для ефективної роботи оперативних підрозділів, доцільно на законодавчому рівні розмежувати оперативно-розшукові заходи з негласними слідчими (розшуковими) діями. Або надати можливість оперативним підрозділам звертатися до суду із клопотанням про проведення оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукової справи.

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992, № 22, ст. 303. поточна редакція від 02.08.2018, підстава- 2505-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Васи́нчук В.І. Деякі шляхи удосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність в умовах реалізації нового КПК. Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінально-процесуальним кодексом України: зб. Наукових праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2013 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. С.192-193.

4. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*, № 1, 2013. С. 270-273.

Василинчук В.І.

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

Никифорчук Д.Й.

доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ

Міжнародний досвід превентивних заходів, які на сьогодні застосовуються правоохоронними інституціями, свідчить, що ключовими інструментами протидії злочинам є аналітична робота.

На сьогоднішній день у нашому житті практично не залишилось галузей в суспільстві, де не використовуються інформаційні технології, комп'ютеризовані комплекси тощо. Всі ці системи оперують певними масивами даних, які рано чи пізно виникає необхідність аналізувати. І якщо у деяких сферах (фінансового, технічного характеру) існують такі механізми, якими хоча б частково можна автоматизувати аналіз інформації у цих сферах, то в частині кримінального аналізу таких механізмів обмаль.

У повсякденній роботі, в рамках наданих повноважень, працівники підрозділів кримінальної поліції здобувають достатній масив даних, що містить інформацію у тому числі про злочинну діяльність як окремих суб'єктів, так і організованих злочинних груп. У зв'язку з чим надважливим на сьогодні є застосування аналітичних інструментів, які б надали можливість оперативно опрацьовувати високооб'ємні дані, а також виконувати автоматизовані аналітичні функції.

Аналітики уповноважених оперативних підрозділів, повинні володіти навичками, необхідними для аналізу великих обсягів інформації з різних джерел. Метою аналітичної роботи є забезпечення інформаційної підтримки діяльності правоохоронного органу.

Інформація, яка збирається, має відповідати наступним критеріям: актуальність, важливість, достовірність, корисність, своєчасність, повнота.

Інформація з відкритих джерел, зокрема засобів масової інформації (газет, журналів, радіо та телебачення, всесвітньої мережі Інтернет), може використовуватися оперативними підрозділами правоохоронних органів як доповнення до інформації, що надходить іншими каналами.

Як свідчить аналіз практики найбільш ефективними є використання пошукових систем: а) Google та Yandex ; б) Соціальні мережі; в) Месенджери та ін.

Так, використовуючи пошукові системи Google (<http://google.com>) та Yandex (<https://www.yandex.com>), треба пам'ятати, що вони по-різному видають результати пошуку. Зокрема, Yandex видає сторінки та сайти, а Google – загальну кількість посилань. В останнього більше інформації, однак перший краще обробляє російсько- й українськомовні запити. Також можна скористатись й іншими пошуковими системами, наприклад, Rambler, Yahoo, Avaport, але вони не такі інформативні, як Google та Yandex.

Досить результативним є пошук в Yandex, завдяки якому одночасно можна отримати інформацію про особу з різних соціальних мереж. Google пропонує пошуковий браузер Google social search, який одночасно надає інформацію з Facebook, Twitter, Google+, Instagram, LinkedIn.

Соціальні мережі – це джерело інформації, тому пошук інформації в даних мережах є важливим інструментом для її збору. Так, можна застосувати особливості відновлення доступу до облікових записів на окремих веб-сайтах для отримання додаткової інформації.

Разом з цим можна використати можливості соціальних мереж,

наприклад Facebook, Instagram, при пошуку людей.

Моніторинг в режимі реального часу оновлень у соціальних медіа дозволяє правоохоронним органам одержати потрібну інформацію про вчинені або заплановані злочини. Володіння цією інформацією дозволяє встановити осіб які готують чи вчиняють кримінальні правопорушення та, за можливістю, припинити їх протиправну діяльність.

Особливе місце у протидії злочинам у сфері економіки доцільно віднести Антикорупційному скорингу «Громадська антикорупційна експертиза результатів державних тендерів в Україні» - є програмний продукт, який аналізує, систематизує загальнодоступну інформацію з відкритих державних реєстрів та виявляє ознаки ймовірного вчинення правопорушень при визначенні переможця під час здійснення державних закупівель. Результати аналізу, отримані за допомогою такої антикорупційної системи оцінювання, оприлюднюються на сайті www.acm-ua.org.

За допомогою антикорупційного скорингу відбувається автоматичний розрахунок корупційних ризиків на основі 25 формалізованих критеріїв, які дозволяють зробити висновок щодо наявності корупційної складової при проведенні державних тендерів. Вказаний модуль не проводить аналіз пов'язаності осіб при тендерних закупівлях. Це неможливо виходячи із положень законодавства про персональні дані.

Якщо порівнювати обидва модулі аналітики, слід звернути увагу на те, що система «ProZorro» контролює процедуру проведення державних тендерних закупівель, а «Антикорупційний монітор» здійснює аналіз переможців таких тендерів.

Одним із важливіших інструментів, які б покращували роботу оперативних підрозділів у протидії злочинам, було б доцільним створення єдиного державного центру інформації доступ, до якого повинні мати лише уповноважені на те особи.

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити, що аналітична робота в діяльності оперативних підрозділів – це безперервний дослідний процес, що включає в себе комплекс організаційних заходів і методичних прийомів, спрямованих на вивчення стану злочинності; чинників, що її обумовлюють; прогнозування злочинності; ефективності використання сил, засобів та заходів у протидії кримінальним правопорушенням.

Волков І.А.

здобувач

Харківського національного
університету внутрішніх справ

ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Необхідність активної протидії злочинам, що вчиняються працівниками Національної поліції (зумовлює необхідність документування дій злочинців, що створює передумови для комплексного застосування всього арсеналу наявних у розпорядженні підрозділів внутрішньої безпеки оперативно-розшукових заходів і відповідно впливає на якість документування в цілому.

Алгоритм дій щодо документування підрозділами внутрішньої безпеки злочинів, які вчиняють працівники органів та підрозділів Національної поліції має охоплювати наступні дії: отримання оперативної інформації про підготовку до вчинення злочину, її реєстрація для заведення оперативно-розшукової справи. На цьому етапі також проводяться заходи, передбачені оперативним (ініціативним) пошуком для перевірки достовірності та повноти відомостей, які у подальшому будуть використані як підстави для початку оперативної розробки; вжиття оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукової справи; реалізація матеріалів ОРС.

Перевірка достовірності первинної інформації про злочини та осіб, які їх вчинили, необхідна тому, що в низці випадків вона не містить достатніх даних для правильного вирішення питання про заходи, яких слід вжити у зв'язку з їх надходженням. При перевірці інформації про протиправні дії працівників поліції оперативні працівники внутрішньої безпеки в установленому порядку мають право: знайомитись з матеріалами оперативно-розшукової діяльності, іншими документами та оперативною інформацією структурних підрозділів НП, за необхідності вилучати документи, предмети, інші носії інформації, безперешкодно отримувати в підрозділах кадрового забезпечення особові справи та інші відомості про проходження служби працівниками цих підрозділів [1, с. 67].

За результатами проведеної перевірки приймається обґрунтоване рішення про: закінчення проведення оперативної перевірки, у випадку, якщо інформація не знайшла підтвердження; заведення ОРС, у межах якої проводяться оперативно-розшукові заходи, спрямовані на фіксацію злочинних дій осіб, які готують вчинення злочину, або вчиняють злочин (таке рішення приймається, якщо інформацію про злочинні дії можна отримати лише при проведенні оперативно-розшукових заходів);

направлення зібраних матеріалів до слідчого підрозділу для початку кримінального провадження відповідно до КПК України [2, с. 43].

Після погодження рішення про заведення ОРС оперативний працівник складає план ужиття оперативно-розшукових заходів залежно від випадку документування. Зміст документування дій розроблюваних осіб полягає в застосуванні комплексу оперативно-розшукових заходів з метою оперативного вивчення фігуранта із залученням можливостей оперативної та оперативно-технічної служб; контролю за поведінкою розроблюваного; встановлення фактів, виявлення документів та інших матеріальних об'єктів, що матимуть доказове значення; встановлення та відпрацювання осіб, які могли бути причетними до вчинення злочинів; виявлення місць зберігання матеріальних цінностей і грошових коштів фігуранта, на які може бути накладено арешт; підготовки та проведення заходів з реалізації матеріалів оперативної розробки.

Під час документування ознак зловживань владою або службовим становищем встановлюється низка обставин, які можна вважати типовими для цієї категорії злочинів, зокрема: службовий статус працівника НП; коло й зміст його повноважень (прав та обов'язків); характер, умови та особливості роботи підрозділу НП; суспільно небезпечні наслідки від злочину; причинний зв'язок між вчиненим діянням і наслідками; час, місце, спосіб вчинення злочину, знаряддя і засоби, які при цьому застосовувались; зв'язок злочинних дій працівника НП з використанням ним службового становища; форма вини, мотив і мета злочину; кількість епізодів, періодичність; обставини, які характеризують особу підозрюваного, пом'якшуючі та обтяжуючі обставини; можливості залучення до скоєння злочинів підлеглих по службі працівників та вчинення тиску на них при виявленні злочинів з метою надання неправдивих свідчень; відомості про професійний досвід фігуранта (знання специфіки функціонування правоохоронних органів); інформація про стосунки між членами злочинної групи, до складу якої входять працівники НП, місця проведення ними часу, спільного відпочинку; та інші обставини, що мають значення для викриття злочинної діяльності.

Умовами ефективної протидії злочинним проявам з боку працівників НП є: комплексне використання гласних та негласних методів, засобів та заходів; використання всього арсеналу негласних джерел оперативної інформації з визначенням перспективного кола осіб, яких необхідно залучати до негласного співробітництва; розробка оптимальних тактичних прийомів, спрямованих на виявлення всієї схеми злочинної діяльності та інфраструктури злочинних груп, у яких беруть участь працівники НП; комплексне використання оперативно-технічних заходів і засобів з метою встановлення інформації про злочинну та корумповану діяльність працівників поліції; здійснення взаємодії з працівниками СБУ; створення з використанням оперативних комбінацій відповідних умов для отримання оперативної інформації; здійснення ОРЗ, спрямованих на подолання протидії з боку працівників НП, які займаються злочинною діяльністю. Основним

завданням є негласне отримання доказової бази та її фіксація.

Отримавши результати проведення усіх ОТЗ та ОРЗ, здійснивши їх аналіз та виконавши усі процесуальні норми, якими закріплюються отримані докази, та встановивши можливу дату вчинення злочину, оперативний працівник служби внутрішньої безпеки готує план реалізації ОРС. На момент реалізації оперативний працівник із залученням сил ДОТЗ (для фіксації доказів) й ДОС (для спостереження за фігурантами) визначає час та місце початку вчинення замаху на злочин, та проводить затримання фігуранта (фігурантів).

Реалізацію матеріалів оперативно-розшукової справи необхідно проводити після встановлення достовірних даних про особу працівника поліції та обраний ним спосіб вчинення злочину у сфері службової діяльності чи корупційних порушень, або поза межами служби. Це пов'язане зі складністю кримінальних проваджень за перерахованими фактами. Найбільш оптимальним тактичним способом реалізації таких матеріалів є затримання злочинця на місці злочину, «на гарячому».

З урахуванням значного обсягу оперативно-розшукових заходів, які необхідно здійснити співробітникам правоохоронних органів, необхідності постійної оцінки інформації з точки зору можливості її використання у створенні доказової бази, вже на початковій стадії кримінального провадження доцільно вирішувати питання про створення слідчо-оперативної групи для забезпечення швидкого розслідування кримінального провадження.

Правильна організація, послідовність, плановість, вичерпність застосування сил та засобів при здійсненні оперативного документування злочинних дій працівників поліції, закладають передумови успішного вирішення питання про забезпечення можливості притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Доцільною видається потреба розроблення науковцями та практичними працівниками науково-методичних рекомендацій з огляду на особливості провадження оперативно-розшукової діяльності працівниками служби внутрішньої безпеки.

1. Пічкурєнко С.І. Удосконалення оперативно-службової діяльності служби внутрішньої безпеки як головна умова належного забезпечення внутрішньої безпеки МВС України // Бюлетень обміну досвідом роботи № 186/2011. С. 64-69.

2. Боднар В.Є. Документування підрозділами внутрішньої безпеки виявлених фактів зловживання владою або службовим становищем в ОВС та реалізація матеріалів ОРД у кримінальному провадженні // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ № 1 (72). 2016. С. 43-51.

Давидюк В.М.

докторант

Харківського національного
університету внутрішніх справ

«СИЛИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ТА «СУБ'ЄКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»: СПІВВІДНОШЕННЯ ТЕРМІНІВ

Доволі розповсюдженим серед фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності є використання терміну «сили оперативно-розшукової діяльності», однак можна визначити, що окремі вчені ототожнюють його з таким поняттям як «суб'єкти оперативно-розшукової діяльності». Тобто, враховуючи вказане можна резюмувати про відсутність єдності у наповненні змісту окресленого словосполучення, так і у визначенні його місця в понятійному апараті оперативно-розшукової науки.

Зважаючи на це, варто розкрити зміст терміну «сили ОРД». Так, Я.Ю. Кондратьєв до сил, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, відносить:

- посадові особи підрозділів кримінальної поліції, які функціонують відповідно до оперативно-розшукового законодавства (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») і здійснюють загальне керівництво даною діяльністю на чолі з міністром внутрішніх справ України та його першими заступниками;
- начальники територіальних підрозділів МВС, їх заступники з оперативної роботи, уповноважені на здійснення ОРД;
- керівники та оперативний склад оперативних підрозділів зазначених органів;
- начальники міських, районних управлінь і відділів внутрішніх справ та їх заступники, які є начальниками кримінальної поліції;
- працівники оперативних підрозділів кримінальної поліції, які мають відповідний допуск до ОРД;
- особи, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами кримінальної поліції, у тому числі гласні та негласні, штатні та позаштатні працівники.

Окрім того, науковець додає, що працівники оперативних підрозділів кримінальної поліції, до функціональних обов'язків яких належить вирішення оперативно-розшукових, контррозвідувальних та розвідувальних завдань, передбачених законодавством, поділяються на: працівників, які в повному обсязі уповноважені здійснювати ОРД (отримувати первинну інформацію, здійснювати її обробку, застосовувати оперативно-аналітичні, оперативно - технічні, оперативно-пошукові системи); працівників, які

частково здійснюють ОРД (виконують тільки деякі функції) [1, с. 180-181].

В той же час, автор лекції «Сили ОРД» зазначає, що до сил ОРД відносяться відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» насамперед оперативні підрозділи кримінальної поліції, а саме: карний розшук (кримінальна поліція); Державна служба боротьби з економічною злочинністю (сучасний аналог – Департамент захисту економіки); Національне центральне бюро Інтерполу в Україні (НЦБ Інтерполу); підрозділи по боротьбі з незаконним обігом наркотиків (сучасна назва – підрозділи по протидії наркозлочинності).

До основних сил ОРД у системі МВС України, на думку В.Г. Телійчука, входять спеціальні підрозділи боротьби з організованою злочинністю та внутрішньої безпеки.

Крім названих основних сил, суб'єктами ОРД, автор лекції «Сили ОРД» визначає допоміжні оперативні підрозділи, зокрема: кримінального пошуку (кримінальна розвідка); оперативно-технічні; організації службового собаководства [2, с. 4].

В той самий час на думку російського вченого Ю.Б. Чупилкіна сили ОРД - це штатні легальні і негласні (зашифровані) співробітники органів, які здійснюють ОРД, а також працівники допоміжних підрозділів, конфіденти і позаштатні співробітники [3].

Далі логічно визначити суб'єктів ОРД. Так, колектив авторів навчального посібника «Основи оперативно-розшукової діяльності» (С.В. Албул, С. В. Андрусенко, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін), зазначає, що суб'єкт оперативно-розшукової діяльності – це спеціально уповноважений орган або підрозділ, що, відповідно до визначеного законодавцем функціонального призначення, реалізовує комплексні повноваження щодо застосування спеціальних сил та засобів оперативно-розшукової діяльності з пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Зазначені суб'єкти мають низку ознак: оперативні підрозділи перебувають у складі правоохоронних органів (наприклад, Національна поліція України) або спеціальних служб (Служба зовнішньої розвідки України); різниця у відомчому підпорядкуванні обумовлює специфіку нормативно-правового регулювання окремих аспектів діяльності оперативних підрозділів; оперативні підрозділи, відповідно до визначеного функціонального призначення, наділені комплексними повноваженнями в ОРД, відповідно до чого виконують встановлені обов'язки та реалізують надані права; оперативні підрозділи проводять гласні та негласні, пошукові, розвідувальні та контррозвідувальні заходи; оперативні підрозділи мають у своєму складі гласних та негласних, штатних та

позаштатних працівників; здійснення ОРД даними підрозділами передбачає реалізацію матеріальних та процедурних гарантій законності [4].

В той самий час І.Р. Шинкаренко визначає, що суб'єкти ОРД – це усе різноманіття оперативних підрозділів, які поділяються залежно від обсягу їх повноважень і функцій на підрозділи, які: здійснюють ОРД у повному обсязі - проведення різного виду гласних та негласних оперативно-розшукових заходів та агентурної роботи; виконують окремі оперативно-розшукові заходи за завданнями інших оперативних підрозділів; здійснюють ОРД частково, в обмеженому обсязі - усі інші структурні підрозділи органів поліції [5, с. 5]. Водночас, законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено вичерпний перелік суб'єктів ОРД [6].

Аналізуючи наведене та фахову юридичну літературу, можна дійти висновку, що термін «сили ОРД» є більш ширшим аніж «суб'єкти ОРД», та охоплює не лише підрозділи, що безпосередньо здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а й включає у себе всі категорії осіб, які тим чи іншим способом використовуються з метою оперативно-розшукової протидії злочинності.

1. Кондратьев Я.Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія. Київ, 2004. 444 с.

2. Телійчук В.Г. Сили ОРД : лекція. Кіровоград, 2004. 24 с.

3. Чупилкин Ю.Б. Правоохранительные органы Российской Федерации [Електронний ресурс]. URL : https://studref.com/415438/pravo/pravoohranitelnye_organy_rossiyskoy_federatsii

4. Албул С.В. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. Одеса, 2016. 270 с. [Електронний ресурс]. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/r493.pdf>

5. Шинкаренко І.Р. Використання оперативно-технічних засобів та можливостей оперативної служби підрозділами кримінальної міліції: метод. реком. Дніпропетровськ, 2006. 48 с.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XI [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

Ємець О.М.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри

оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

БОРОТЬБА З СУТЕНЕРСТВОМ: СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЦЬЙ СФЕРІ

В Україні триває дискусія щодо можливої легалізації заробітку, пов'язаного з проституцією. Проте, вважаємо необхідним наголосити на тому, що подібна діяльність не лише завдає шкоду моральності людей, але також фізичному та психічному здоров'ю тих осіб, яких залучають до надання сексуальних послуг, особливо якщо це діти, адже вони ще не повністю можуть усвідомлювати пагубність такої діяльності та існуючі загрози. Ситуація сьогодні загострюється не тільки через соціально-економічні труднощі в державі, а також через масове вимушене переселення громадян з зони проведення операції об'єднаних сил та з тимчасово окупованих територій.

За офіційною інформацією Генеральної прокуратури України [1] та Єдиного державного реєстру судових рішень [2] кількість облікованих кримінальних правопорушень за статтею 303 Кримінального кодексу України [3], незважаючи на незначне зменшення у 2015 та 2016 роках, загалом має тенденцію до збільшення: 2013 рік – 259, у т. ч. за ч. 4 – 1; 2014 рік – 303, у т. ч. за ч. 4 – 2; 2015 рік – 233, у т. ч. за ч. 4 – 5; 2016 рік – 224, у т. ч. за ч. 4 – 0; 2017 рік – 331, у т. ч. за ч. 4 – 1. Кількість направлених з обвинувальним актом кримінальних проваджень до суду зменшувалась до 2016 року, але в 2017 значно збільшується: 2013 рік – 131, у т. ч. за ч. 4 – 1; 2014 рік – 126, у т. ч. за ч. 4 – 2; 2015 рік – 107, у т. ч. за ч. 4 – 5; 2016 рік – 93, у т. ч. за ч. 4 – 0; 2017 рік – 172, у т. ч. за ч. 4 – 1. Разом із тим, кількість винесених судами України вироків значно менша кількості направлених до суду кримінальних проваджень з обвинувальним актом: 2013 рік – 76, 2014 рік – 67, 2015 рік – 48, 2016 рік – 41, 2017 рік – 61. Це говорить про необхідність підвищення ефективності роботи органів Національної поліції з виявлення, документування та розслідування злочинів, пов'язаних з сутенерством, а також про доцільність оперативного супроводження розгляду справ у суді для нейтралізації можливого протиправного впливу на процес з боку осіб, причетних до сутенерства.

Вирішенню ряду питань, пов'язаних з протидією сексуальній експлуатації людини, приділяли увагу такі вчені, як В. І. Василичук, І. О. Воронов, В. І. Дубина, Ю. О. Єрмаков, Д. Г. Казначеев, А. А. Небитов, Д. Б. Санакоєв та ін., проте проблема протидії злочинам проти моральності

залишається актуальною, особливо зважаючи на організаційні та законодавчі зміни в роботі правоохоронних органів. Враховуючи це, визначаємо за мету вивчення сучасних особливостей протидії сутенерству з подальшим виробленням рекомендацій для працівників підрозділів кримінальної поліції у цій сфері.

Відповідно до пп. 13 та 14 ст. 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [4] оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності надається право мати негласних штатних та позаштатних працівників, а також використовувати конфіденційне співробітництво. Рекомендуємо при здійсненні такої негласної роботи в боротьбі з сутенерством співпрацювати відповідним чином з наступними категоріями громадян: 1) залучених до надання сексуальних послуг, причому незалежно від того, чи забезпечує їх заняття проституцією сутенер; 2) працюючих в модельних та шлюбних агентствах, туристичних та транспортних фірмах, а також у сфері дозвілля та відпочинку (нічні клуби, ресторани, розважальні комплекси, салони еротичного масажу); 3) раніше судимих за злочини проти моральності, а також злочини, пов’язані з торгівлею людьми; 4) раніше встановлених потерпілих від злочинів проти моральності або торгівлі людьми, які володіють інформацією про інші подібні факти, а також їх родичів і близьких; 5) працюючих у агентствах з працевлаштування, насамперед за допомогою яких здійснюється пошук дівчат привабливої зовнішності для некваліфікованої роботи у сфері дозвілля та відпочинку; 6) інших осіб, яким відома інформація про сутенерство.

Підрозділам кримінальної поліції за наявною можливістю необхідно зафіксувати у відповідних матеріалах фактичні дані про:

- осіб, яких втягують у сферу надання сексуальних послуг (максимально повна інформація від анкетних даних до способу життя та матеріального становища);
- осіб, які готують або вчиняють сутенерство (максимально повну інформацію: анкетні дані, сімейний стан, спосіб життя та зв’язки, особистий характер та звички, можливе кримінальне минуле та обізнаність з методами оперативно-розшукової діяльності, місця відпочинку та можливі позашлюбні відносини, доходи та матеріальне становище, наявність автотранспорту, володіння зброєю та технікою рукопашного бою тощо);
- конкретні факти підготовки та вчинення сутенерства, а також іншої злочинної діяльності (торгівля людьми, втягнення особи в заняття проституцією, звідництво для розпусти, створення та утримання місць розпусти, ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів);
- обставини вчинення сутенерства, зокрема пов’язані з пошуком клієнтів, вербуванням повій, організаційними аспектами забезпечення зайняття проституцією;
- при підготовці або вчиненні злочину групою осіб, – про її членів

та ієрархічну структуру, особу лідера та методи керівництва, зв'язок між її членами, роль кожного із учасників на різних етапах протиправної діяльності;

– осіб, які допомагають у вчиненні сутенерства, незалежно від того чи знають вони про злочинну кінцеву мету щодо вчинення злочину (в залежності від цього, вони можуть бути співучасниками протиправної діяльності або свідками);

– осіб, які користуються сексуальними послугами повій, робота яких забезпечується сутенером;

– корупційні зв'язки осіб, які готують або вчиняють сутенерство, з посадовими особами органів державної влади та працівниками правоохоронних органів України;

– зв'язки осіб, які готують або вчиняють сутенерство, з злочинними групами та організаціями в країні;

– можливі міжнародні корупційні зв'язки осіб, які готують або вчиняють сутенерство, з посадовими особами органів влади та працівниками правоохоронних органів інших держав;

– можливі міжнародні зв'язки осіб, які готують або вчиняють сутенерство, з злочинними групами та організаціями за кордоном, окремими особами, які можуть допомагати у злочинній діяльності;

– місця, де планується надання сексуальних послуг або де вони вже надаються;

– суму грошей, що витрачаються на організацію злочинної діяльності, джерела їх надходження та місця зберігання, а також документальне підтвердження розрахунків (документи про грошові перекази, чеки з розрахунками за оренду приміщень тощо);

– протиправний дохід, тобто гроші та цінності, які були отримані сутенером в процесі протиправної діяльності, а також відомостей про людей, які їх безпосередньо одержують, розподіляють та мають до них доступ. Крім того, необхідно вжити заходів щодо встановлення інших матеріальних цінностей, що належать причетним до таких злочинів особам, з метою можливого забезпечення в майбутньому позову про відшкодування завданих ними збитків;

– предмети і документи, що мають оперативно-розшукове та доказове значення, місця їх знаходження. Це можуть бути паспорти осіб, яких втягують в заняття проституцією, записники, носії цифрової чи аналогової інформації, документи про лікування від венеричних хвороб або обстеження у лікаря, про надання медичної допомоги, договори оренди приміщень, деталізації телефонних з'єднань причетних до протиправної діяльності осіб, боргові розписки, насамперед тих, кого втягують у проституцію;

– можливий легальний бізнес осіб, які готують або вчиняють

сутенерство, який може використовуватись як прикриття протиправної діяльності;

- свідків та очевидців сутенерства або надання сексуальних послуг;
- причини і умови, що сприяють вчиненню сутенерства чи інших злочинів;
- подальші злочинні плани осіб, які готують або вчиняють сутенерство;
- інші фактичні дані про вчинення злочину.

Згідно зі ст. 10 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [4] отримані матеріали оперативно-розшукової діяльності про сутенерство використовуються як приводи та підстави для початку досудового розслідування, а також для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні.

1. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-сайт – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402

2. Єдиний державний реєстр судових рішень – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/>

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст. 131.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України, 1992, № 22, ст. 303.

Єрменчук О.П.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри

оперативно-розшукової діяльності

та спеціальної техніки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ КРИТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЛЯ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Захист критичної інфраструктури (далі – КІ) належить до основних напрямів державної політики з питань забезпечення державної безпеки.

Все нові та небезпечні виклики регіональній і глобальній безпеці висувають на порядок денний завдання із побудови в Україні системи захисту критичної інфраструктури, важливою складовою якої є визначення загроз. Ефективність побудови цієї системи залежить в том числі і від стану наукової розробки зазначеної проблематики.

Питання ідентифікації загроз та організації заходів з протидії їм стає

актуальним для більшості держав. При цьому зростає і значення роботи з визначення та своєчасної ідентифікації загроз для вжиття адекватних заходів реакції з кожною такою подією. Якщо спочатку цей процес характеризувався локальним чи державним рівнем, то зараз можна стверджувати про його вихід на загальноєвропейський чи міжконтинентальний формат.

У США під «загрозами КІ» розуміють природні або техногенні явища, фізичні особи, суб'єкти чи дії, що містять або несуть потенційну шкоду для життя, інформації, операцій, навколишнього середовища та / або власності [1].

Серед основних загроз відповідальні інстанції ЄС визначають: кіберзагрози, тероризм, злочинні дії, природні небезпеки, аварії та інші причини нещасних випадків [2; 3].

Згідно з нормативно-правовими актами ЄС, «загроза» - будь-яка подія, яка може порушити або знищити критичну інфраструктуру або будь-який з її елементів [3].

Майже ідентичне визначення «загроз» дається в Зеленій книзі по захисту КІ ЄС, де під цим терміном розуміються будь-які обставини або події, що можуть порушити стале функціонування або знищити критичну інфраструктуру чи будь-який її елемент. Вони також включають спроби та наміри нанесення шкоди критичним активам [4].

Серед європейських країн доцільно виділити активну діяльність по ідентифікації та аналізу загроз КІ, що проводиться Німеччиною. Згідно «Концепції основних заходів із захисту КІ Німеччини», «загроза» визначається, як можливість настання подій (стихійних явищ, технічних збоїв чи людських прорахунків, помилок в поведінці людей), що можуть спричинити шкоду особам, матеріальним цінностям і навколишньому середовищу чи призвести до розладу соціальних та економічних відносин.

Притаманні для України загрози КІ можуть мати різновекторні спрямування та прояви. Вони можуть проявлятися у припиненні надання товарів та послуг, що є життєво важливими для населення, економіки, державного управління. Такими є забезпечення населення, суб'єктів господарювання та органів державної влади та самоврядування електроенергією, зв'язком, послугами з транспортних перевезень, водопостачання, водовідведення, каналізації тощо. Припинення надання таких товарів та послуг, в деяких випадках навіть суттєве підвищення вартості тарифів, може призводити до соціально-політичної нестабільності, загострення внутрішньополітичних конфліктів, значних економічних втрат, послаблення інститутів влади.

Особливу загрозу становить збройний конфлікт та гібридна війна, що активно проводиться стосовно України та пов'язані із ними загрози деструктивних дій з боку диверсійних груп, вчинення терактів, диверсій, шпигунства, кібератак, економічної експансії відносно об'єктів КІ тощо.

Завжди актуальними є загрози від надзвичайних ситуацій, які

поєднують в собі загрози природнього, техногенного характеру тощо.

Слід констатувати, що в Україні відсутнє законодавче визначення поняття «загроза критичній інфраструктурі» та немає загального підходу щодо їх класифікації. Як зазначають вітчизняні дослідники цієї наукової проблеми, така ситуація склалася природним чином: «кожне окреме відомство виділяло певний спектр загроз для підпорядкованих об'єктів та володіло певним набором інструментів і ресурсів для забезпечення їх безпеки» [5].

На думку ряду науковців, загрози КІ також доцільно розподіляти на три наступні групи, що включають: аварії й технічні збої, природні лиха та небезпечні природні явища, зловмисні дії (груп або окремих осіб, таких як терористи, злочинці й диверсанти, промислове шпигунство, а також бойові дії) [6].

Українські вчені з НІСД серед основних загроз КІ виділяють: надзвичайні ситуації (природні катастрофи, технологічні аварії), терористичні акти, диверсії, кіберзагрози; аварії та технічні збої, небезпечні природні явища, зловмисні дії, а також: техногенні аварії та технічні збої, викликані, зокрема, людськими помилками; природні лиха та небезпечні природні явища; зловмисні дії [5; 7; 8].

Здатність загроз уражати важливі елементи, що значно впливають на стан економічної безпеки держави та на суспільно-політичні аспекти зумовлює їх особливе значення для захисту національної безпеки.

Враховуючи національний досвід творення норм у сфері національної безпеки України та міжнародну практику, пропонується під визначенням «загроз об'єкту КІ» розуміти наявні або потенційно можливі явища і чинники, що можуть нанести шкоду такому об'єкту (фізичному або у кіберпросторі), вивести його з ладу або порушити функціонування відповідно до призначення чим створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України.

Загалом, серед загроз критичній інфраструктурі автором пропонується виділяти їх наступні види:

1) Загрози у сфері державної безпеки чи безпекового характеру (тероризм, диверсії, «навмисна помилка», розвіддіяльність іноземних спецслужб, економічні експансії, економічне та промислове шпигунство, конкурентна розвідка). Вони можуть включати внутрішні загрози та фізичне знищення КІ (при хуліганстві, підпалах, діяльності організованих злочинних угруповань, чинник «внутрішнього порушника»).

2) Кіберзагрози (інформаційні атаки, кібертероризм).

3) Загрози від надзвичайних ситуацій (аварії, катастрофи, стихійні лиха, пожежі, епідемії та пандемії, застосування засобів ураження або інші небезпечні події).

Часто, дія загроз може спричиняти «каскадний ефект» чи поширену у Європі назву процесу «ефект доміно», коли дестабілізація однієї складової КІ

тягне за собою порушення нормального функціонування інших складових та викликає широкомасштабне катастрофічне явище. Під «каскадним ефектом» від порушення функціонування КІ пропонується розуміти серію пов'язаних подій, кожна наступна з яких спричинена попередніми та тягне за собою настання нових.

На наше переконання, виділення загроз КІ та якісна організація протидії цим загрозам є необхідним процесом для підвищення захисту національної безпеки, особливо за сучасних умов та відповідає існуючим тенденціям в іноземній практиці.

1. National Critical Infrastructure Security and Resilience Research and Development Plan, 2015. URL: <https://www.dhs.gov/publication>.

2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:133260> / European Program for Critical Infrastructure Protection.

3. Повідомлення Комісії Раді та Європейському Парламенту від 20.10.2004 року «Запобігання, готовність та реагування на терористичні напади» / COM (2004) 698 final – Official Journal від 20.01.2005. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=celex:52004DC0702>.

4. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_6_raporlar/1_2_green_papers/com2005_green_paper_on_critical_infrastructure.pdf.

5. Бобро Д.Г. Визначення критеріїв оцінки та загрози критичній інфраструктурі // Стратегічні пріоритети. Серія: Економіка. 2015. № 4. С. 90-92.

6. Радаев Н. Оценка террористической угрозы для объекта / Н. Радаев, А. Бочков. URL: http://mx1.algoritm.org/arch/77/77_3.pdf.

7. Суходоля О.М. Захист критичної інфраструктури в умовах гібридної війни: проблеми та пріоритети державної політики України // Стратегічні пріоритети. Серія: Політика. 2016. № 3. С. 65-67.

8. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні: зб. матеріалів міжнар. експерт. нарад / упоряд. Д.С. Бірюков, С.І Кондратов; за заг. ред. О.М. Суходолі. Київ, 2016. 176 с.

Кисельов А.О.

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ЗАВОЛОДІННЯМ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ

У 2018 році криміногенна ситуація на території обслуговування органів та підрозділів Національної поліції Дніпропетровської області, порівняно з минулим роком, характеризується збільшенням кількості незаконних заволодінь транспортними засобами. За 6 місяців поточного року на території Дніпропетровської області зареєстровано та внесено до ЄРДР відомості про 364 (за аналогічний період 2017 – 520) правопорушень, пов'язаних з незаконними заволодіннями транспортними засобами, з них 190 заволодінь автомобілями (2017 – 275). Кількість зареєстрованих незаконних заволодінь автомобілями склала 52,2% від загальної кількості незаконних заволодінь, а інші 47,8% становить мототранспорт.

Найбільшу кількість злочинів скоєно вночі в період часу з 00.00 до 06.00 год. Як правило, викрадають автомототранспорт, залишений без нагляду, на вулицях – 269 фактів, з гаражів – 83, зі стоянок – 12.

За 6 місяців 2018 року на території області зареєстровано 20 фактів викрадення автомобілів престижних марок («Тойота Хайлендер» - 6, «Хонда CRV» - 3, «Лексус RX 450H» - 1, «Лексус RX-200T» - 2, «Лексус GX-460» - 1, «Лексус RX-350» - 1, «Ренж-Ровер» - 1, «Тойота Ленд Крузер 200» - 2, «Мерседес С-500» - 1, «Вольцваген СС» - 1, «Хонда Акорд» - 1), з яких розкрито 2 незаконних заволодіння. Найбільшим «попитом» серед злочинців користуються автомобілі «Тойота» та «Лексус». Крім того, на сьогоднішній день прослідковується тенденція щодо підвищення кількості злочинних посягань на різні марки не розмитнених автомобілів.

Щодо автомобілів преміум класу, то за способом вчинення найчастіше такі автомобілі викрадаються за допомогою спеціально пристосованого обладнання, такого як «ретранслятор» та «кодграббер», в денний або вечірній час доби, з автостоянок, парковок супермаркетів та розважальних центрів.

З початку року 166 (2017 – 161) особам повідомлено про підозру у скоєнні 156 (2017 - 162) незаконних заволодінь транспортними засобами, з яких 129 (2017 - 124) зареєстровані у поточному році, з них 87 (2017 - 77) незаконні заволодіння автомобілями. Питома вага розкриття склала 35,4% (у

2017 – 23,8%), автомобілями – 35,8% (2017 – 28%).

Працівниками підрозділів кримінальної поліції ГУНП в Дніпропетровській області розкрито 140 з 155 незаконних заволодінь транспортними засобами, що складає 90,3%.

По Дніпровській оперативній зоні найгірші показники розкриття мають наступні органи Національної поліції: Соборне ВП – зареєстровано 29 незаконних заволодінь автомобілями/розкрито 3, Шевченківське ВП – 10/0, Дніпровське РВП - 14/2, Індустріальне ВП – 16/4.

Аналітично-статистичні дані УКР ГУНП в Дніпропетровській області вказують на погіршення загального стану оперативної обстановки, що пов'язане зі значним збільшенням кількості незаконних заволодінь транспортними засобами, зокрема по Дніпровській оперативній зоні на території Соборного, Шевченківського, Дніпровського та Індустріального відділень поліції. Це є підставою для проведення працівниками вказаних та інших підрозділів кримінальної поліції заходів оперативного (ініціативного) пошуку, які не потребують отримання спеціального дозволу або погодження. Однак, вказані заходи мають бути чітко організовані та тактично правильно проведені. Далі, для ефективного використання можливостей оперативного (ініціативного) пошуку, пропонується алгоритм документування злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом:

1. Здійснити аналіз оперативної обстановки на території обслуговування або за лініями роботи та дати їй оцінку.

2. Визначити марки автомобілів, якими найчастіше незаконно заволодівають злочинці, час, місце, обставини скоєння злочинів, особу потерпілого.

3. Визначити найбільш розповсюджені способи скоєння незаконних заволодінь автомобілями (в тому числі преміум класу).

4. Враховуючи оперативну обстановку, що склалася, визначити підстави для проведення оперативного (ініціативного) пошуку.

5. Після визначення підстав проведення оперативного (ініціативного) пошуку, оперативним працівником здійснюється документальне оформлення вказаного заходу.

Серед іншого, мають бути передбачені: 1) дата, час і місце проведення оперативного (ініціативного) пошуку; 2) етапи проведення оперативного (ініціативного) пошуку; 3) кількість працівників органів та підрозділів Національної поліції (спеціальних груп), які будуть задіяні під час проведення заходів; 4) конкретні заходи, які необхідно провести, їх мету, виконавців та термін проведення; 5) тактичні прийоми проведення та забезпечення заходів оперативного (ініціативного) пошуку; 6) засоби, які будуть використовуватись під час проведення оперативного (ініціативного) пошуку; 7) форми взаємодії оперативних працівників зі слідчим та з іншими органами та підрозділами Національної поліції; 8) інші заходи, що мають значення для успішного вирішення поставленого завдання.

6. Після проведення заходів оперативного (ініціативного) пошуку та фактичного затримання осіб, які займаються незаконними заволодіннями транспортними засобами, оперативний працівник доповідає начальникові органу, за вказівкою якого СОГ прибуває на місце вчинення злочину.

Слідчий СВ, по прибуттю на місце події, складає протокол огляду автомобіля, вносить відомості до ЄРДР та відкриває кримінальне провадження, а також вирішує питання про затримання злочинців у порядку ст. 208 КПК України.

В разі вирішення питання про затримання злочинців у порядку ст. 208 КПК України, оперативний працівник складає протокол затримання.

У разі затримання злочинців у порядку ст. 208 КПК України і поміщення їх в місця ізоляції оперативний працівник, за дорученням слідчого, здійснює:

- заходи, спрямовані на встановлення родинних, дружніх та інших зв'язків затриманих, характеру їх взаємин та роду занять;
- у порядку і на підставі, визначених кримінально-процесуальним законодавством України, - проведення за місцем проживання і роботи затриманих осіб, а також їх оточення, обшуків та виїмок;
- перевірку затриманих на можливу причетність до інших нерозкритих злочинів; установа організаторів і співучасників злочину, каналів вивезення за межі держави та збуту викрадених транспортних засобів;
- заходи з метою розкриття інших злочинів та доведення участі затриманих в їх вчиненні.

У разі отримання під час проведення пошукових заходів інформації відносно осіб, які готують вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» заводиться оперативно-розшукова справа. Під час оперативно-розшукового провадження проводиться комплекс заходів оперативного (ініціативного) пошуку та оперативно-розшукових заходів з метою документування злочинної діяльності.

У разі встановлення під час кримінального провадження осіб, які готують або вчиняють незаконне заволодіння транспортним засобом, документування проводиться в рамках кримінального провадження та проводяться негласні слідчі (розшукові) дії.

Кіреєва О.С.

кандидат психологічних наук
доцент кафедри управління
оперативно-розшуковою діяльністю,
Національної академії
Державної прикордонної служби
імені Богдана Хмельницького

Капацин І.І.

старший викладач кафедри управління
оперативно-розшуковою діяльністю,
Національної академії
Державної прикордонної служби
імені Богдана Хмельницького

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТИВНИХ СПІВРОБІТНИКІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

У сучасній теорії оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) не визначено єдиного підходу до розуміння сутності та змісту конфіденційного співробітництва з особами, які залучаються до виконання завдань ОРД, а також щодо підготовки оперативних працівників, які здійснюють конфіденційне співробітництво.

Специфічністю ОРД є особливості її здійснення, що пов'язані з таємністю, зашифрованою, конспірацією. Під час проведення оперативної установки, таємного спостереження, використання інших негласних методів, оперативні співробітники конспірують не лише свої цілі, але й дійсні соціальні ролі. Враховуючи особливості здійснення ОРД, ефективне виконання поставлених перед оперативним співробітником завдань можливе завдяки використанню добровільної допомоги населення, а також залучення громадян до конфіденційного співробітництва з оперативними підрозділами.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам надано право встановлювати конфіденційне співробітництво з особами на засадах добровільності [1].

Конфіденційне співробітництво особи з оперативним підрозділом повинно мати виключно добровільний, усвідомлений характер за умови обопільної згоди. Співробітництво на інших засадах таких як залякування, погроза, обман і тому подібне буде неправомірним. Мотивація співробітництва з оперативним підрозділом може мати різноманітну основу (почуття патріотизму, виконання громадського обов'язку, пошук справедливості, матеріальна зацікавленість). Залучення до співробітництва з оперативним підрозділом відбувається індивідуально і може бути

довгостроковим або разовим для виконання окремого завдання ОРД. Державні органи зобов'язані сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань ОРД.

Оперативний співробітник, залучаючи особу до виконання завдань ОРД, залежно від їх характеру, вивчає доцільність та можливість залучення такої особи до співробітництва, визначає форми такого співробітництва. Стаття 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлює, що за бажанням особи її співробітництво з оперативним підрозділом може здійснюватись у вигляді негласної діяльності, конфіденційно [1]. Такі особи у спеціальній науковій літературі називаються «конфідентами».

Таким чином, здійснення конфіденційного співробітництва неможливо без застосування оперативним співробітником спеціальних психологічних знань, що обумовлює вдосконалення та якісне оновлення роботи оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ). Специфіка ОРД полягає в її постійному і підвищеному факторі ризику, моральному і фізичному напруженні в умовах невизначеної чи недостатньої інформації, високій відповідальності та дефіциту часу.

Знання основ психології дозволяють оперативному співробітнику пізнавати обставини, які мають психологічну природу: непатологічні особливості психіки осіб, з якими встановлюється оперативний контакт та є важливими для правильного розв'язання завдань ОРД. Психологічні знання дозволяють досліджувати не лише психологічні явища і факти, але й суміжні з ними правові обставини. Використання психологічних знань в ОРД допоможуть оперативному співробітнику: зрозуміти мотивацію поведінки людини; оцінити психологічний стан конкретної особи; будувати та керувати взаємовідносинами з необхідними людьми; збирати особисту та іншу інформацію стосовно конкретного злочину або особи, поведінка якої викликає зацікавленість оперативних співробітників; професійно вивчати особу кандидата на співробітництво, встановлювати довірливі відносини з ним, розробляти легенди, здійснювати введення і виведення негласного співробітника із оперативної розробки; ефективно спілкуватися з негласними співробітниками в умовах їх ізольованої діяльності [2].

Професійний розвиток особистості оперативного співробітника це цілісний динамічний процес, що включає такі професійні якості, як професійна придатність, професійна спрямованість, психологічна готовність до діяльності, професійна компетентність, професійна адаптованість, професійне самовизначення, що забезпечує успішність здійснення діяльності [3].

Так, на сьогодні правоохоронна діяльність є об'єктом дослідження представників різних наук. Однак їх погляди щодо її сутності, змісту суттєво різняться. Питання професійної підготовки оперативних співробітників та комунікативного процесу в ОРД розкриті в наукових працях таких науковців

як Д.О. Александров, В.Г. Андросюк, Б.І. Бараненко, О.Ф. Долженков, Г.Є. Запорожцева, Л.І. Казміренко, А.П. Кіцула, Я.Ю. Кондратьєв, М.М. Перепелиця, Є.В. Рижков, А.М. Столяренко, В.А. Черепанов, Г.О.Цветков та ін., в яких особливе місце відводиться висвітленню проблемних питань навчання оперативних співробітників, зокрема проблемі формування у них готовності до продуктивної організації професійної діяльності.

Проведений теоретичний аналіз наукових праць дає можливість зазначити, що у роботах науковців висвітленні певні сучасні питання діяльності та комунікації співробітників правоохоронних органів у складних, конфліктних, екстремальних ситуаціях. Однак, недостатньо висвітлені питання формування професійних якостей оперативних співробітників, які здійснюють конфіденційне співробітництво.

Виходячи з вищевикладеного, професійна діяльність оперативного співробітника обумовлена специфікою комунікації, яка передбачає спілкування з різними категоріями громадян, зокрема з правопорушниками, злочинцями, – одна з невід’ємних складових їх професійної діяльності. Його комунікативна діяльність полягає в отриманні необхідної інформації за допомогою спілкування, тобто безпосереднього мовного контакту з оточуючими з метою вирішення оперативних задач. Беззаперечно, що робота з пошуку джерел оперативної інформації, встановлення з ними довірливих відносин, або використання їх сприяння для молодого фахівця є досить складним завданням, яке передбачає наявність у нього певних професійних якостей. Як свідчить практичний досвід, не кожен оперативний співробітник з перших днів служби може оволодіти усіма тонкощами професійної комунікативної діяльності, що обумовлено недостатньою увагою до професійної підготовки молодих фахівців.

В ході своєї комунікативної діяльності оперативний співробітник проводить різноманітні оперативно-розшукові заходи, в тому числі й такі, що полягають у зборі інформації шляхом міжособистісного мовного спілкування, бесіди з суб’єктами, обізнаними про осіб, які становлять оперативний інтерес, факти, обставини, що мають значення для розв’язання завдань ОРД, тощо. Проведення даних заходів регламентується правовими, у тому числі процесуальними нормами, а також передбачає обов’язкове дотримання форм спілкування, тактичний порядок вербальної та невербальної взаємодії сторін, знання особливостей встановлення комунікативного контакту, порядку його розвитку, підтримки емоційного клімату взаємодії, психологічних особливостей корекції з метою отримання необхідної оперативної інформації.

Таким чином, професійна діяльність оперативного співробітника ДПСУ вимагає високого рівня професійно-комунікативної підготовки, що забезпечить адекватну професійно-комунікативну компетентність оперативних співробітників в соціальному середовищі спілкування з різним

контингентом осіб з урахуванням професійної специфіки. З метою пошуку нових шляхів удосконалення професійної підготовки оперативних співробітників, нами було вивчено та узагальнено передовий досвід діяльності оперативних підрозділів ДПСУ та сучасних наукових розробок в теорії ОРД та юридичної психології, що дозволило нам визначити ряд питань, обов'язкових для врахування при підготовці до професійної комунікативної діяльності. Так, під час теоретичної підготовки оперативних співробітників ДПСУ до здійснення конфіденційного співробітництва необхідно розглядати питання психологічно-педагогічної підготовки оперативних співробітників до роботи з особами, що сприяють в попередженні, припиненні, розкритті і розслідуванні злочинів на конфіденційній основі, а саме: спілкування як соціальна комунікація сучасності; різновидів оперативного спілкування; поняття, призначення, приводи і прийоми встановлення психологічного контакту в ОРД; особливості прихованого психологічного впливу тощо.

Таким чином, теоретичний аналіз наукових досліджень у сфері професійної підготовки оперативних співробітників для оперативних підрозділів свідчить про недостатнє розкриття даного питання. У зв'язку з цим, вважаємо, що з метою забезпечення підвищення ефективності підготовки оперативних співробітників необхідне визначення місця оперативного співробітника оперативних підрозділів ДПСУ у системі професій, а саме створення його професіограми, визначення вимог до нього та критеріїв професійної придатності особи до професії оперативного співробітника.

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135–XII. Дата оновлення 02.08.2018. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення 07.10.2018)

2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: підруч. Харків: НУВС, 2002. 244 с.

3 Кадемія М.Ю. Формування професійної компетенції майбутнього фахівця. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Харків: НТУ «ХПІ», 2012. Вип. 32-33 (36-37). С. 32-39.

Колосков В.В.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри спеціальних
дисциплін факультету правоохоронної
діяльності Національної академії
Державної прикордонної служби
України ім. Б.Хмельницького

Махлай О.М.

кандидат психологічних наук, доцент
начальник кафедри спеціальних
дисциплін факультету правоохоронної
діяльності
Національної академії
Державної прикордонної служби
України ім. Б.Хмельницького

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ
В ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

Працівниками оперативних підрозділів правоохоронних органів застосовується такий оперативно-розшуковий захід (далі – ОРЗ) як оперативний експеримент (далі – ОЕ), котрий полягає в негласному вивченні особи у спеціально створених умовах. Історія оперативного мистецтва всіх часів свідчить про широке застосування активних оперативних форм спостереження та впливу на супротивника з метою виявлення, запобігання та припинення його діяльності, "нав'язування" йому своєї волі.

Первинні наукові обґрунтування оперативного експерименту ми знаходимо на початку ХХ століття. Одним із фундаторів теорії такого експерименту був російський вчений, психолог, педагог А.Ф. Лазурський, який запропонував поставити особу у відомі раніше вивчені природні умови, які можуть визвати той чи інший процес, реакцію з її боку. При цьому сама особа не повинна підозрювати, що її поведінка досліджується. Можливість дослідника викликати психологічні процеси і направляти їх у ту чи іншу сторону є у даному разі значним кроком вперед, у порівнянні із простим спостереженням [1]. Саме те, що людина не усвідомлює, що її поведінка є об'єктом спостереження та вивчення у ситуативних умовах, відрізняє подібний експеримент від слідчого експерименту як процесуальної дії, яка реалізується у кримінальному процесі. Тому порівнювати надалі оперативний експеримент із слідчим є некоректним, оскільки їх природа є різною способом здійснення та подальшого використання.

За визначеннями науковців сьогодення оперативний експеримент полягає в

активному спостереженні за поведінкою особи (осіб), що вивчається, в керованих або контрольованих умовах або в проведенні інших дослідних дій, безпосередньо не пов'язаних з поведінкою особи (осіб), для отримання оперативно значимої інформації, за допомогою якої перевіряють і уточнюють наявні відомості про вірогідну підготовку або здійснення тяжкого чи особливо тяжкого злочину [2].

Отримані в результаті здійснення оперативного експерименту дані можуть сприяти:

- перевірі висунутих оперативних (розшукових) версій;
- перевірці і уточненню наявних даних про причетність конкретної особи до тієї або іншої негативної події (діяння, явищу, процесу);
- здійсненню затримання на місці злочину особи, що вчинила тяжкий або особливо тяжкий злочин, безпосередньо при здійсненні злочинного діяння (дії або бездіяльності);
- підготовці і здійсненню слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій;
- встановленню причин і умов здійснення тяжкого злочину тощо.

В оперативно-розшуковій практиці нерідко виникає необхідність виявлення ціннісних орієнтації, позицій, спрямувань, характеру поглядів тих або інших осіб. Подібні задачі характерні, наприклад, при нейтралізації впливу лідерів на учасників злочинних об'єднань, що формуються, при підборі і спеціальній підготовці негласного помічника з метою впровадження його в організовані злочинні угруповання. У найпростіших випадках для цього частіше всього достатньо проведення бесід і особистих спостережень оперативного працівника. Але в складних випадках, коли пряме втручання оперативників може розшифрувати оперативну розробку, не завжди ці звичні оперативно-розшукові заходи застосовні, тому для отримання необхідної інформації слід вдаватися до оперативного експерименту.

Всякий експеримент є продовженням процесу мислення. Тому спочатку з'ясовується сама пропозиція (гіпотеза), а потім визначаються можливості і засоби його перевірки за допомогою оперативного експерименту в рамках виправданого ризику.

У процесі відпрацювання оперативно-розшукових версій часто виникає необхідність переконатися в існуванні або відсутності можливостей для участі в злочині конкретних осіб, здійсненні злочинів певним способом.

Оперативний експеримент (ОЕ) застосовується при вивченні поведінки, способу життя, зв'язків тих або інших осіб, з'ясуванні їх обізнаності про оперативно-розшукові заходи.

Застосування ОЕ з метою виявлення лідерів ОЗУ є досить продуктивним, що досягається штучним створенням обстановки, в якій виявляються міжособистісні відносини в групі.

Оперативний експеримент є досить дієвим та активним оперативно-розшуковим заходом який застосовується оперативними підрозділами Держприкордонслужби України в процесі здійснення ОРД.

Явища, дослідження яких стає предметом ОРД, відносяться до

категорії складних соціальних явищ, що мають глибокі причини. За ними лежать мотиви людських вчинків, рішень. Все це пізнати лише в зовнішніх природних проявах не завжди доступно. Тому необхідні відмежування явища, що вивчається, від інших, організація фіксації результатів, штучна зміна умов діяльності і інші елементи експерименту, щоб він став справжнім методом оперативно-розшукового пізнання.

У такому розумінні ОЕ має великі перспективи, бо загальна тенденція вдосконалення ОРД розвивається по лінії поглиблення в категорії причин, детермінант злочинної поведінки, пізнання особових установок і ролевих функцій учасників злочинних груп, що формуються і діючих.

Виходячи з цього деякі науковці, котрі досліджували проблему правового регулювання тактики використання ОЕ необґрунтовано обмежували його застосування.

Відтак, подібний оперативний захід з виявлення або перевірки причетності особи до протиправної діяльності чи злочину сучасними правозахисниками сприймається як провокація. Недоцільність проведення оперативного експерименту часто обумовлюється моральними принципами, домислами правозахисників про провокацію, низькою професійною підготовкою оперативних підрозділів, що, врешті, компрометує їх діяльність. Особливо це стосується випадків, коли результати реалізованого експерименту можуть мати кримінально-правове значення і пов'язані із виявленням та документуванням протиправної діяльності організованих груп та окремих осіб на державному кордоні, ознак складу злочину у поведінці та діях об'єктів справ. Проте, експеримент за сутністю не є провокацією, його можливо здійснювати для отримання інформації, що може бути використана у якості джерел доказів причетності особи до злочину. Кримінально-процесуальний, Кримінальний Кодекси України та внутрішньовідомчі підзаконні акти з питань організації ОРД підрозділами Держприкордонслужби забороняють оперативним працівникам здійснювати провокаційні дії, спрямовані на схилення у будь-яких формах та способах осіб здійснювати правопорушення або злочини, а також здійснювати дії, що фальсифікують інформацію про поведінку об'єкта справи, штучним створенням доказів.

Посилаючись на вітчизняних науковців, що досліджували дану проблему хочеться зазначити, що доцільність використання оперативного експерименту обумовлена:

по-перше, експерименту (більш ніж будь-якому іншому методу) властива оперативність у встановленні істини при перевірці оперативних версій;

по-друге, викриття протиправних ознак діяльності та поведінки об'єкта справи є можливим лише у процесі створення експериментальних ситуацій; крім того, за умов контрольованої і зрозумілої оперативному співробітнику експериментальної ситуації досягається достатній рівень повноти та

достовірності отриманих матеріалів при належному рівні конспірації;

по третє, у контрольованих умовах результати експерименту позбавлені суб'єктивної оцінки споживачів оперативно-значущої інформації, так як дії та реагування особи, що вивчається, у змозі документуватись безпосередньо, а отже, результати спостереження носитимуть відносно об'єктивний характер. Вони можуть бути у вигляді речей, предметів, фактів, відео- й аудіоматеріалів або відомостей та свідчень свідків, які можуть представляти собою джерела доказів [3].

Виходячи із вищезазначеного, є необхідність внесення змін до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" з метою створення окремого розділу стосовно порядку здійснення оперативно-розшукових заходів завдяки чому:

- визначався би вичерпний перелік оперативно-розшукових заходів (в тому числі й оперативного експерименту);

- визначались підстави та умови проведення оперативно-розшукових заходів, тощо.

1. Лазурский А. Ф. Избранные труды по психологии / Сост. Ю.Н. Олейник: РАН, Ин-тут психол. – М.: Наука, 1997. – 446 с.

2. Горьянов К.К., Овчинский В.С., Сенилова Г.К., Шумилова А.Ю. Оперативно-розыскная деятельность: Учебник . 2-е изд. М.: Изд-во "Инфра-М", 2004. – 848 с.; Оперативний експеримент в діяльності оперативно-розшукових підрозділів // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: III Всеукраїнська НПК (Хмельницький, 19 листопада 2010 року) / Державна прикордонна служба України, НАДПС України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2010. – 211 с. - С.с. 70-75; Колосков В.В. Оперативний експеримент як метод протидії протиправній діяльності. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференція. Серія: юридичні науки та державне управління (Хмельницький, 7 грудня 2012 року) Хмельницький: В-во НАДПСУ, 2012. С. 27-30.

3. Глушков В.О., Пітцик Є.М. Оперативний експеримент: проблемні питання провадження в оперативно-розшукову діяльність.

Крошко Ю.О.

ад'юнкт Національної
академії внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Як показує практика, після набрання чинності новим КПК та Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» від 13 квітня 2012 року № 4652-VI, між Законом України «Про оперативно-розшукову

діяльність» і КПК виникли певні колізії.

У першу чергу, це стосується порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які новим КПК дозволяється провадити безпосередньо слідчим (до набрання чинності КПК цю функцію було покладено виключно на оперативно-розшукові підрозділи). При цьому чіткий розподіл повноважень між слідчим і працівниками підрозділів, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності, чинним законодавством наразі не передбачений.

Враховуючи викладене, для ефективної протидії одержання неправомірної вигоди потребує нового визначення поняття «оперативно-розшукова діяльність», яке повинно більш чітко розкривати форми її реалізації, а також за змістом включати не тільки проведення оперативно-розшукових заходів, але й негласних слідчих (розшукових) дій, і роботу з негласним апаратом;

б) оперативно-розшукову діяльність доцільно розділити на декілька стадій: пошуку первинної оперативно-розшукової інформації; її перевірки, а також провадження в оперативно-розшукових справах та негласних слідчих (розшукових) дій;

в) потребує доповнення:

- стаття четверта Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» яку доповнити наступними принципами:

- наступальності;

- конспіративності;

- поєднання гласних і негласних заходів;

- відповідності та адекватності використання оперативно-розшукових заходів ступеню суспільної небезпечності протиправної діяльності;

- стаття шоста, у якій зазначити, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є: наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

осіб, які готують вчинення злочину, або можуть бути причетними до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, ознаки та склад якого неможливо встановити іншим шляхом;

- стаття сьома, в якій передбачити що підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані: у межах своїх повноважень, відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вжити необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів, отримання інформації про осіб, причетних до вчинення злочинів.

На законодавчому рівні усунути існуючу правову колізію, через яку сьогодні неможливо чітко розмежувати права оперативних підрозділів та оперативно-розшукові заходи і негласні слідчі (розшукові) дії, які вони можуть застосовувати, для цього необхідно:

а) надати визначення поняття оперативно-розшукових заходів, а саме: оперативно-розшукові заходи – це заходи зі спеціально встановленими Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК України порядком та умовами їх проведення система дій, спрямованих на використання оперативно-розшукових засобів та методів, що здійснюють у межах своєї компетенції оперативні підрозділи, із метою вирішення конкретних завдань оперативно-розшукової діяльності та забезпечення кримінального судочинства.

б) закріпити виключний перелік оперативно-розшукових заходів, провести їх класифікацію на ті, які можуть застосовуватися до і після заведення оперативно-розшукових справ;

в) передбачити порядок їх проведення за ініціативою оперативного підрозділу, а не відсилання на порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які здійснюються виключно в кримінальному провадженні;

г) надати оперативним підрозділам право звертатися до суду із клопотанням про проведення оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукових справ;

д) ввести нове поняття оперативно-процесуальна дія – форма діяльності уповноважених на те суб'єктів (оперативного працівника, слідчого), яка врегульована Кримінальним процесуальним кодексом, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», з метою своєчасного виявлення, припинення, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення і забезпечення відшкодування завданих злочином збитків державі та потерпілій особі.

Літун О.О.

заступник начальника відділу
кримінальної поліції

Дніпропетровського відділу поліції
ГУНП в Дніпропетровській області

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗШУКУ ДИТИНИ, ЯКА ЗНИКЛА БЕЗВІСТИ

Сучасні кризові політичні й економічними процеси зумовили дестабілізацію суспільства в усіх сферах життя, у тому числі й розвиток тенденції до повсякденного ускладнення криміногенної ситуації в державі. Не виключенням є і ускладнення стану розшуку дітей які зникли безвісти, серед яких найбільш вразливими є випадки кримінального характеру, суїциду, зайняття проституцією, вживання наркотиків та ін.

Наприклад, 05.07.2018 р. у Нікополі було оголошено у розшук 13-річну дівчинку - Корешнікову Єлизавету Олексіївну. 04.07.2018 р. приблизно о

12.00 год. вона пішла з дому до своєї подруги в дитячий табір «Великий луг» та не повернулася додому. 05.07.2018 р. тіло дитини зі слідами насильницької смерті було виявлено у воді поблизу дитячого табору «Великий луг». За попереднім висновком судово-медичного експерта, смерть дівчинки настала від ножових поранень [1].

Іншим прикладом є факт безвісного зникнення неповнолітньої гр. Т. Так, 24.08.2018 о 21.00 неповнолітня гр. Т., 24.10.2001 р.н., пішла в центр с. Хотинець, Білгородського району, Одеської області на святкування свята «День Незалежності України» та не повернулася додому [2].

За інформацією правоохоронців на сьогодні близько 13 тисяч дітей в Україні віком від 12 до 16 років зареєструвались у соціальних групах «Синій кіт», «Тихий дім», «Розбуди мене в 4:20», учасників яких збуджують до самогубства [3]. Національною поліцією України за даними фактами порушено понад 35 кримінальних проваджень, за якими встановлено 4 факти суїциду та вдалося запобігти 10 самогубств підлітків [4].

Ігнорування батьками проблем своїх дітей, намагання шляхом нерациональних обмежень вирішити їх проблеми або, навпаки, ігнорування таких проблем призводить до загострення конфлікту між поколіннями, що, в свою чергу, лише сприяє входженню особи у віртуальний світ. Особа не знаходить підтримки серед батьків, вчителів чи колективу, а тому починає шукати себе у віртуальному просторі, якій відкритий для неї [5, с.49].

Динаміка розвитку Інтернету рухається в дуже швидкому темпі, і цей темп важко контролювати. На користування мережею Інтернет вікового цензу не встановлено, тобто, його споживають різні категорії людей від дітей до дорослих; Інтернет несе собою інформацію, інформація несе собою позитивний або негативний вплив. Діти, на відміну від дорослих, не в змозі фільтрувати цю інформацію. Сьогодні, в Інтернеті вони проводять більшу 73 частину часу, ніж в реальному, а отже, це часто призводить до негативних наслідків [6, с.72].

Під впливом різного контенту зловмисники намагаються маніпулювати свідомістю дітей, схиляючи їх до суїциду, вживання алкогольних, тютюнових чи наркотичних виробів, поширюючи ідеї екстремізму [5, с. 51].

Приклади найбільш резонансних злочинів по відношенню до неповнолітніх демонструють недосконалість діяльності правоохоронних органів в організації діяльності у цьому напрямку роботи.

Слід зазначити, що першочерговими організаційними заходами з розшуку неповнолітніх які зникли безвісти повинні бути:

- установлення часу, місця, обставин зникнення дитини, індивідуальних особливостей дитини, її уподобань, фізичного та психічного стану на момент зникнення;

- опитування батьків, законних представників, сусідів або інших осіб, що можуть висвітлити обставини зникнення;

- отримання фото дитини, інформації щодо особливих прикмет зовнішності, одягу та речей, які були в дитини на час зникнення;
- складання опису зовнішніх ознак, особливих прикмет, речей та одягу з метою розроблення орієнтування;
- з'ясування взаємовідносин, що склалися у дитини в сім'ї, навчально-виховному закладі чи спеціальній установі для дітей;
- складання схеми родинних, шкільних і позашкільних зв'язків, а також установа контактів зниклої дитини в соціальних мережах;
- установа наявності мобільного телефону, його ІМЕІ та номера абонента;
- життя заходів щодо встановлення можливих місць перебування дитини з урахуванням рельєфу місцевості в районі зникнення, а також гідрометеорологічних умов у день зникнення;
- відпрацювання місцевості, де зникла дитина.
- збирання даних про дитину та їх аналіз з метою установа причини самовільного залишення дитиною сім'ї, навчально-виховного закладу, спеціальної установи для дітей
- інформування громадськості та засобів масової інформації про зникнення дитини безвісти
- у разі відкриття кримінального провадження за фактом безвісного зникнення дитини, життя заходів у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ з метою отримання даних щодо її можливого місцезнаходження [7].

Наведене дає можливість стверджувати, що підвищенню ефективності організації розшуку дитини, яка зникла безвісти, може сприяти алгоритмізація дій за рахунок спланованих тактичних операцій, які можуть включати в себе такі елементи як: гласні слідчі (розшукові) дії; негласні слідчі (розшукові) дії; перевірка інформації, що надходить від інших суб'єктів розшуку; використання допомоги громадськості; організаційно-технічні заходи та інші. У різних тактичних операціях, під час здійснення розшукової діяльності, їх складові елементи можуть змінювати свої пропорції, але застосування кожного з них передбачає дотримання загальних засад та принципів здійснення кримінального провадження.

1. Страшне вбивство школярки на Дніпропетровщині: що говорять в поліції. URL: <https://vesti.dp.ua/strashne-vbivstvo-shkolyarki-na-dnipropetrovshhini-shho-govoryat-v-politsiyi-foto/>.

2. Матеріали за фактом вбивства (категорії «безвісно зникла») неповнолітньої Т. (кримінальне провадження № 12018000000001111 від 25.08.2018 за ч. 1 ст. 115 КК України). Довідка УКР ГУНП в Одеській області.

3. «Синий Кит». Минимум 13 тысяч подростков Украины сидят в «группах смерти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hyser.com.ua/community/167019-167019>.

4. Киберполиция выявила в соцсетях почти тысячу «групп смерти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journalist.today/kiberpoliciyavyavila-v-socsetyax-pochti-tysyachu-grupp-smerti>.

5. Мироненко Ю.С., Фурашев В.М. Кіберсоціалізація: витоки та наслідки // Кібербезпека та інтелектуальна власність: проблеми правового забезпечення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 21 квітня 2017 р., м. Київ, в 2-х частинах. Частина друга. / Упоряд.: В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2017. С. 48-52.

6. Кузьмич М.А., Фурашев В.М. Інформаційна небезпека: кібербулінг // Кібербезпека та інтелектуальна власність: проблеми правового забезпечення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 21 квітня 2017 р., м. Київ, в 2-х частинах. Частина друга. / Упоряд.: В.М. Фурашев, С.Ю. Петряєв. Київ : Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Вид-во «Політехніка». 2017. С. 72-75.

7. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>.

Лук'янчиков Б.Є.

кандидат юридичних наук, доцент
головний науковий співробітник
Інституту спеціальної підготовки
Національної академії прокуратури України

Усенко О.В.

кандидат юридичних наук,
головний науковий співробітник
організації наукової роботи управління
організаційного забезпечення та планування
Національної академії прокуратури України

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРОРА З ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ ТА СПЕЦІАЛІСТАМИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Аналіз наукової літератури і слідчої практики свідчить, що кількість виявлених кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї не зменшується. Так, загальна кількість кримінальних правопорушень зареєстрованих у 2016, 2017 та вісім місяців 2018 року складала 592604, 857571, 369650, а злочинів пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї, відповідно по роках – 3154, 327, 377 [1].

Зрозуміло, що успішна боротьба правоохоронних органів з даним видом кримінальних правопорушень тісно пов'язана з їх професійною майстерністю, досконалим знанням нормативної бази, вмінням застосовувати спеціальні криміналістичні знання і прилади, новітні методичні рекомендації,

як самостійно, так і залучати для цього осіб, які володіють спеціальними знаннями.

У зв'язку із змінами, які відбуваються останнім часом в нашій країні прийняття нового КПК, закону про Прокуратуру, створення Національної поліції виведення з її штату експертних підрозділів та створення нових криміналістичних, актуальності набуває визначення статусу кожного з учасників кримінального провадження, а також питання взаємодії між ними.

На сьогодні, прокурор, згідно чинного законодавства, здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням (ч. 2 ст. 36 КПК). Тобто, прокурор на досудових стадіях керує процесом розслідування взагалі, а на судових – підтримує публічне обвинувачення.

Криміналістичні підрозділи МВС України допомагають шляхом застосування сучасних науково-технічних засобів і методів для отримання інформації про подію із слідової картини, а також консультаціями з питань, які виникають в процесі роботи по кримінальному провадженню. Саме це обумовлює наявність різноманітних форм і напрямів взаємодії спеціалістів з прокурорами, працівниками слідчих і оперативних підрозділів, які здійснюють весь процес розкриття і розслідування по кримінальному провадженню.

Термін взаємодія тлумачиться вченими, - як взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь [2, с. 85]. Стосовно до процесу розслідування кримінальних правопорушень, взаємодію припустимо розглядати, як погоджену колективну діяльність прокурора, органів поліції з іншими підрозділами правоохоронних і державних органів. Така діяльність передбачає поєднання окремих, розрізнених дій у єдину злагоджену систему, яка найбільш доцільна для досягнення конкретної мети, тобто інтеграція (синтез) можливостей окремих органів. До основних умов такої діяльності можна віднести оптимальну координацію, узгодженість і спеціалізацію суб'єктів, розподіл трудової діяльності, при якому кожний з його учасників постійно виконує тільки притаманну йому функцію, здійснення якої потребує від нього особливих навичок, які постійно повторюються у колективній роботі.

Взаємодія визначається як основана на законі і підзаконних нормативних актах, узгоджена за метою, місцем і часом співпраця прокурора, слідчого, оперативного працівника і спеціаліста для повного та швидкого розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. При цьому вирішуються такі питання, як правові підстави, процесуальне оформлення та форми у яких вона реалізується.

Огляд місця події – первинна, невідкладна слідча (розшукова) дія, яка згідно до ст. 223, 233, 237 КПК України може бути проведена до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), і є важливим засобом збирання інформації стосовно події, що розслідують.

Значна роль в процесі проведення огляду належить всім учасникам даної слідчо (розшукової) дії.

Керівник органу досудового розслідування згідно до ч.1 ст. 39 КПК України наділений широкими повноваженнями і організовує досудове розслідування, але у той же час він так само як і слідчий згідно до ч.4 ст. 40 КПК України процесуально залежать від прокурора, і зобов'язаний виконувати усі письмові доручення та вказівки прокурора. Тобто, прокурор не тільки наглядає за дотриманням законності, а і наділений правом керувати діями усіх суб'єктів досудового розслідування.

Оперативні працівники виконують вказівки прокурора та слідчого, спираючись на власний досвід здійснюють пошукові дії, допомагають у подоланні перешкод, відшуканні свідків, опитуванні очевидців, висувають версії щодо події, імовірних місць приховування і реалізації вогнепальної зброї тощо.

Спеціалісти за допомогою техніко-криміналістичних засобів фіксують та досліджують слідову картину. Взагалі, спеціаліст - процесуальна фігура, яка зобов'язана застосувати спеціальні знання, практичний досвід, власні здібності та сучасні науково-технічні засоби для виявлення і фіксації слідів злочину, з метою повного та швидкого його розкриття.

Весь комплекс слідів, які вилучені в ході огляду, може по різному відображатися в протоколі і саме спеціаліст відіграє при цьому визначальну роль [5, с. 65]. Протокол повинен містити повну інформацію стосовно кожного виявленого і вилученого сліду. Спрощення процедури їх протоколювання неприпустиме, оскільки може призвести до втрати доказів.

Слідчий особисто відповідає за розкриття та розслідування кримінального правопорушення, саме він, на основі власного переконання, окрім випадків прямо передбачених у КПК, приймає рішення про необхідність залучення спеціаліста.

Відповідно до чинного законодавства прокурор та слідчий наділені правом рекомендувати спеціалісту найбільш ефективний технічний засіб або прийом застосування спеціальних знань. Але, слід враховувати, що спеціаліст, в силу специфіки свого фаху більше ніж інші учасники слідчої групи обізнаний у новинках криміналістики і саме тому повинен сам визначати якими засобами і методами можна досягти поставленої мети.

Ще одним, не менш важливим, етапом взаємодії учасників огляду є спільне обговорення його результатів. Тобто, кожний учасник слідчо-оперативної групи спираючись на свій професійний досвід, фахові знання, висуває власні версії щодо мотивів, способу вчинення злочину, поведінки злочинця, використаної зброї, технічних засобів та будь-яких інших відомостей, які були отримані в ході огляду місця події. Результати такої співпраці є точкою відліку для спільного складання плану слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів по розслідуванню і розкриттю конкретного кримінального правопорушення.

Таким чином, можна дійти висновку, що взаємодія прокурора з іншими членами слідчо-оперативної групи при провадженні слідчих (розшукових) дій, ґрунтується на законі має різні аспекти і потребує подальших наукових досліджень.

1. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104403&libid= (дата звернення 28.09.2018)

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. 1440 с.

3. Ивашков В.А. Из опыта взаимодействия специалиста со следователем и оперативным работником при осмотре места происшествия. Вопросы уголовного процесса и криминалистики: Сборник научных трудов адъюнктов и соискателей. Москва: ВНИИ МВД СССР, 1988. 108 с.

Любчик В.Б.

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ОЗНАКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Тактика виявлення організованих злочинних угруповань ґрунтується на багаторічному досвіді оперативних підрозділів, який, зберігаючи всі традиційні елементи оперативно-розшукової діяльності, враховує комплекс факторів, що обумовлює ефективність організованої злочинної діяльності. Оперативно-розшукову тактику у протидії організованій злочинності можна сформулювати як сукупність засобів і методів, що використовуються оперативно-розшуковими підрозділами при здійсненні оперативно-розшукової діяльності під час попередження, виявлення та подальшого оперативного супроводження кримінальних проваджень, розпочатих у зв'язку з організованою злочинною діяльністю [1].

Оперативні підрозділи Національної поліції повинні звертати увагу на такі ознаки, що в своїй сукупності можуть свідчити про діяльність організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості: наявність нерозкритих грабежів, розбійних нападів, вбивств та інших тяжких та особливо тяжких злочинів; вчинення тяжких злочинів через певний проміжок часу; відсутність інформації про прикмети злочинців; відсутність інформації від конфідентів про діяльність організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості; відсутність речових доказів; вчинення злочинів одним і тим же способом; вчинення зухвалих дій

при вчиненні злочинів [2].

При цьому оперативні підрозділи Національної поліції повинні звертати увагу на наступні ознаки зовнішньої поведінки перевіряємих осіб. Члени організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості, як правило, систематично спілкуються між собою, для цього вони об'єднуються в групи, прикриваючи це спільним видом діяльності, ремонтом автомобілів, бізнесом, організовують громадські формування і таке інше. Беруть участь у громадській діяльності із залученням особистих коштів, транспортних засобів, техніки та іншого особистого майна. Підтримують постійні стосунки між собою, не дивлячись на зміну того чи іншого роду діяльності. Здійснюють сумісні операції з майном, нерухомістю та ін. Періодично виїжджають за кордон, де беруть участь у комерційних проектах, покупках, доставці та продажі товарів.

Члени організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості можуть відкрито демонструвати такі негативні якості: жорстокість, цинізм, нахабство, жадоба до наживи, егоїстичність. Ці якості члени організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості нерідко проявляють зовні або відверто демонструють жорстокість, цинізм, нахабство по відношенню до громадян, морально деградованих осіб, раніше судимих за статеві злочини, тварин, малолітніх, престарілих осіб та жінок [3].

Кардинальному посиленню боротьби з організованими злочинними угрупованнями загальнокримінальної спрямованості, локалізації їх негативних наслідків має сприяти постійне удосконалення методики отримання, перевірки та реалізації інформації, як адміністративного, так і кримінального характеру, що вчиняються у різних сферах державного управління, економіки та суспільного життя.

Вивчення зарубіжного досвіду боротьби з організованою злочинністю свідчить про те, що її необхідно розглядати як основу забезпечення державної стабільності та безпеки [4]. В процесі протидії організованим злочинним угрупованням іноземні спецслужби та поліція використовують, поряд з іншими, і такі форми роботи як провокація хабара, підмова та використання підставних осіб для здійснення спроби втягнення до злочинної діяльності суб'єктів, які знаходяться під підозрою, пасивний та активного цільового таємного нагляду тощо.

Послабити організовані злочинні угруповання, а відтак зменшити їх потенціал, скерований на корумпування певних осіб, неможливо без підриву їх економічного підґрунтя. Для досягнення цієї мети в багатьох країнах світу практикують методи, що спрямовані на утруднення отримання, зберігання використання грошових коштів, здобутих злочинним шляхом .

Аналіз відкритих джерел загальної тактики виявлення організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості надав можливості сформулювати ряд наступних тез:

Першим тактичним правилом є детальне дослідження всіх без винятку сфер спілкування виявлених фігурантів незалежно від того, постійне чи короткочасне їх існування.

Чим більш віддалене джерело інформації від активної злочинної діяльності, тим більш легко маскувати оперативну зацікавленість відносно злочинців, конспірувати саме джерело, проводити оперативні комбінації по введенню нових конфідентів або оперативних співробітників в злочинні організації.

У тактиці виявлення організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості фахівці-аналітики повинні активно використовувати як методику «соціального резонансу» (відгуки внутрішньогрупових та міжгрупових конфліктів), так і їх вивчення за допомогою оперативно-розшукових матеріалів. Крім того, слід враховувати, що дезінформація, що виходить від злочинців, - це результат їх активності. Люба активність породжує нові факти, створює умови для досягнення нових етапів оперативної поінформованості. Більш того, якщо активності не має, доцільним є застосування тактики її стимулювання [4].

У рамках оперативного пошуку потрібно постійно окреслювати зони можливого «прориву (витоку) інформації», а саме:

1) у середовищі, яка є резервом організованої злочинності: неофіційні об'єднання з антигромадською спрямованістю; автотранспортні підприємства і підприємства автосервісу; місця концентрації раніше судимих, умовно звільнених та умовно засуджених;

2) середовище, у якому діють організовані злочинні угруповання: «чорний ринок» коштовностей та валюти, антикваріату, «чорний ринок" автомобілів, засобів зв'язку, комп'ютерної техніки; підпільні ігорні заклади; ресторани, кафе, казино;

3) злочинна інфраструктура, тобто середовище, яке обслуговує злочинців: проститутки; співробітники барів, басейнів, спортзалів, готелів, туристичних організацій тощо.

Саме в означених зонах можливого витоку оперативної інформації потрібно постійно вести пошук ознак злочинної діяльності організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості. Пасивне очікування інформації - антипод оперативно-розшукової тактики. Тому підрозділи Національної поліції з метою виявлення організованої злочинної діяльності повинні постійно використовувати право, надане їм п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: здійснювати проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співробітничав з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості, а також використовувати систему інших законних гласних та негласних розвідувальних, контррозвідувальних та пошукових заходів [1].

Процес оперативного пошуку повинен бути безперервним (постійним):

оперативна перевірка може бути формально завершена, учасники злочинного угруповання притягнуті до кримінальної відповідальності, однак оперативний інтерес до структури організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості повинен зберігатися, як і зберігають свій інтерес матеріали, що отримані по конкретній реалізованій оперативно-розшуковій справі. З них може початися черговий етап оперативно-аналітичного пошуку.

1. Албул С.В., Андрусенко С.В. Правові та організаційно-тактичні проблеми протидії організованій злочинності: навч. посіб. – Одеса: ОДУВС, 2017.

2. Литвиненко В.І., Сервецький І.В. Правові та організаційно-тактичні основи боротьби з організованою злочинністю в Україні: монограф.; під заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. Київ: РВВ МВС України, 2003.

3. Бараненко Б.І. До застосування поняття «організовані злочинні групи як безпосередні об'єкти оперативно-розшукового втручання (деякі проблемні питання) / Б.І. Бараненко // Теорія оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів: наук. вид. / заг. ред. В.Л. Регульського. Львів, 2000.

4. Потайчук І.В. Організація та тактика виявлення організованих злочинних груп загальнокримінальної спрямованості: монограф. Одеса: ОДУВС, 2008.

Нєдов Р.С.
аспірант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛІНІЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КІБЕРПОЛІЦІЇ

Організація оперативного обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції – одна з найскладніших проблем удосконалення діяльності цих підрозділів. Насамперед необхідно визначити, що нормативні акти МВС та НП України не містять положень, що чітко визначають змістову сутність цього оперативно-розшукового інституту, його мету і завдання та місце в системі діяльності оперативних підрозділів кіберполіції НП України, а це в свою чергу впливає на практику її здійснення, яка здебільшого залежить від суб'єктивного ставлення до неї як рядових працівників, так і керівників оперативних підрозділів. Оперативне обслуговування підрозділами кіберполіції НП України лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності являє собою актуальну та складну проблему. Її організаційні,

інформаційні та теоретичні аспекти обумовлюють інтерес як вчених, так і практиків [1, с. 6].

Відповідно до покладених на підрозділи кіберполіції завдань останні повинні приймати участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. В свою чергу відповідно до покладених на підрозділи кіберполіції функцій останні уживають передбачених чинним законодавством заходів зі збирання й узагальнення інформації стосовно об'єктів, що становлять оперативний інтерес, у тому числі об'єктів сфери телекомунікацій, інтернет-послуг з метою попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень [2].

З викладеного вбачається, що здійснення оперативного обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності є однією із функцій підрозділів кіберполіції НП України.

Аналіз наукових робіт [1; 3] та практичної діяльності з оперативного обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції, дозволив нам виділити такі взаємопов'язані елементи оперативного обслуговування: прийняття рішення про закріплення певного оперативного працівника за лінією протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції; визначення об'єктів оперативного обслуговування; прийняття рішення про заведення та організацію ведення справи контрольно-спостережного провадження (СКСП); початковий аналіз оперативної обстановки на об'єктах оперативного обслуговування; визначення режиму оперативного обслуговування на об'єктах оперативного обслуговування; планування заходів по оперативному обслуговуванню; здійснення заходів з оперативного обслуговування; документальне оформлення результатів діяльності з оперативного обслуговування.

На сьогодні оперативне обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності здійснюють як працівники управлінь кіберполіції так і працівники регіональних відділів протидії кіберзлочинам. Як показує практика, відбір оперативного працівника (інспектора) кіберполіції, відповідального за здійснення оперативного обслуговування за цією лінією роботи здійснюється серед працівників відділу протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності та господарської діяльності. Під час відбору такого працівника керівнику підрозділу кіберполіції доцільно враховувати його досвід роботи, а також особисті показники по виявленню злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності через мережу Інтернет.

Після визначення відповідального працівника за оперативне обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності,

необхідно визначитися з об'єктами такого обслуговування.

Аналіз наукових робіт [4; 5] та практичної діяльності з оперативного обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції, вказує на те, що до об'єктів оперативного обслуговування сфери інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції можна віднести: оператори і провайдери інформаційно-телекомунікаційних послуг, зареєстровані на території оперативного обслуговування; суб'єкти підприємницької діяльності, основним видом діяльності яких є створення сайтів у мережі Інтернет; суб'єкти підприємницької діяльності, які надають послуги з технічного захисту інформації, відновлення комп'ютерних даних; суб'єкти підприємницької діяльності, які надають в оренду (або орендують) інформаційно-телекомунікаційні мережі, дисковий простір, інформаційні ресурси; суб'єкти підприємницької діяльності, які є власниками Інтернет-магазинів; суб'єкти підприємництва, які надають послуги з продажу чи сервісного обслуговування комп'ютерної техніки, програмного забезпечення; суб'єкти підприємництва, основним видом діяльності яких є розроблення та впровадження програмного забезпечення; суб'єкти підприємництва, які є власниками комп'ютерних клубів, Інтернет-кафе і т.ін.

Що стосується заведення СКСП та така справа по лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції заводиться на підставі постанови, затвердженої начальником управління кіберполіції.

Важливою передумовою ефективної організації оперативного обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції зокрема, є забезпечення необхідної обізнаності оперативних підрозділів щодо реального стану оперативної обстановки на об'єктах оперативного обслуговування.

Вивчаючи оперативну обстановку, керівники, оперативні працівники використовують традиційну методику вивчення стану злочинності, вироблену кримінологією, правовою статистикою, що є сукупністю конкретних прийомів збирання, обробки й аналізу первинної інформації, що характеризує стан, структуру і динаміку злочинності, її причини та умови, заходи протидії та їх результати [6, с. 84].

Предметом вивчення, аналізу та оцінки оперативної обстановки на кожному об'єкті оперативного обслуговування у першу чергу є: інформація, отримана з конфіденційних джерел; стан дотримання законності на об'єкті обслуговування; наявна оперативна інформація; інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали; інформація щодо притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності; матеріали судової практики; інформація щодо наявності у осіб, які працюють на об'єкті судимостей за порушення прав інтелектуальної власності; інформація від громадських активістів та окремих осіб; особливості функціонування

окремих об'єктів оперативного обслуговування, нормативно-регламентовані повноваження службових осіб; відкриті та анонімні листи, скарги, звернення громадян з приводу дій чи бездіяльності окремих службових осіб; матеріали засобів масової інформації, мережі Інтернет, що містять зазначену інформацію; матеріали наукових досліджень та практики правоохоронної діяльності, що відображають актуальні особливості організації протидії злочинам, пов'язаним з порушенням прав інтелектуальної власності через мережу Інтернет.

Початковий аналіз оперативної обстановки на об'єктах оперативного обслуговування дозволить визначити режим оперативного обслуговування.

Правильне визначення режиму обслуговування об'єкта відіграє велику роль у розміщенні сил та засобів НП. Дозволяє в кінцевому результаті сконцентрувати основні зусилля на найбільш небезпечних з криміногенного погляду об'єктах та мати уявлення про реально існуючий стан криміногенної обстановки [7, с. 147].

В залежності від названої обставини мова йде про: а) полегшений режим, який передбачає періодичне ознайомлення зі станом справ на об'єкті, що не потребує іншого; б) звичайний – потребує постійного спостереження за станом справ на об'єкті шляхом аналізу інформації, отриманої переважно гласним способом; в) посилений, який передбачає підвищену увагу оперативних підрозділів, з максимальним використанням можливостей оперативно-розшукової діяльності [8, с. 210].

Як показали результати вивчення СКСП щодо оперативного обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції, до плану заходів з оперативного обслуговування доцільно включати наступні заходи: спрямовані на виявлення фактів зловживань, вчинення злочинів та правопорушень, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності через мережу Інтернет; направлені на формування системи джерел оперативної інформації та їх розстановку; направлені на забезпечення внутрішньої і зовнішньої інформаційної взаємодії; направлені на профілактику правопорушень; направлені на збір та оновлення інформації про стан оперативної обстановки.

Підводячи підсумок слід зазначити, що початковий етап організації оперативного обслуговування лінії протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності оперативними підрозділами кіберполіції має важливе значення для якісного здійснення заходів, направлених на оперативне обслуговування в подальшому.

1. Федчак І.А. Організаційно-тактичні основи оперативного обслуговування об'єктів (галузей) економіки підрозділами ДСБЕЗ МВС України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Київ: НАВС, 2009. 268 с.

2. Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України: Наказ Національної поліції України від 10.11.2015 № 85.

3. Дараган В.В. Оперативно-розшукова протидія злочинам у сфері державних закупівель: проблеми теорії та практики: монограф. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 352 с.

4. Воронов І.О. Організаційні і тактичні основи оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері високих інформаційних технологій органами внутрішніх справ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Одеса: ОДУВС, 2012. 36 с.

5. Літвінов М.Ю. Розкриття оперативними підрозділами ДСБЕЗ МВС України злочинів у сфері використання комп'ютерної інформації: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів: ЛьвДУВС, 2010. 303 с.

6. Криминология: [учебник для вузов / под. общ. ред. д.ю.н., проф. А.И. Долговой]. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА М, 2001. 372 с.

7. Пчелкін В. Д. Розкриття злочинів у харчовій промисловості : монографія / В. Д. Пчелкін. Одеса : Вид-во Одеськ. юрид. ін-ту НУВС, 2005. 378 с.

8. Організація діяльності підрозділів ДСБЕЗ МВС України: Практ. посіб. / Кол. авт.: О.Ф. Долженков, Є.О. Железов, В.Ю. Журавльов та ін./ За ред. Л.П. Скалосуза, О.М. Бандурки. Київ: ВПЦ МВС України, 2006. 268 с.

Пашаєв А.З.

здобувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

Андрусенко С.В.

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК НАРКОЗЛОЧИНІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ШЛЯХОМ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Сьогодні наркотики проникли в наше життя повсюдно: немає середовища, місць, де б їх не було. Наркоман тепер ні в кого не викликає асоціації з людиною-покидьком, яка намагається встромити у синю руку шприц. Сьогодні це зразковий учень, науковець чи бізнесмен, працівник престижної фірми. Змінюється і ставлення суспільства до цього явища. Старше покоління вважає наркоманію хворобою, яка зачіпає «другорядних» людей у суспільстві. Проте, молодь трактує наркотики як протиотруту на всі проблеми, як чудовий засіб, що мобілізує до витонченої чи фізичної праці, а

також досконалий додаток на вечірці. Спричинює до експерименту різне: з цікавості, мода – підтримати колег у пошуках панацеї від власних проблем – чи забава. Чисельність залежних від наркотиків лавиною зростає, а вік вживаючих наркотики постійно знижується. «Ніколи ще не було такого повального зловживання наркотиками в низці районів світу серед осіб 11-30 років, як в наш час», – говорить Джордж Бердвуд, лікар, журналіст, почесний голова Лондонського відділення асоціації з попередження наркоманії [1, с. 66].

Однією із серйозних проблем нашого суспільства є зростання так званої «наркозлочинності», тобто злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що негативно впливає на криміногенну, політичну, соціальну, економічну та культурну ситуацію в нашій державі. Забезпечення кримінально-правового захисту здоров'я людей здійснюється в межах, передбачених у ст.ст. 305-327 розділу XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» Особливої частини Кримінального кодексу України [2]. Наркозлочинність, що являє собою сукупність злочинів, пов'язаних із наркотиками, є найнебезпечнішим проявом поширення наркотизму. Цей вид злочинності становить підвищену суспільну небезпеку, тому що порушує суспільні відносини таких важливих і значущих загальнолюдських соціальних цінностей, що об'єднуються поняттям «здоров'я населення» [3, с. 67].

Протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів вважається одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку Української держави, адже відомо, що безупинно зростаючі темпи поширення наркозалежності, формування спеціалізованих організованих злочинних угруповань, які займаються наркобізнесом, значне збільшення кількості злочинних діянь, учинених під впливом наркотичного сп'яніння чи у сфері обігу наркотичних речовин, становлять загрозу для безпеки та здоров'я всього суспільства [4, с. 140]. Останнім часом важливу роль у розповсюдженні наркотичних засобів відіграє мережа Інтернет – це підтверджується все більш частими випадками незаконного обігу наркотиків з використанням телекомунікаційної мережі Інтернет і різних мобільних додатків, що дозволяє злочинцям в кілька разів збільшити обсяги обігу та при цьому залишатися поза увагою правоохоронних органів [5, с. 139].

Ринок наркотиків змінюється, це пов'язано з глобалізацією та розвитком технологій. Великий вплив на поширення наркотиків надає Інтернет, з його допомогою вони не тільки збуваються, але і організовуються їх поставки. У наркозлочинців з'являються нові «безконтактні» методи збуту. Раніше для того, щоб займатися на «серйозному» рівні наркобізнесом, необхідно було мати кримінальну біографію, якусь вагу в злочинному світі, зв'язки і так далі. А зараз люди без кримінального досвіду з допомогою

Інтернету знаходять на спеціалізованих форумах собі спільників і організовують постачання і збут наркотиків. І все це здійснюється безконтактно, люди можуть працювати разом кілька років і жодного разу не зустрічатися і навіть не знати реальних імен один одного [6].

Одним із дієвих заходів щодо виявлення наркозлочинів в мережі Інтернет – є конфіденційне співробітництво. Відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7] оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності надається право використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями ст. 275 Кримінального процесуального кодексу України (далі за текстом – КПК України) [8]. Відповідно до ст. 275 КПК України [8] під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України [8].

До осіб, що залучаються до конфіденційного співробітництва з метою виявлення ознак наркозлочинів в мережі Інтернет висуваються спеціальні вимоги (здібності, вміння), як у сфері інформаційних технологій, так і в галузі медицини, а саме: досконале вміння проводити комп'ютерну розвідку; уміння проводити моніторинг та системний аналіз в мережі Інтернет; розумітися в контент-аналізі; вміти використовувати анонімайзери та VPN-з'єднання; вміти досконально користуватися звичайними браузерами та Тор-браузером; мати діючі заздалегідь вигадані та законспіровані аккаунти у соціальних мережах (Facebook, YouTube, Instagram, LinkedIn, Google+, Twitter, MySpace, NowPublic, iWiW, reddit, слід не забувати про заборонені в нашій державі ВКонтакте та Однокласники) та месенджерах (Skype, Miranda, Telegram, Signal, ICQ, Wickr, iMessage, Ping, WhatsApp Messenger, Viber, ChatSecure, QIP, Cryptocat та інші); володіння спеціальними знаннями про сучасні технології; наявність потужного розвідувального потенціалу; вміння користуватися сучасними платіжними засобами, додатками та платформами (в тому числі криптовалютами); наявність зв'язків в хакер-середовищах та в наркоспівтовариствах; уміння розпізнати ознаки наркозлочинів; вміти розпізнавати нові способи та сучасні засоби здійснення наркозлочинів; розбиратися в хімічних назвах наркотиків, які входять до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; розумітися в слензі наркоманів та наркозлочинців; розпізнавати та виявляти інші злочини в мережі Інтернет.

Виклик сьогодення вимагає удосконалення інформаційно-технічних та технологічних навичок, вмінь та знань осіб, які конфіденційно співпрацюють з оперативними підрозділами Національної поліції України так і самих оперативних співробітників оперативних підрозділів Національної поліції України при виявленні наркозлочинів в мережі Інтернет.

Таким чином, по-перше, однією із найбільш небезпечних тенденцій є поширення наркозлочинності в Україні шляхом використання мережі Інтернет, а саме за допомогою мобільних месенджерів та додатків для розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів, у тому числі нових психоактивних речовин; по-друге, в Україні сформована нормативно-правова та матеріально-технічна база, яка надає можливість оперативним підрозділам Національної поліції України виявляти ознаки наркозлочинів в мережі Інтернет шляхом встановлення та використання конфіденційного співробітництва.

1. Волошин О.Г. Участь спеціаліста у розслідуванні злочинів, вчинених наркоманами // Основні напрями та проблеми протидії наркоманії: матеріали круглого столу. (Київ, 6 лют. 2017 р.): / [редкол.: В.М. Вовк, А.П. Калініченко, А.В. Ляшук та ін.]. Івано-Франківськ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 66-69.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

3. Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів серед неповнолітніх м. Києва (методичні рекомендації) / Сущенко В.Д., Хруппа М.С., Семенюк В.А. та ін. / За заг. ред. Новикова С.О. Київ, 2004. 111 с.

4. Попович М. І. Удосконалення правових основ оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція. 2014. № 10-1. Т. 2. С. 139-142.

5. Русавський В.О., Ноздрін Д.О. Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів із використанням телекомунікаційних мереж і пристроїв // Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії наркозлочинності міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. м. Одеса, 27 квітня 2018 р. Одеса: ОДУВС, 2018. С. 139-142.

6. В Україні набувають популярності нові наркотики, які продають через Інтернет. Інтерв'ю Начальника департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України Андрія Кіхтенко Інтернет-виданню «112.ua». URL: <https://ua.112.ua/interview/v-ukraini-nabuvaiut-populiarnosti-novi-narkotyky-i-aki-prodaiut-cherez-internet-452279.html>.

7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-13. Ст. 88.

Пічкуренко С.І.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

Злагода О.В.

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

Кацан Л.О.

старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

**ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ І
СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Питання організації взаємодії оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України постійно знаходиться як в полі зору практичних працівників оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України, так і науковців.

Вивченням проблем взаємодії, зокрема, оперативних і слідчих підрозділів досліджували такі вчені як, А.М. Бандурка, В.І. Василичук, М.Л. Грібов, В.О. Глушкова, Д.В. Гребельський, В.Я. Горбачевський, А.В. Іщенко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв, А.М. Кислий, О.Є. Користін, Д.Й. Никифорчук, В.Л. Ортинський, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, Є.Д. Скулиш, Л.Д. Удалова, В.Г. Хахановський, С.С. Чернявський, Ю.Є. Черкасов, І.І. Шинкаренко, М.Є. Шумило, О.О. Юхно та ін.

Науковці вивчаючи взаємодію в різних сферах діяльності органів Національної поліції визначають її як:

- форму комплексних заходів сутність якої полягає в досягненні та поєднанні засобів, форм і методів;

- як об'єктивно необхідну, суспільну, узгоджену у меті, місці, часі і програмі систематичну діяльність;

- одноразове або тривале об'єднання сил, методів і засобів для досягнення завдань оперативно-розшукової діяльності, а саме: попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів, розшук підозрюваних та забезпечення реалізації завдань кримінально-процесуального законодавства;

- специфічні дії під час проведення першочергових та подальших розшукових і слідчих дій;

- спільну участь та зв'язок співробітників, підрозділів, організацій, органів у процесі трудової діяльності, що виникає на основі розподілу функцій, повноважень, взаємних обов'язків;

- комплекс необхідних оперативно-розшукових та слідчих дій, заснованих на законі та внутрішньовідомчих нормативно-правових актах.

Разом з тим аналіз наукових праць свідчить, що більшість досліджень здійснювалася без врахування останніх змін в кримінальному та оперативно-розшуковому законодавстві.

Окрім цього, на організацію взаємодії суттєво впливають і організаційно-штатні зміни, які відбуваються в структурі кримінальної поліції.

На нашу думку, взаємодія оперативних і слідчих підрозділів залежить від належної організації підготовки оперативних і слідчих підрозділів, а саме вивчення теоретичних положень та нормативно-правових актів, що регламентують різні форми взаємодії оперативних і слідчих підрозділів, зокрема організацію взаємодії на початковому етапі, в тому числі і відомчих наказів і інструкцій, що регламентують діяльність слідчих і оперативних підрозділів.

На початковому етапі взаємодії керівники або досвідчені працівники слідчих і оперативних підрозділів приймають участь у проведенні сумісних нарад, навчаннях та розробки методичних рекомендацій та алгоритму дій під час перевірки інформації, ведення оперативно-розшукових справ та оперативного супроводження кримінальних проваджень.

Особливу увагу слід приділяти взаємодії слідчих і оперативних працівників по оперативно-розшуковим справам.

Оперативно-розшукова справа – спеціальна справа (дос'є), в якій концентруються матеріали оперативно-розшукової діяльності оперативних служб, щодо документування протиправних діянь окремих осіб та груп, підозрюваних у підготовці вчиненні злочину, встановлення осіб, які готують злочин або розшук осіб які ухиляються від кримінального судочинства [1].

При заведенні оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочинів, підслідного слідчим Національної поліції України, начальник оперативного підрозділу звертається до начальника слідчого підрозділу про закріплення за ОРС слідчого. Починаючи з цього моменту слідчий забезпечує методичне супроводження ОРС та надає практичну допомогу оперативному підрозділу в плануванні та проведенні оперативно-розшукових заходів, що в подальшому використовуються для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні. У разі встановлення під час проведення оперативно-розшукових заходів фактичних даних, що свідчать про ознаки злочину в діяннях окремих осіб та груп, але

якщо їх припинення може негативно вплинути на результати кримінального провадження, начальник оперативного підрозділу інформує про це начальника слідчого підрозділу і лише після закінчення їх проведення матеріали ОРС виносяться на розгляд оперативної наради для розроблення спільних заходів з їх реалізації [2].

З метою використання зібраних матеріалів в кримінальному процесі складається план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується начальниками слідчого та оперативного підрозділів. В плані передбачаються відповідні оперативно-розшукові заходи, їх виконавці та заходи, щодо легалізації зібраних матеріалів як підстав для початку досудового розслідування.

Під час розробки плану реалізації необхідно заздалегідь передбачити використання зібраних матеріалів для здобуття в подальшому достатніх доказів участі кожного учасника злочинного угруповання [3].

Подальша взаємодія органів досудового розслідування з оперативними підрозділами Кримінальної поліції України реалізується шляхом надання оперативним підрозділам письмового доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, які є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом; прийнятті участі працівників оперативних підрозділів Національної поліції України у слідчих (розшукових) діях, а саме: обшуку, огляді, слідчому експерименті та ін.; здійснення працівниками оперативних підрозділів негласних слідчих (розшукових) дій; виконання оперативним підрозділом ухвали слідчого судді, винесеної за клопотанням слідчого про привід учасників кримінального провадження (підозрюваного, обвинуваченого або свідка), які ухиляються від явки за викликом; затримання працівниками оперативних підрозділів Національної поліції України з метою приводу підозрюваного, обвинуваченого на підставі ухвали слідчого судді, винесеної за клопотанням слідчого; розшуку підозрюваного на підставі постанови слідчого, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження його невідоме [4; 5].

Окремий напрямок взаємодії оперативних і слідчих підрозділів – це сумісне використання конфіденційних співробітників під час проведення негласних слідчих(розшукових) дій.

На нашу думку, досвід який мають оперативні працівники під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, зокрема в роботі з гласними і негласними штатними та позаштатними працівниками буде в нагоді працівникам слідчих підрозділів Національної поліції України.

У сфері взаємодії оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України одним із головних проблем є недосконале нормативно-правове врегулювання організації взаємодії під час оперативно-розшукової діяльності. На законодавчому рівні в кримінально-процесуальному кодексі України закріплено тільки взаємодія оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України в рамках кримінального провадження.

Пропонується законодавчо закріпити обов'язки і права кожного з підрозділів в кримінальному процесуальному кодексі України, щодо перевірки отриманої інформації.

Належна організація взаємодії оперативних і слідчих підрозділів надасть змогу для повного і якісного документування злочинів, встановлення обставин кримінального провадження, виявлення всіх учасників злочину та забезпечення прийняття законних процесуальних рішень.

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В.В. Коваленко, Є.М. Моїсєєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Т. 6. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). Київ: Атіка, 2010. 1128 с.

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Документи Верховної Ради України: [сайт]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України 07.07.2017 №575: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua.z0937-17>

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Документи Верховної Ради України: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

Плескач О.Ю.

здобувач

Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПОВИХ ОЗНАК ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСНО

Історія діяльності правоохоронних органів свідчить, що розшукова робота розпочинає свою історію ще з часів Київської Русі [1]. Розшукова робота, або просто розшук осіб, завжди був прерогативою діяльністю правоохоронців, оскільки зникнення людини в багатьох випадках свідчило про вчинення відносно неї тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Враховуючи вказане, не дивним є те, що під час розшуку особи використовуються специфічні прийоми та методи, а сама по собі розшукова робота становить досить багатогранну діяльність та вимагає від працівників поліції використання не тільки прийняття стандартних рішень, а й постійної логічної роботи, вміння швидкого переорієнтування пріоритетів діяльності та

врахування щойно виявлених обставин. Тобто, оперативні працівники повинні не лише використовувати оперативно-розшукову тактику чи криміналістичні методики, а й застосувати методи аналізу психологічного стану особи, її способу життя та обставин, що передували зникнення. Саме зазначене й обумовлює необхідність визначення характеристики осіб, зниклих безвісно.

Відповідно до положень Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісно» визначається три категорії осіб, зниклих безвісно:

- особа, зникла безвісти - фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук;

- особа, зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, - особа, яка зникла безвісти в зоні збройного конфлікту під час проходження нею військової служби або за будь-яких інших обставин, що підтверджують факт перебування особи у цій зоні;

- особа, зникла безвісти за особливих обставин, - особа, зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, заворушеннями всередині держави або у зв'язку з надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру або іншими подіями, що можуть спричинити масову загибель людей [2].

Водночас, практика свідчить, що сьогодні доцільніше казати про те, що взагалі існують такі групи осіб, зниклих безвісно: особи, які розшуковуються у зв'язку із втратою родинних зв'язків через суб'єктивні причини; особи, які є психічно хворими або у зв'язку із фізіологічними змінами не керують власними діями та самотійно залишають постійне місце перебування; особи, які через певні суб'єктивні чи об'єктивні причини за власним бажанням скривають своє місцеперебування; особи, які стали потерпілими в результаті вчинення відносно них злочинної діяльності; особи, зниклі безвісти в районі проведення операції об'єднаних сил або на території тимчасово окупованої Автономної республіки Крим; особи, зниклі безвісно на території інших держав та відносно яких проводиться міжнародний розшук; особи, що зникли безвісно в результаті збройного конфлікту або воєнних дій.

Кожній із перелічених груп осіб, зниклих безвісно притаманні певні характерні ознаки, однак враховуючи підслідність підрозділів Національної поліції України, нас цікавлять лише перші чотири категорії осіб, зниклих безвісно.

Отже, характерними рисами осіб, зниклих безвісно та які фактично розшуковуються у зв'язку із втратою родинних зв'язків через суб'єктивні причини є: середній вік осіб від 15 до 20 років – 18, 5%, від 20 до 30 років – 8,4 %, від 30 до 40 років – 4,5 %, від 40 до 50 років – 25,6 %, старші за 50 років – 14,8%. Найчастіше за ознаками статевої приналежності є жінки (76,4 %), одружені (53,2 %), які мають середню спеціальну або вищу освіту (65,4 %), характеризуються оточуючими позитивно, мають постійне місце

праці та не скривають не від кого свого місце перебування.

Натомість характерними ознаками осіб, зниклих безвісно у зв'язку із психічними захворюваннями чи фізіологічними змінами через вік є те, що в 64,3 % це чоловіки, віком від 35 до 45 років - 15,6 %, від 45 до 55 років – 22,3 %, від 55 до 65 років – 21,1 %, старші за 65 років – 40,3 %. Вказані особи здебільшого позбавлені дієздатності (53,2 %), не прилаштовані до життя, мають певні проблеми із вираженням своїх думок чи розмовою. Причиною розшуку таких осіб найчастіше є залишення останніх піклувальниками без нагляду (77,9 %).

Стосовно осіб, які через певні суб'єктивні або об'єктивні причини за власним бажанням скривають своє місце знаходження можливо охарактеризувати наступним чином: якщо жінки, то найчастіше у віці 14-18 років (34,5 %), 18-25 років (22,1 %), не мають постійного місця праці, займаються аморальними видами праці - проституцією або жебракуванням (54,2 %), інколи працюють без офіційного оформлення (19,8 %), скривають своє місце перебування у зв'язку із почуття сорому, образи або інших виключно особистісних причин. У випадку коли до вказаної категорії відносяться чоловіки, то середній вік їх складає від 11 до 18 років – 23,4 %, від 18 до 25 років – 36,7 %, в більшості випадків або не мають жодної освіти (33,3 %) або мають вищу освіту (29,7 %), притягались до кримінальної чи адміністративної відповідальності (51,2 %), мають важкий характер, рішучі, жорсткі, не вмюють пробачати.

Що ж стосується останньої категорії осіб, зниклих безвісно, то це особи, які розшуковуються у зв'язку із вчиненням відносно них злочину та додатково розподіляються на такі категорії:

- особи, що своєю віктимологічною поведінкою спровокували вчинення злочину – молоді жінки (58,7 %), зазвичай віком від 16 до 25 років (54,4 %), не мають високого рівня інтелекту, розважливі у знайомствах, ведуть вільний від зобов'язань спосіб життя та намагаються виставляти його на показ;

- особи, що стали жертвами в результаті власного фінансового або соціального статусу (рідше через певний статус рідних) – чоловіки (79,4 %), віком від 25 до 35 років (22,3 %), від 35 до 45 років – 43,2 %, мають вищу освіту, одружені, ведуть активний спосіб життя, мають ярко виражену власну думку та терплять її зміни;

- особи, що стали «випадковими» жертвами чи в результаті передування певних негативних обставин у особистому житті (конфліктів, зрад, образ тощо). Практика свідчить, що до вказаної категорії може відноситись будь-яка особа.

Отже, слід резюмувати, що розшукова робота це складний процес направлений на встановлення місце знаходження особи, зниклої безвісти. Однак, у випадку знання оперативними працівниками характерних рис таких осіб та співвіднесення їх із обставинами зникнення швидкість та

ефективність розшукової роботи помітно покращиться.

1. Исторические аспекты становления розыскной работы [Електронний ресурс]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskie-aspekty-stanovleniya-rozysknoy-raboty-v-rossii> (дата звернення 10.09.2018).

2. Про правовий статус осіб, зниклих безвісно: Закон України від 12.07.2018 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19> (дата звернення 10.09.2018).

Поляков Є.В.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ХАРАКТЕРНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ФАКТАМИ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

На відміну від «традиційного» збуту, коли наркотики та кошти передаються з рук в руки, збут наркотиків за допомогою мережі Інтернет має свої особливості за такою типовою схемою:

Спочатку особа, яка бажає придбати наркотики, шукає на веб-сайтах відомості про реалізацію наркотиків. Як правило, інформацію про адреси Інтернет-ресурсів, адреси електронної пошти, шифри, умовні терміни, за допомогою яких можна зв'язатись зі збувальником наркотиків, майбутній покупець наркотиків отримує від інших осіб, які вже раніше придбали такі речовини у такий спосіб.

Після встановлення контакту покупця з особою, яка пропонує придбати у неї наркотики, під час подальшого спілкування вони узгоджують питання про ціну, обсяг та вид наркотику, який буде предметом купівлі/продажу, спосіб його збуту та оплати. Таке спілкування може здійснюватись різними способами: в режимі он-лайн через програми типу Skype, Viber, WhatsApp шляхом Інтернет-переписки в режимі он-лайн у форумах (чатах), соціальних мережах (Facebook, Twitter, Instagram та ін.) або з використанням електронної пошти тощо. Також збувальник наркотиків для подальшого підтримування зв'язку може надати покупцю свій номер мобільного телефонного номеру.

З'ясувавши всі обставини купівлі/продажу наркотиків, покупець здійснює передоплату, як правило, одним із зазначених способів: поповнення рахунку вказаного збувальником телефонного номеру; надання секретного

коду ваучера визначеного збувальником телефонного номеру шляхом SMS-повідомлення; здійснення банківського переказу на вказаний збувальником банківський рахунок; переказ коштів з рахунку Інтернет-картки на вказаний збувальником банківський рахунок або номер телефону; сплата електронною валютою «Біткоїнами»; сплата через електронні платіжні системи та гаманці QIWI, PayPal.

Отримавши кошти, збувальник повідомляє покупцю спосіб отримання наркотиків, який також може бути різний: постачання поштою, кур'єрською службою або вказує про їх знаходження у певному місці, здійснює так звану «закладку» або «клад». В останньому випадку наркотик заздалегідь ховається збувальником у певному місці, якими можуть бути: поштовий ящик, батарея опалення, електричний або пожежний щиток у під'їзді тощо. Повідомлення про місцезнаходження наркотику та спосіб його отримання також може бути різним: розмова по телефону, відправка текстової інформації чи фотографії про місце приховування наркотику через Інтернет чи SMS-повідомлення.

Характерною особливістю збуту наркотиків за допомогою мережі Інтернет є їх міжрегіональний характер: особа, яка замовляє наркотики, може перебувати в одному районі (міста чи регіону), особа, яка робить закладку або відправлення наркотиків – у другому районі (міста чи регіону), а процес легалізації отриманих від незаконного обігу наркотиків коштів – у іншому.

Про незаконний збут наркотичних засобів в мережі Інтернет можна дізнатися, наприклад з розміщення реклами або пропозицій придбати наркотики на конкретному сайті мережі Інтернет.

Під *розміщенням* відомостей треба розуміти процес публікації електронної інформації за допомогою комп'ютерного пристрою (платформи), що має підключення до Інтернету, та передає таку інформацію у вигляді пакетів даних, створюваних та оброблюваних на основі стандартів протоколу IP. Розміщення даних, як правило, відбувається на власних або публічних Інтернет-ресурсах: форуми, чати, блоги, дошки повідомлень та ін. Розміщені дані можуть бути як у вигляді тексту, так і аудіо-, відео- або графічних об'єктів.

Реклама придбання наркотиків – це текстова, графічна чи будь-яка інша інформація (дані) з описання певних видів наркотиків, пропозицією їх придбання у

будь-якій формі та будь-яким способом, яка існує в електронному вигляді, зберігається на відповідних носіях і може створюватись, змінюватись чи використовуватись за комп'ютерних платформ.

Під *пропозиціями придбання наркотиків* розуміється розміщення інформації (текстова, графічна чи будь-яка інша) про наявність у особи певних видів наркотиків, які у подальшому можуть бути продані та доставлені їх покупцю. У пропозиціях можуть зазначатись способи поставки наркотиків та система оплати. При цьому відомості про рекламу або пропозицію придбати наркотики можуть розміщатись як у відкритому, так і у

завуальованому вигляді.

У завуальованому вигляді інформація про збут наркотиків може бути розміщена з використанням певних умовних термінів, наприклад, «конструктор Лего» - пристрій для виготовлення наркотиків, «сіль для ванн» - синтетичні наркотики; «легальні суміші», «легальні порошки», «рослинні препарати», «агрохімікати», «лабораторне обладнання та реактиви».

Окрім прямої реклами при спілкуванні у мережі Інтернет, у т.ч. Інтернет-форумах, соціальних мережах тощо можуть бути пропозиції від окремих осіб про придбання у них наркотиків або аналогічних препаратів. Така пропозиція може бути викладена як в прямому, так і в завуальованому вигляді.

Під пропозицією придбання наркотиків необхідно розуміти будь-які умисні дії, спрямовані на те, щоб поінформувати про наявні наркотики у особи з метою їх подальшої передачі у володіння іншим особам.

Особливістю спілкування про збут наркотиків є обговорення ціни, обсягу та виду наркотику, який буде предметом купівлі/продажу, або способу його купівлі/продажу та оплати. Таке спілкування може здійснюватись різними способами: 1) в режимі он-лайн через програми типу Viber, WhatsApp, Skype тощо; 2) шляхом Інтернет-переписки, у т.ч. в режимі он-лайн у форумах; 3) надсилання Інтернет-повідомлень на певну електронну адресу.

Спілкування повинно бути взаємним, воно може бути як короткострокове, так і тривале. Треба враховувати й те, що під час такого спілкування можуть застосовуватись різноманітні шифри, умовні знаки тощо. Під час безпосередньої операції з купівлі/продажу наркотиків спілкування покупця з продавцем може здійснюватись вже не через Інтернет, а з використанням стільникового телефонного зв'язку.

Методика документування протиправних діянь, пов'язаних з використанням можливостей мережі Інтернет для розповсюдження наркотиків, на практиці повинна розглядатися в поєднанні з методиками виявлення «традиційних» злочинних посягань, пов'язаних зі збутом наркотиків. У даному випадку напрямами діяльності слідчого є встановлення: 1) фактів незаконного розповсюдження інформації щодо купівлі/продажу наркотиків за допомогою мережі Інтернет, а також осіб, які причетні до розміщення такої інформації; 2) фактів спілкування продавця з покупцями наркотиків з приводу їх збуту, що здійснювалось за допомогою мережі Інтернет чи іншим способом; 3) факту незаконного збуту наркотиків та осіб, які причетні до цього; 4) схем оплати за придбані наркотики та осіб, які причетні до отримання вказаних коштів; 5) обставин, які сприяють вчиненню злочинів даної категорії.

Для встановлення вказаних фактів доцільно залучати фахівців, які мають відповідні спеціальні знання та професійні навички в галузі комп'ютерних технологій (інженерів-програмістів, системних

адміністраторів тощо). З метою збору доказів за фактом збуту наркотиків, який здійснюється за допомогою мережі Інтернет, характерне проведення таких слідчих дій:

- затримання та допит підозрюваного;
- відібрання зразків, необхідних для експертного дослідження: волосся, нігтів, змивів з рук (якщо проводилась оперативна закупівля наркотиків з використанням помічених коштів), крові тощо;
- направлення на медичне освідування підозрюваного на предмет встановлення слідів ін'єкцій та інших зовнішніх ознак вживання ним наркотиків;
- допит свідків, які були присутні при огляді місця події, а також яким відомі інші обставини вчиненого злочину;
- приєднання до провадження документів або протоколів з відповідними додатками, у яких зафіксована адреса Інтернет-сторінок, які підозрюваний використовував з метою реклами або пропозицій придбати наркотики;
- обшук приміщень: а) за місцем проживання та роботи підозрюваного; де здійснювались незаконні операції з наркотиками; в) у яких підозрюваний ймовірно перебував під час виходу у мережу Інтернет;
- виїмка записів камер спостережень, у яких зафіксовано перебування підозрюваного у приміщеннях чи інших місцях, де він виходив у мережу Інтернет (зони покриття WI-FI);
- вилучення комп'ютерного обладнання та засобів комунікації, які використовував підозрюваний у злочинних цілях;
- направлення запитів до Інтернет-провайдерів стосовно надання інформації щодо користувачів Інтернет-сайтів та власників поштових скриньок;
- направлення запитів до банків та банківських установ щодо надання інформації про рахунки, які належать юридичним та фізичним особам, які використовувались під час отримання коштів за збут наркотиків, а також про рух коштів по таких рахунках;
- призначення судових експертиз щодо: вилучених наркотиків, обладнання та предметів для їх виготовлення та вживання – хімічна (протягом доби); вилучених комп'ютерних платформ – комп'ютерно-технічна; вилучених слів рук – дактилоскопічна, затриманої особи – наркологічна, психіатрична тощо.

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та її значення у протидії злочинності // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип. 55. Одеса: Юрид. л-ра, 2010. С. 628-633.

2. Багрій М.В., Луцик В.В. Негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні: монограф. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 307 с.

3. Бугайчук К.Л., Савченко О.О., Прибиткова Н.О. Особливості досудового розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (в умовах нового Кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства): наук.-метод. реком. Харків: ХНУВС, 2015. 100 с.

4. Колесник В.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки та проведення: наук.-практ. посіб. Київ: Прецедент, 2014. 135 с.

5. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III із змін.: за станом на 18.01.2018 р. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар: у 2 т. Т.2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В.Я.Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків: Право, 2012. 664 с.

7. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575.

8. Про затвердження Інструкції з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 № 570.

9. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін.: за станом на 19.01.2018 р. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

Пономаренко О.С.

ад'юнкт

Харківського національного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИМАГАННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ВКАЗАНИМ ЗЛОЧИНАМ

Аналіз емпіричного матеріалу свідчить, що, хоча офіційна останні роки статистика свідчить про не значне збільшення фактів вчинення вимагань [1], однак аналіз засобів масової інформації, соціальних мереж вказує на те, що зареєстрованими факти вимагань є мізерно малими до реальних показників [2]. Враховуючи вказане можна дійти висновку, що перед працівниками правоохоронних органів на сьогодні існує нагальна проблема в здійсненні якісної та швидкої протидії вимаганням. В той же час, аналіз практичної діяльності свідчить, що одним із найбільш дієвим способом протидії вимаганням є знання оперативно-розшукової характеристики, оскільки для такої характеристики можуть бути використані відомості з різних галузей знань: кримінального права, криміналістики, криминології, соціології та ін.

Для кожного конкретного виду суспільно небезпечних діянь зміст та

особливості оперативно-розшукової характеристики визначається специфічними даними. Вони обумовлені характером учиненого злочину і необхідними відомостями, що сприяють ефективному їх виявленню [3, с. 140]. Зважаючи на це, з метою визначення оперативно-розшукової характеристики вимагання, вважаємо доцільним розділи її на певні групи, які характеризуються переважанням однієї або кількох найбільш важливих ознак (властивостей), покладених в основу такого ділення. Виділення таких груп потрібне для вивчення і диференціації вживаних заходів протидії не тільки вимаганням, але і злочинності в цілому.

До першої групи характерних ознак вимагання слід віднести кримінально-правові ознаки. Так, вимагання як вид злочину передбачено статтею 189 КК України, відповідно до якої вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці є вимаганням.

Другу групу ознак складають кримінологічні ознаки, до яких, аналіз емпіричного матеріалу дозволив віднести наступні:

1) *рівень, структура та динаміка вимагання*. Відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України кількість зареєстрованих фактів вчинення таких видів злочинів як вимагання за останні 5 років складає доволі не значний відсоток в загальній кількості злочинів, зокрема офіційно зареєстровано в 2014 році 595 фактів вчинення вимагань, в 2015 р. - 550, 2016 р. – 535, 2017 р. – 597 [1]. В той самий час, статичні дані свідчать, що найчастіше за все вказаний вид злочинної діяльності за своєю територіальною природою є розповсюдженіших у великих містах (кількість вимагань зареєстрованих в таких містах як Київ, Харків, Дніпро, Одеса та Запоріжжя складають понад 50 % від загальної кількості), а є рідким явищем у сільській місцевості (здебільшого є поєднаним із іншими злочинами, зокрема рейдерськими захватами, грабежами чи розбоями з так званим «відстроченим» платежем).

Структура вимагання як злочинної діяльності в 57,8 % випадків виражається у вчиненні вказаного злочину в простих формах співучасті, рідше членами організованої злочинності (31,2 % випадків), однак і існують факти вчинення вимагання злочинцями-одинаками. В свою чергу, говорячи про співучасть при вчиненні вимагання, слід відмітити, що для даного виду злочинів характерним є наявність таких ознак як спів виконавство з попереднім порозумінням між собою суб'єктами злочину так і попереднім розподілом ролей, та навіть наявністю ієрархічності;

2) *характеристика особи злочинця (вимагача)*. Практика свідчить, що характерними рисами осіб вимагачів є:

а) вимагач «одиначка» характеризується як особа чоловічої (51,3%) чи жіночої статі (48,7%), середній вік при цьому 25-35 років (43,2 %), неодружені чи незаможні відповідно, мають середньо-спеціальну (34,5%) або неповну вищу освіту (29,8 %), не мають постійного місця праці (33,3%) або працюють на посадах, функціональними обов'язки яких передбачають забезпечення організаційно-структурної діяльності підприємства чи установи (здебільшого жінки – секретарі, офіс-менеджери, лаборанти або молодші наукові співробітники, чоловіки – сисадміни, персонал по організації праці), до того ж заробітна платня таких осіб становить мінімальний або трохи вищий рівень (32,4%), при чому спосіб життя вони намагаються вести без фінансових обмежень. Характерними рисами характеру вказаної категорії осіб є жадібність, бажання швидко отримати гроші, не прикладаючи при цьому зусилля, заздрість, нереалізованість власних амбіцій;

б) особи, що вчиняють вимагання у співучасті:

- при простих видах співучасті, коли вимагання вчинюються двома чи більше особами, однак відсутнє розподілення ролі, характерними рисами є те, що здебільшого такими особами є чоловіки (89,9 % випадків), середній вік яких від 18 до 22 років (34,6 % випадків) та від 28 до 37 років (33,7 % випадків), мають середню спеціальну або повну середню освіту (67,8 % випадків), не мають постійного місця праці (65,4 % випадків) або працюють на посадах охоронців із по-добовими чергуваннями (34,8 % випадків), раніше притягались до різних видів юридичної відповідальності (адміністративної – 29,1 %, кримінальної – 27,6 %, як до адміністративної так і до кримінальної – 28,7 %), вживають алкогольні напої (44,6 %) чи наркотичні засоби (32,2 %), мають такі риси характеру як жадібність, заздрість, не бажання працювати, нахабність, неповагу до суспільства, законів та звичаїв населення;

- у випадку, коли вимагання вчинюється суб'єктами у складних формах співучасті характерними рисами є: організатор – чоловік або жінка (53,4 % та 46,6 % відповідно), вище середньо чи високого достатку, має певний соціальний статус, має вищу освіту, при чому доволі часто й декілька вищих освіт, займає керівні посади як державної служби так і в приватних установах, не притягалась раніше до будь-якого виду юридичної відповідальності та характеризується оточенням як вкрай позитивна особа з високим рівнем інтелекту. Найчастіше за все мотивами злочинної діяльності таких осіб є заздрість або бажання помсти чи отримання прибутку; підбурювач – частіше жінки (68,6%), середнього віку від 22 до 27 років (43,3 %) або 35 – 45 років (32,3 %), неодружені (78,6 %), не мають стабільного доходу (43,8 %) чи отримують мінімальну заробітну платню (41, 5 %) та через мотиви заздрості або помсти вчиняють злочини; виконавці - чоловіки (96, 6 %), середній вік від 18 до 24 років (45,5 %) або 24 – 35 років (39, 9 %), мають середню чи середню спеціальну освіту (78,7 %), не мають постійного місця праці (71, 4%), вживають алкогольні чи наркотичні речовини (82,3 %), ведуть аморальний спосіб життя та раніше притягались до різного роду

кримінальної відповідальності (91,8 %); пособник – особа, будь-якої статі чи віку, яка має незадоволеність власним рівнем життя, низьку фінансову спроможність при чому явно виражені такі риси характеру як жадібність, дратівливість, жорстокість, схильність до насильства та знущання.

Третя група ознак, що входять до складу оперативно-розшукової характеристики є кримінологічні ознаки, зокрема стосовно потерпілої особи. Практика свідчить, до таких ознак входять: фізіологічні (у 67,4 % випадків чоловіки, віком від 35 до 45 років (76,4 % випадків), жінки ж віком від 25 до 35 років -34, 6 %, від 35 до 45 років – 22, 6 %, старші за 45 р – 27, 9 %); соціальні (мають вищу освіту (73,4 % випадків), стабільний прибуток (78, 9 %), достатній (34,7 %) або високий рівень життя (40,1 %), займають керівні посади чи мають вплив на певні соціально-політичні ситуації в країні (67,5 %)); психологічні (врівноважені та цілеспрямовані на роботі, однак у побуті необачні, вразливі за особистий імідж).

Водночас, з точки зору оперативно-розшукової протидії вимогам, слід відмітити, що сучасна кримінальна обстановка характеризується тим, що сьогодні все рідше відбувається вказаний злочин із «прямим» контактом із потерпілою особою, практика свідчить, про частіше використання фактів вчинення вимогання із використанням комп'ютерної техніки, технологій та засобів дистанційного зв'язку (проксісервери, одноразові сім-карки, мобільні термінали із нульовим імеї, соціальні мережі тощо), тобто існують випадки коли потерпіла особа та злочинець фактично ніколи не були знайомими в реалі. До того ж, останнім часом фіксується поширення такого виду вимогання як погроза знищення інформації на електронних носіях шляхом вірусу або троянської програми. Тому не дивним є те, що аналізуючи більшість наукових праць можна побачити, що науковці відходять від класичного розуміння вимогання та переходять до аналізу вимогання з точки зору рекету, бандитизму, кіберзлочинності тощо як способу їх вчинення.

1. Статистичні дані Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 06.09.2018).

2. Відстежують дітей. Стала відома нова схема вимогання в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/crime/vidstezhuyut-ditej-stala-vidoma-nova-shema-vimagannya-v-ukraini.htm>

3. Василичук В. І. Правові й організаційно-тактичні основи попередження та розкриття шахрайств із фінансовими ресурсами оперативними підрозділами ДСБЕЗ: монограф. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. 232 с.

Приполов І.І.

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ГАЛУЗЕВИХ НАУК: ДЕФІНІЦІЯ ПРЕДМЕТУ

З набранням чинності Кримінальним процесуальним кодексом (2012 р.) та одночасного внесення суттєвих змін в Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність” по суті розпочався новий етап для теорії та практики ОРД. А тому актуальними бачаться наукові галузеві дослідження для уточнення її предмету, місця в системі суспільних наук та галузей права. Насамперед, переосмислення ролі ОРД у процесі виявлення, попередження, припинення кримінальних правопорушень та забезпечення розслідування кримінальних проваджень. На часі також уточнення її сучасних завдань, тенденцій розвитку, механізму правового регулювання та нормативного забезпечення.

Гносеологічні витoki теорії та практики ОРД беруть початок в надрах криміналістики та до 30 років ХХ століття її вважали одним із розділів науки криміналістики, точніше частиною розділу криміналістичної тактики. Тому, на початковому етапі свого становлення наукові положення, процедура застосування спеціальних засобів та методів розшукової роботи у процесі кримінального провадження структурно включалась до розділу криміналістичної тактики. Подальші наукові дослідження у зазначеній сфері послужили обґрунтуванням необхідності виокремлення власного предмету вивчення і самостійної наукової дисципліни. Так закладався фундамент теорії оперативно-розшукової діяльності; при цьому було науково доведено, що предмет цієї науки, відмінний від предмету криміналістики, хоч і тісно зв'язаний з ним [1, с. 23].

У теорії ОРД особливості змісту предмету, як правової категорії, одними з перших дослідили відомі науковці А.І. Алексєєв і Г.К. Синілов. На їх думку, предметом теорії ОРД є: практика боротьби зі злочинністю з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів; правові основи оперативно-розшукової діяльності; система правових та інших відносин, що виникають у процесі застосування цих сил, засобів і методів [2, с.70]. Розкриття змісту цієї правової категорії викликало доволі жваву наукову дискусію.

У свою чергу В.М. Атмажитов запропонував дещо іншу класифікацію елементів предмета теорії ОРД, поділивши їх на такі: формування оперативно-розшукової інформації, її виявлення, отримання і фіксація; діяльність оперативно-

розшукових органів з використання оперативно-розшукової інформації; організація ОРД; правове регулювання ОРД. Науковець І.А. Климов зробив низку логіко-гносеологічних зауважень до цих ознак і розробив свою конструкцію предмета теорії ОРД як похідного від об'єкта пізнання. А об'єктом пізнання в ОРД, на його думку, є: злочинність як певне соціальне явище; ОРД як один із видів суспільної практики боротьби зі злочинністю; правове регулювання ОРД [3].

Як бачимо, у загальних рисах предметом курсу визнавалася теорія і практика ОРД. Насамперед – це об'єктивні закономірності, що зумовлюють необхідність застосування уповноваженими особами оперативних підрозділів сил, засобів, методів, заходів з метою захисту людини, суспільства і держави від злочинних посягань та особливі суспільні відносини в ОРД, які підлягають відповідному правовому регулюванню. Відповідно до цього предметом теорії курсу ОРД є вивчення об'єктивно існуючих закономірностей діяльності оперативних підрозділів у протидії злочинності. До таких закономірностей можна віднести: зв'язок між таємною підготовкою, скоєнням злочину та необхідністю застосування наявних оперативних сил, засобів і методів; зв'язок між способами дій зловмисників і тактичними прийомами застосування відповідних оперативно-розшукових заходів; залежність результатів оперативно-розшукових заходів від обсягу і змісту зібраної інформації. В предметі теорії ОРД можна виділити чотири основні групи закономірностей: пізнавальні (отримання оперативно-розшукової інформації); діяльні (практичне здійснення заходів боротьби зі злочинністю); забезпечувальні (організація ОРД); правові і морально-етичні основи. Сукупність знань про ці закономірності становить теорію ОРД.

ОРД доволі швидко стає комплексною наукою, що призначена для розробки і обґрунтування законного і ефективного застосування оперативно-розшукових сил, засобів і методів щодо протидії злочинності. У загальному вигляді професор А.Ю. Шумилов визначає оперативно-розшукову науку як комплекс наукових знань (переважно юридичних) щодо закономірностей та різноманітних аспектів ОРД у їх єдності та взаємозв'язку, її виникнення, розвиток, сучасний стан, сутність і зміст, співвідношення із суміжними об'єктами наукового вивчення [4, с. 20, 21].

Вже більше двох десятиліть вітчизняні науковці впевнено стверджують, що ОРД має свій суто специфічний предмет правового регулювання, власні специфічні методи пізнання, свій понятійний апарат, теорію, а тому повинна розглядатись як міжгалузева юридична наука [5, с. 245]. У цей період динамічно здійснюються наукові дослідження правової природи ОРД. При цьому, ряд науковців вважали, що для осмислення правового змісту ОРД може бути вибраний процесуальний ключ. А оперативно-розшуковий процес визначають як застосування в певному порядку компетентними посадовими особами оперативних підрозділів органів, що здійснюють ОРД, положень оперативно-розшукового законодавства і деталізованих їх норм підзаконних нормативних актів в

інтересах вирішення завдань ОРД відповідно передбаченим законом підставам проведення оперативно-розшукових заходів [6, с. 25].

В окремих публікаціях пропонувалось визначити ОРД оперативно-розшуковим правом, що вивчає найбільш важливі(таємні) сторони суспільного життя, усі порушення норм моралі, традицій, законів за допомогою переважно негласних оперативно-розшукових сил, засобів, методів, заходів. Предмет оперативно-розшукового права впливає із правовідносин, що виникають унаслідок задуму, готування, замаху та вчинення протиправних дій, що обумовлює об'єкт дослідження для встановлення специфічних закономірностей і забезпечує таємний шлях до їх викриття [7, с.57].

З 2012 року після прийняття КПК та внесення суттєвих змін в Закон України "Про ОРД" в Україні почався новий етап теорії та практики ОРД. Кардинальні зміни в КПК, пов'язані насамперед із введенням інституту негласних слідчих(розшукових) дій та обмеженням повноважень оперативних підрозділів на проведення оперативно-розшукових заходів під час конкретного кримінального провадження, зумовили необхідність розробки нової концепції теорії та практики ОРД.

Науковець В.А. Некрасов обґрунтовано вважає, що сучасні підходи до розуміння парадигми ОРД повинні ґрунтуватися на напрямках, які мають стратегічний, випереджальний характер, усвідомленні того, що в межах моделі кримінального провадження складно, а у більшості випадків неможливо, протидіяти організованій злочинності. Треба усвідомлювати, що якою б прогресивною не була модель кримінального провадження, вона не здатна діяти у несприятливих для неї умовах [8, с. 338].

Насамперед, потребує нині наукового переосмислення роль ОРД у процесі розкриття злочинів, забезпечення розслідування кримінальних проваджень. З одного боку, ми можемо констатувати про суттєве звуження ролі ОРД після початку кримінального провадження та його подальшого розслідування. Однак, досвід правозастосовної діяльності оперативних та слідчих підрозділів доводить, що ОРД при цьому фактично не припиняється. Вона активно функціонує через пошукову діяльність при оперативному супроводі конкретного кримінального провадження.

Пропонуємо нині визначити предмет теорії та практики ОРД як врегульовану правовими нормами наукову організацію пошуково-пізнавальної діяльності її суб'єкті щодо застосування спеціальних сил, засобів, методів, заходів для виявлення, отримання, фіксації, використання кримінально-релевантної інформації про злочин(в т.ч. підготовку, ймовірне вчинення) з метою його попередження, припинення, забезпечення розслідування та інших завдань, встановлених законодавством.

1. Криминалистика. Т.1. Под ред. Р.С. Белкина, В.П. Лаврова, И.М. Лузгина. Москва, 1987. 339 с.

2. Алексеев А.И., Синилов Г.К. Правовые отношения, возникающие в оперативно-розыскной деятельности. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскной

деятельности ОВД. Москва: ВНИИ МВД СССР, 1973. С. 70-74.

3. Никифорчук Д.Й., Приполов І.І., Грібов М.Л. та ін. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. За ред. О.М. Джужи. Київ: Правова єдність, 2009. 310 с.

4. Шумилов А.Ю. Курс основ ОРД: Учеб. Москва: Изд. дом И.И. Шумиловой, 2006. С. 213.

5. Лебеденко В.І., Никифорчук Д.Й. Оперативно-розшукова діяльність у системі суспільних наук та галузей права. Вісник ЛІВС. 1999. №2. С.244-251.

6. Основы оперативно-розыскной деятельности: Учеб. Под ред. В.Б. Рушайло. Изд. 2-е, испр. и доп. Санкт-Петербург: Издательство “Лань”, 2000. 720 с.

7. Сервецький І.В., Дашко В.А. Науково-практичний коментар Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність”. Київ, 2006. 400 с.

8. Некрасов В.А. Формування нової парадигми ОРД на основі стратегії забезпечення економічної безпеки країни. Науковий вісник Львів. державного університету внутрішніх справ. 2014. С. 327-343.

Приходько Д.С.

заступника начальника відділу
оперативно-аналітичного забезпечення
Управління захисту економіки
Департаменту захисту економіки
Національної поліції України

Торгало Д.В.

заступник начальника
Управління захисту економіки
Департаменту захисту економіки
Національної поліції України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ МАТЕРІАЛІВ, ОТРИМАНИХ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАХОДІВ ЗА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЮ СПРАВОЮ

У контексті терміну щодо матеріалів, отриманих у результаті проведення оперативно-розшукових заходів із застосуванням технічних засобів за оперативно-розшуковою справою, слід розуміти інформацію, яка отримана у встановлений законодавством спосіб, уповноваженими суб'єктами та яка відображена на відповідних носіях (протокол, магнітний носій інформації та інше). Тобто йдеться мова про фактичні дані, отримані негласним шляхом, які у подальшому слід використовувати в якості доказів у кримінальному провадженні.

Для кримінального провадження такі матеріали мають найважливіше значення. У них зафіксована інформація, яка відіграє важливу роль для організації розслідування або встановлення обставин, що підлягають

доказуванню, повідомлення особі про підозру та пред'явлення обвинувачення.

На цей час у діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України виникає ряд проблемних питань в отриманні та подальшому використанні здобутої інформації про вчинення злочину особами або його підготовки, зокрема щодо визначення прав підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Такі повноваження наведені у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Серед основних прав, якими наділені оперативні підрозділи, слід виділити аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями ст.ст. 260, 263-265 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1].

Законодавець зазначену норму виклав з посиленням на положення чинного КПК України, що в свою чергу на практиці призвело до проблемних питань. Подібне ставлення до результатів оперативно-розшукової діяльності фактично призвело до того, що дотепер на законодавчому рівні не проведена чітка межа між процесуальною і не процесуальною діяльністю.

Так, здійснивши вивчення наявних судових рішень, які на цей час відкрито публікуються у Державному реєстрі судових рішень, встановлено такі факти, коли здобуті за результатами проведених оперативно-розшукових заходів не визнаються судом в якості доказів.

Зокрема, у липні 2018 року на сайті <http://reyestr.court.gov.ua> опубліковано ухвалу Апеляційного суду Харківської області у справі № 635/4568/15-к: «Кримінальні справи; Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту; Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу», в якій вирішується питання щодо скасування вироку Харківського районного суду Харківської області від 22.11.2017 та звільнення від кримінальної відповідальності особи й закриття кримінального провадження, відкритого стосовно неї за ст. 290 КК України.

За текстом ухвали визнано, що дані протоколів за результатами проведення оперативно-розшукового заходу із застосуванням технічних засобів, який тимчасово обмежує права та свободи людини, що складені оперативним підрозділом за результатами проведених заходів як такі, що отримані з суттєвими порушеннями порядку, встановленого ч.1 ст.87 КПК України.

Як впливає із зазначених протоколів, вказані заходи проводилися за ухвалою слідчого судді Апеляційного суду від 05.02.2015 р. на підставі п.9 ч.1 ст.8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Вказана норма надає право оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності «здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями

ст.ст.260, 263-265 КПК України», якими врегульовано порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що проводяться в ході досудового розслідування, а здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення відповідно до ч.3 ст.214 КПК України не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Отже, проведення цих заходів на підставі вказаної норми, з урахуванням процесуальних обмежень, можливе тільки після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань виключно в рамках кримінального провадження. Проте, матеріали кримінального провадження свідчать, що ці данні були внесені тільки 17 лютого 2015 року.

Звідси, колегія суддів дійшла висновку, що районний суд правильно встановив, що ці оперативно розшукові заходи відносно обвинуваченого проводились ще до початку досудового розслідування по кримінальному провадженню [2].

Такі приклади на практиці зустрічаються все частіше і доцільно зробити висновок, що положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та процесуальне законодавство суперечать один одному, і в подальшому потребує доопрацювання. Для ефективного забезпечення правосуддя доцільно на законодавчому рівні закріпити вимоги щодо необхідності обов'язкового приєднання до матеріалів кримінального провадження та визнання в якості доказів протоколів з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами проведених оперативно-розшукових заходів.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

2. Категорія справи № 635/4568/15-к: Кримінальні справи; Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту; Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75521802>

Свірін М.О.

кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник
головний науковий співробітник
Державного науково-дослідного
інституту МВС України

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Забезпечення ефективної протидії та запобігання організованим злочинності, усунення причин і умов її існування та розвитку є на сьогодні одним із найбільш важливих завдань, що стоять перед правоохоронними органами України. Організована злочинність перешкоджає здійсненню соціально-економічних реформ, завдає суттєвої шкоди підвалинам державності, створює реальну загрозу національній безпеці країни.

Характерними ознаками сучасного стану організованої злочинності в Україні є зростання рівня тяжких та особливо тяжких злочинів, у т.ч. із застосуванням вогнепальної зброї, вчинених у складі банд, організованих груп і злочинних організацій, а також інтегрування її до високоприбуткових галузей економіки [1, с. 1], проникнення через своїх представників до інститутів державної влади, органів державного управління, правоохоронних органів тощо [2, с. 99; 3, с. 3].

Водночас задекларовані у Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21.10.2011 № 1000, законодавчі та інституційні зміни, у зазначеній сфері не були реалізовані в повному обсязі, що є однією із причин загострення на сьогодні проблем, пов'язаних із організованою злочинністю а також низької ефективності результатів протидії цьому вкрай небезпечному явищу. До інших недоліків державної політики у цій сфері слід віднести: невідповідність сучасним вимогам та розбалансованість нормативно-правового забезпечення протидії організованим злочинності; використання застарілих форм та методів у протидії цьому явищу; відсутність системного підходу до організації такої протидії, а також методології оцінки загроз організованої злочинності тощо.

На сьогодні боротьба з організованою злочинністю визначена серед основних завдань правоохоронних органів і, в першу чергу в діяльності Служби безпеки України (СБУ), Міністерства внутрішніх справ України (МВС) та Національної поліції. Серед програмних документів у цій сфері доцільно виділити: Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України [4]; Стратегію національної безпеки України [5] та Стратегію розвитку Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року [6].

Не зважаючи на те, що відповідно до Закону України від 12.02.2015 № 193-VIII з переліку державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, виключено спеціальні підрозділи МВС України, які були ліквідовані, на МВС та органи Національної поліції все ж покладені завдання щодо боротьби з організованою злочинністю, хоча вони і не виписані так чітко, як для спеціальних підрозділів СБУ. Так, аналіз положень Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (у редакції 2017 року) дозволяє дійти висновку, що на органи поліції покладено обов'язки щодо виявлення, припинення та попередження організованої злочинної діяльності, затримання та притягнення до відповідальності її учасників (ч. 5 ст. 18). На жаль цей важливий напрям діяльності не знайшов свого відображення і регламентації ні в Законі України «Про Національну поліцію», ні в положеннях про МВС та Національну поліцію.

Таким чином, не дивлячись на явно недостатнє правове регулювання у зазначеній сфері, на сьогодні оперативні підрозділи Національної поліції протидіють організованим формам злочинності і за даними МВС мають вагомні показники на цьому напрямку оперативно-службової діяльності. Так, статистика МВС свідчить, що протягом 2017 року кількість виявлених органами поліції організованих груп та злочинних організацій зросла майже на 68 % (із 102 до 172), а кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, що вчинені такими групами, – більш ніж на 46 % (із 1 331 до 1 953), майже на 81 % більше виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі цих груп (із 368 до 665). За 7 місяців 2018 року, як зазначають в Національній поліції, задокументована злочинна діяльність 179 організованих злочинних груп і злочинних організацій [7].

Водночас, як свідчить статистична звітність Генеральної прокуратури України, ефективність розслідування злочинів цієї спрямованості залишається вкрай низькою. Зокрема, за ст. 255 (Створення злочинної організації) Кримінального кодексу України у 2017 році порушено 88 кримінальних проваджень (органами поліції – 19), у 42 (11) з яких особам вручено повідомлення про підозру; з них: кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду – 9 (4), закрито – 12 (6) [8]. Отже, лише близько половини таких кримінальних правопорушень розкривається і лише приблизно десята частина з них направляється до суду з обвинувальним актом.

Приведений вибірковий аналіз свідчить про те, що в практичній діяльності правоохоронних органів мають місце суттєві труднощі у протидії організованій злочинності, яка, у свою чергу розвиває і поглиблює кримінальну ідеологію, використовує новітні технології, виходить за межі державних і митних кордонів.

Зважаючи на те, що зростання впливу організованої злочинності становить пряму загрозу національній безпеці, в нашій державі все частіше

порушуються питання про необхідність вдосконалення законодавства щодо протидії організованій злочинності, зокрема створення у складі Національної поліції спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю. І перший крок на цьому шляху вже зроблено – у складі Національної поліції створено Департамент стратегічних розслідувань, головним завданням якого є протидія організованій злочинності [9]. Підпорядковані цьому департаменту підрозділи створюються і на регіональних рівнях.

У той же час, кардинально нових напрямів державної політики у зазначеній сфері в Україні ще не задекларовано. Враховуючи комплексний та транснаціональний характер організованої злочинної діяльності, зрощення її з корупцією, на державному рівні необхідне прийняття узгоджених та виважених рішень щодо розробки чіткої стратегії такої діяльності, забезпечення захисту громадян та безпеки суспільства. Розробка стратегії у зазначеній сфері передбачена Указом Президента України від 17.03.2018 № 72.

Налагодження ефективної системи протидії організованій злочинності є невід'ємною умовою інтеграції України до Європейського Союзу (ЄС). Водночас і формування державної політики у зазначеній сфері має здійснюватися з урахуванням відповідного позитивного міжнародного досвіду, а саме із залученням новітніх технологій та застосуванням нових форм організації цієї діяльності. Так, ключовим інструментом формування політики країн ЄС щодо протидії загрозам організованої злочинності є створена Європолом методологія SOCTA. Це основоположний аналітичний інструмент з оцінки загроз, виявлення факторів існування, поширення й відтворення організованої злочинності та пов'язаного з нею масиву тяжких злочинів, розроблення рекомендацій щодо формування державної політики протидії цьому виду злочинності.

На сьогодні робочою групою із числа представників МВС, Національної поліції, СБУ та низки інших правоохоронних органів України за безпосередньої участі експертів Консультативної місії ЄС в Україні розроблено методологію оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності, а також узгоджено питання щодо запровадження української моделі SOCTA. Головними виконавцями та координаторами зазначених заходів на сьогодні визначені МВС та Національна поліція [10].

Застосування механізмів методології SOCTA надасть змогу всебічно і повно оцінити стан і динаміку організованої злочинності в Україні, визначити найбільш небезпечні чинники її впливу на суспільство, а також створити умови для визначення найбільш важливих напрямів протидії та запобігання цьому виду злочинності. Порядок збирання, узагальнення та аналізу правоохоронними органами відомостей щодо тяжких злочинів і організованої злочинності відповідно до розробленої в МВС методики має бути визначений міжвідомчим нормативним актом. Аналітичні звіти, за результатами такого аналізу мають стати ключовим інструментом у

визначенні стратегічних напрямів державної політики у сфері протидії організованій злочинності.

Ураховуючи викладене, вважаємо, що завершення розробки стратегії протидії організованій злочинності буде доцільним після запровадження української моделі «СОСТА» на основі визначених тенденцій розвитку такої злочинності, аналізу факторного комплексу її існування, поширення та відтворення.

1. Користін О.Є., Чернявський С.С. Організована економічна злочинність в Україні: сучасний стан і стратегія протидії [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VAUMVS/2011_1/korust.htm
2. Погорецький М.А. Організована злочинність в Україні: тенденції розвитку та заходи протидії [Електронний ресурс] // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2007. Вип. 16. С. 99-110. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_16_9
3. Романюк Б.В. Організована злочинність і корупція – небезпечні суспільні явища [Електронний ресурс] // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2011. Вип. 24. С. 3-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2011_24_1
4. Указ Президента України від 14 березня 2016 року №92/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>
5. Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
6. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1023-2017-p>
7. В полиции появился новый департамент: чем он занимается / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/ukraine/v-policii-poyavilsya-novyy-departament-chem-on-zanimaetsya-1165448.html>
8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Генеральна прокуратура України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820
9. При Нацполіції створили департамент для боротьби зі “злочинцями у законі” Факти/Україна <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20180823-pry-natspolitsiyi-stvoryly-departament-dlya-borotby-zi-zlodiyam-u-zakoni/>
10. За участі МВС розроблена методологія СОСТА – Україна/ [Електронний ресурс]. Режим доступу: mvs.gov.ua/.../14207

Семеницький О.В.

аспірант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ (КАРНОГО РОЗШУКУ) ЗІ СЛІДЧИМ ПРИ РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ГРАБЕЖІВ І РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ

У криміналістиці, кримінальному процесі, теорії оперативно-розшукової діяльності розробка питань взаємодії правоохоронних органів, спеціально створених для боротьби зі злочинністю в межах виконання основних обов'язків, провадиться за різними напрямками. Особливо актуальною є проблема взаємодії правоохоронних органів в ході розкриття, розслідування, попередження організованих злочинів, серед яких переважають тяжкі, у тому числі грабежі і розбійні напади.

Питання взаємодії оперативних підрозділів із слідчими підрозділами по боротьбі зі злочинністю були предметом наукових досліджень таких учених, як О.М. Бандурка, І.Ф. Герасимов, Г.Ю. Дагаєва, І.М. Гуткин, В.П. Корж, Н.В. Салтевський, І.А. Фоліс, В.Ю. Шепітько, А.А. Патик та ін. На жаль, досі відсутні роботи, де б в повному об'ємі розглядалися питання взаємодії кримінальної поліції (кримінального розшуку) із слідчим при розкритті і розслідуванні грабежів і розбійних нападів.

Стаття 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» дає перелік підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність: це оперативні підрозділи Національної поліції кримінальна і спеціальна поліція, а також підрозділи ДБР, СБУ, НАБУ, Служби зовнішньої розвідки України, Державної пограничної служби, управління державної охорони, органів доходів і зборів, орган і установа виконання покарання і слідчий ізолятор Державної кримінально-виконавчої служби Україна, орган розвідка Міністерство оборона Україна. Перелік органів, підрозділи яких здійснюють оперативно-розшукову діяльність є вичерпним, а проведення такої діяльності іншими органами забороняється [1].

Однією з причин не завжди ефективної роботи з розкриття грабежів та розбійних нападів, є недостатня взаємодія слідчого і оперативного працівника кримінальної поліції (карного розшуку) Національної поліції України (далі – оперативні працівники) при розкритті зазначеного виду злочинів. Невипадково слідчі і оперативні працівники відзначають, що вони мають у своєму розпорядженні методичні рекомендації мають суттєві недоліки, особливо в частині розкриття грабежів та розбійних нападів по

гарячих слідах. У літературі мають місце різні тлумачення поняття розкриття злочину. Ми згодні з О.М. Бандуркою, що під безпосереднім розкриттям злочину слід розуміти затримання злочинця на місці злочину або за свідченням очевидців після його вчинення, отримання оперативної або іншої інформації про особу, що вчинила злочин або місцезнаходження речових доказів, знарядь злочину; встановлення інших фактичних даних, що підтверджують вчинення злочину конкретною особою, знайшли своє підтвердження в ході розслідування і покладені в основу обвинувачення [2, с.62].

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність є системою гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, здійснюються оперативними підрозділами органів Національної поліції України (далі НПУ) та інших органів, в суворій відповідності до чинного законодавства, спрямована на запобігання та розкриття злочинів [3, с. 155].

Злочини проти власності становлять одну із найпоширеніших і небезпечних груп злочинних діянь, оскільки вони посягають на один з найцінніших соціальних благ право власності. Відповідно до ст.41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право власності є непорушним.

Спосіб вчинення грабежу та розбійного нападу, зокрема на квартиру (або інше домоволодіння) являє собою взаємопов'язану, заздалегідь узгоджену злочинцями систему дій і прийомів з підготовки, вчинення та приховування грабежі і розбійного нападу і дозволяє зробити висновок про обстановку злочину, психофізіологічні особливості злочинця (або злочинців), мотиви і цілі вчиненого злочину [4, с. 130].

Велике значення для розслідування і розкриття грабежів та розбійних нападів має організація ефективної взаємодії оперативних співробітників кримінальної поліції НПУ зі слідчими.

Під взаємодією оперативних і слідчих підрозділів слід розуміти узгоджену протягом певного часу, чітко скоординовану спільну їх діяльність, засновану на законі і підзаконних актах і спрямовану на вирішення завдань щодо забезпечення належного правопорядку. В даному визначенні можна виділити два основних елементи: *по-перше*, діяльність між підрозділами повинна бути узгодженою. Слідчі та оперативні підрозділи, виконуючи кожен свої функції на основі виробленої узгодженості доповнюють діяльність один одного, створюють взаємні умови для вирішення конкретних завдань. Це підвищує ефективність проведених заходів. *По-друге*, дії кожної зі сторін, спрямовані на спільне вирішення конкретних завдань, повинні відповідати положенням законів та інших підзаконних актів. Процесуальні

дії здійснюються в суворій відповідності до положень Кримінально-процесуального кодексу, а оперативні заходи Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року, що регулюють цю діяльність [1].

Взаємодія між слідчими та оперативними підрозділами здійснюється в різних організаційних формах. Основними з них є:

Обмін інформацією. Ця основна форма взаємодії створює реальні основи для розслідування злочинів. Відповідно до Наказу МВС від 07.07.2017 № 575 про надходження до органу, підрозділу поліції заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення уповноважений працівник чергової частини зобов'язаний негайно доповісти керівнику органу досудового розслідування, який визначає слідчого, котрий буде здійснювати досудове розслідування, а також проінформувати керівника органу, підрозділу поліції. Тобто, взаємодія між органами поліції та органами досудового розслідування починається відразу після надходження інформації про кримінальне правопорушення [5]. Своєчасне надходження інформації сторонам, взаємодіючих між собою, має вирішальне значення для і слідчих дій.

Після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення і внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) під керівництвом начальника органу, підрозділу поліції здійснюється комплекс першочергових заходів і невідкладних слідчих (розшукових) дій, в тому числі за дорученням слідчого, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальний злочин, і з'ясування всіх обставин події [5]. Без взаємної інформації не може бути взаємодії. Обмін інформацією може здійснюватися письмовим, телефонним способом, способом радіообміну, мобільним і електрозв'язком.

Спільне обговорення думок, пропозицій, висновків за матеріалами справи з питань взаємодії. Для вироблення єдиної думки з того чи іншого питання слідчий і оперативний працівник, як правило, вдаються до спільного обговорення ситуації в справі. При цьому домагаються взаєморозуміння і узгодженості дій, уточнюють питання про межі використання оперативної інформації і можливої тактики шифрування джерел її отримання, уточнюють обов'язки кожного учасника слідчої дії або оперативного заходу.

Спільне планування. Ця форма взаємодії заснована на повній взаємній обізнаності про матеріали, які є в кожному з підрозділів. У процесі спільного планування кожна зі сторін знайомиться з інформацією і на цій основі відпрацьовують план слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, визначають шляхи, засоби і способи їх реалізації, узгоджують час і місце спільних дій тощо. Така форма взаємодії додає спільної діяльності цілеспрямованості і більш організованості.

Спільна участь у проведенні окремих слідчих і розшукових дій. Така необхідність часто виникає при проведенні огляду місця події, обшуку, при

переслідуванні злочинця по «свіжим» слідах та ін. Наприклад, відповідно до Наказу МВС від 07.07.2017 № 575 працівник оперативного підрозділу на місці події: негайно інформує слідчого про отримані дані про обставини скоєння кримінального злочину і осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій, а також виконує письмове доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. При їх виконанні користується повноваженнями слідчого. Це дає можливість більш кваліфіковано виконувати слідчі дії і оперативно-розшукові заходи, своєчасно отримувати інформацію, що цікавить про осіб, які вчинили злочин, і відповідним чином на неї реагувати, а також скорочувати терміни їх проведення.

Взаємодія в роботі слідчого і оперативних підрозділів, яка забезпечує спільність слідчих дій і оперативно-розшукових заходів при розслідуванні злочинів, базується на: чітко встановленому законом розмежуванні їх компетенції; узгоджені дії на місці події з метою виявлення і закріплення слідів злочину, розшуку і затримання злочинця, для чого, як правило, створюються слідчо-оперативні групи, в діяльності яких керівну роль займає слідчий, який організовує і визначає напрямки її роботи; спільну участь у розробці плану розслідування у справі і плану окремих, найбільш складних слідчих дій і оперативно - розшукових заходів; систематичному обміні інформацією про стан виконання спільних планів і обставин, що стосуються злочину, який розслідується, і особи, яка його вчинила [6, с. 76].

Враховуючи зазначене, можна зробити наступний висновок: необхідність взаємодії слідчого з оперативним працівником при розкритті та розслідуванні грабежів і розбійних абсолютно очевидна, вона дозволяє в найбільш повному обсязі використовувати специфічні знання, можливості та сили як слідчого, так і оперативних працівників, зосередити зусилля на найбільш важливому напрямку попередженні та розкритті злочинів і їх розслідуванні. На жаль, в практичній діяльності взаємодія слідчого і працівників оперативних служб не досягає такого рівня результативності, який відбивався б на загальному стані охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю. Відбувається це, перш за все, через недосконалість правового регулювання взаємовідносин слідчого і оперативного працівника.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ.

2. Мелешев С.Б. Особливості діяльності слідчих прокуратури та оперативних працівників при розкритті навмисних вбивств, поєднаних із звалтуванням, по гарячих слідах // Вісник Національного університету внутр. справ. Харків, 2003. Вип. 23. С.61-66.

3. Ліпкан В.А., Никифорчук Д.І., Руденко Н.М. Боротьба з тероризмом: монограф. Москва: Знання України, 2002. 254 с.

4. Телійчук В.Г. Порівняння криміналістичної та оперативно-розшукової характеристики розбійних нападів на квартири громадян // Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності: Матеріали III звітної науково-практичної

конференції (17-18 травня 2005 р.) / За заг. ред. В.П. Петкова. Кіровоград: Кіровоградський юридичний інститут НУВС, 2005. С.129-131.

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575.

6. Фоліс І.А. До питання взаємодії слідчих і оперативних працівників (з практичного досвіду) // Вісник Національного університету внутр. справ. Харків, 2004. Вип. 26. С.75-79.

Сітайло О.М.
ад'юнкт Національної
академії внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗШУКУ ОБВИНУВАЧЕНОГО ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У відповідності до вимог глави 21 КПК України, до видів негласних слідчих (розшукових) дій відноситься: а) негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або тяжких злочинів (ст. ст. 260, 261, 262, 263, 264, 267, 269, 270, 274 КПК України); б) контроль за вчиненням злочину (контрольована поставка, контрольована закупка, оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; в) негласні слідчі (розшукові) дії, які проводяться незалежно від тяжкості злочину (ч.2 ст 264, ст. 268 КПК України).

Негласні слідчі (розшукові) дії, а саме: установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину дозволяється проводити до постановлення ухвали слідчого судді.

У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді, яке повинне відповідати вимогам ст. 248 КПК України. У клопотанні не зазначається уповноважений оперативний підрозділ, який має виконувати негласну слідчу (розшукову) дію.

Рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий, прокурор викладає в постанові, яка має відповідати вимогам ст.ст. 246, 251 КПК України [1].

У відповідності до вимог ст. 7 Закону України «Про оперативно-

розшукову діяльність», а також ст. 41 КПК України письмові доручення щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, надані слідчим, прокурором у межах компетенції та в установленому порядку, є обов'язковими до виконання оперативним підрозділом [2].

Під час виконання доручення слідчого, працівник оперативного підрозділу немає права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора.

Слідчий надсилає доручення керівнику органу, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення і у складі якого знаходиться орган розслідування, або оперативні підрозділи, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Доручення є організаційно-розпорядчий документ, що видається в межах компетенції слідчого на проведення разових слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

До доручення слідчого додається ухвала судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії чи постанова слідчого про проведення даної дії.

Уповноважений оперативний підрозділ для виконання доручення слідчого, з урахуванням необхідності забезпечення умов для проведення негласних слідчих (розшукових) дій залучає інші суб'єкти які передбачені законодавством України.

Згідно ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ст. 275 КПК України забороняється залучати до виконання оперативно-розшукових завдань та негласних слідчих дій осіб, професійна діяльність яких пов'язана зі збереженням професійної таємниці, а саме: адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язано з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру [1].

У відповідності до вимог ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» громадяни України та інші особи мають право у встановленому законом порядку одержати від органів, на які покладено здійснення оперативно-розшукової діяльності, письмове пояснення з приводу обмеження їх прав і свобод та оскаржити ці дії [2].

Отже, особа, конституційні права якої були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Однак конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загрози для досягнення мети досудового розслідування, і повинне бути здійснене протягом 12 місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом (ст. 253 КПК України).

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити що, переважна більшість

оперативно-розшукових заходів визначених частиною першою статті 8 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність” прирівнюється до негласних слідчих (розшукових) дій визначених статтями 260-264, 267-271 КПК України, дозвіл на проведення яких надається судом на підставі клопотання слідчого або прокурора.

Вказане обмежує оперативний підрозділ у праві самостійно звертатися з клопотанням до слідчого судді щодо проведення оперативно-розшукових заходів у рамках оперативно-розшукової справи, а також відмови суду надавати зазначений дозвіл.

Це обґрунтовується тим, що законодавство України не містить розмежування між оперативно-розшуковими заходами та негласними слідчими (розшуковими) заходами.

Ураховуючи зазначене, необхідно на законодавчому рівні надати оперативним підрозділам право звертатися до суду із клопотанням про проведення оперативно-розшукових заходів у межах оперативно-розшукових справ та розмежувати оперативно-розшукові заходи з негласними слідчими (розшуковими) заходами, внівши відповідні зміни до ст.8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1370.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303. URL: <http://www.rada.gov.ua>.

Стрільців О.М.

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
завідувач наукової лабораторії
з проблем кримінальної поліції ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

Примак К.В.

курсант 3-го курсу ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ У ХОДІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, В ЯКОСТІ ДОКАЗІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

У сучасних умовах прояву якісно нового організованого, міжрегіонального і навіть міжнародного характеру наркобізнесу, існує реальна загроза не тільки правопорядку, але і безпеці держави в цілому. Тому

питання використання інформації, отриманої в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД), в якості доказів при доказуванні вини в кримінальних провадженнях за фактами незаконного обігу наркотиків, є дуже актуальним.

На сьогоднішній день, залишається проблема перекваліфікації кримінальних проваджень, відкритих за фактами незаконного обігу наркотиків, вчинених організованими злочинними групами наркоділків, на менш суспільно небезпечні, що зумовлено не лише недосконалістю норм матеріального права, а й певними складнощами процесу доказування вини осіб причетних до незаконного обігу наркотиків, саме по цій категорії проваджень.

Як можна помітити, оперативно-розшукові заходи є способами отримання інформації про факти, що підлягають встановленню. При цьому використовуються такі методи пізнання, як опитування, спостереження, порівняння тощо. Оперативно-розшукова інформація може і повинна активно використовуватися слідчим у процесі доказування вини наркозлочинців у кримінальних провадженнях відповідної категорії. Допустимість такого використання, насамперед, зумовлена саме спільністю методів пізнання в оперативно розшуковій і кримінальній процесуальній діяльності. Шляхом допустимості використання такої інформації в кримінальному процесі ідуть багато країн світу, що мають справу з організованою наркозлочинністю, у боротьбі з якою звичайний процесуальний механізм найчастіше запізнюється, не дозволяючи вчасно і повно знайти і зафіксувати фактичні дані, необхідні для розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків.

Наприклад, у США результати негласної поліцейської діяльності більшістю судів розглядаються як докази. Поліцейське спостереження є одним зі способів розшуку і збирання доказів (допускаються свідчення поліцейських, що робили таємне спостереження, а також зроблених ними фотографій та відеозаписів). У 1968 р. був прийнятий Закон про контроль над злочинністю і забезпечення поліцією прослуховування телефонних розмов і перлюстрації кореспонденції з наступним використанням зібраних даних в якості доказів по кримінальних провадженнях.

У Великобританії в процесі досудового розслідування кримінальних проваджень поліція застосовує сучасну електронну звуко- та відеозаписуючу апаратуру. Суддівський ордер на використання такої апаратури у Великобританії ніколи не вважався необхідним. Але варто наголосити на тому, що в англійському судочинстві усе досудове провадження у кримінальному провадженні теоретично виявляється поза кримінально-процесуальною формою, здійснюється в специфічних для англійського кримінального процесу умовах майже повної відсутності процесуальної регламентації.

У кримінальному судочинстві Німеччини поширена доктрина

помірного застосування таємного звукозапису. У якості головної підстави, що виправдує дії поліції, використовується концепція так званого переважаючого інтересу. Відповідно до цієї концепції, провадження таємного звукозапису, відео-, фотозйомки і їхнє використання в якості доказів вважаються припустимими, якщо зважування блага і шкоди приводить до висновку про наявність переважаючого інтересу. У 1993 році в КПК Німеччини був включений ряд параграфів, норми яких регулюють застосування негласних методів ОРД. Такі міри, як негласне фотографування, замальовка, негласне прослуховування, звукозапис приватних розмов громадян, застосування особливих технічних засобів для негласного спостереження, поліцейське спостереження, провадяться тільки на основі розпорядження судді, а у випадку невідкладних слідчих дій – прокурором, але з наступним суддівським підтвердженням протягом трьох діб. У сучасний період кримінально-процесуальне законодавство Німеччини по справах про тяжкі злочини пішло по шляху процесуальної регламентації оперативно-розшукової діяльності.

У цьому контексті необхідно відзначити, що країнам ЄС та США притаманна теорія вільної оцінки доказів. Джерело отримання інформації втратило своє виняткове значення. Суддівське переконання, таким чином, значною мірою формується не на підставі об'єктивних фактів, а під впливом різних вражень і суб'єктивістських поглядів судді.

Треба визнати, що досвід кримінальної поліції вказаних країн містить чимало елементів, що при творчому підході можуть бути корисними в удосконаленні кримінальної процесуальної та оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України.

Дійсно, оперативно-розшукова діяльність найбільш наближена до фактів вчинення злочину, і в багатьох випадках тільки завдяки застосуванню окремих методів у ході ОРД до суду можливо довести і змову співучасників, та вчинення інших небезпечних діянь, зокрема дії організатора злочину, що нерідко залишається поза увагою.

Але, з іншого боку, оперативні відомості, отримані поза процесуальних вимог, не мають такої достовірності, яку забезпечує доказам кримінально-процесуальний порядок їхнього одержання. І в цьому контексті дискусійним є питання про нормативне закріплення оперативної інформації в системі фактичних даних у кримінальному провадженні.

Супруненко А.М.
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Університету державної
фіскальної служби України

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ефективність боротьби зі злочинністю у сфері господарської діяльності визначається рівнем розкриття злочинів і можливостями правоохоронних органів викрити винних осіб на підставі зібраних доказів на стадії досудового розслідування. При формуванні доказової бази важливе місце займають матеріали, що отримані в ході оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД). У зв'язку з цим сьогодні, як ніколи, гостро стоїть проблема використання результатів ОРД в процесі виявлення та розслідування злочинів.

Оперативні підрозділи отримують первинну інформацію, що становить оперативний інтерес, як правило, із негласних джерел. Зміст такої інформації може свідчити про наявність ознак підготовки або вчинення злочину, але вона завжди потребує перевірки.

Оперативна інформація є різновидом соціальної інформації, вона специфічна за методами отримання, режимом використання, який повинен забезпечити конспірацію та за шифрування джерел отримання. Також оперативна інформація підлягає перевірці процесуальним порядком та використовується для попередження, припинення, розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів.

Основною проблемою в ході реалізації ОРІ є можливість визнання зазначених відомостей доказами. Багато вчених відмічають, що оперативна інформація не може відповідати ознакам доказів, тому що вона отримана не процесуальним шляхом. Сучасне трактування Закону про ОРД передбачає використання результатів ОРД в кримінальному процесі, досить часто сприймається дослідниками лише як дещо із науково-правових гіпотез. При цьому, відштовхуючись від законодавчої формули – «результати ОРД можуть бути використані...», деякі вчені шукають не відповідь на питання «як можуть бути використані?», а зосереджуються на змістовній регламентації протилежного тезису: результати ОРД не можуть бути доказами, тому що вони суперечать положенням КПК. Згідно роз'яснення Конституційного Суду, безпосередньо результати оперативно-розшукових заходів являються не доказами, а лише відомостями про джерела тих фактів, які будучи отриманими із дотриманням закону про оперативно-розшукову діяльність, можуть стати доказами лише після закріплення їх належним процесуальним шляхом, а саме на підставі кримінально-процесуального

закону.

Результати оперативно-розшукової діяльності можуть бути надані у вигляді узагальненого офіційного повідомлення (довідки-меморандуму), яка може використовуватися тільки для підготовки та здійснення слідчих та судових дій, або у вигляді оригіналів відповідних оперативно-службових документів щодо проведення оперативно-розшукових заходів. На практиці окремі результати оперативно-розшукових заходів відображаються у протоколах ОРЗ. Зрозуміло, що юридична природа цих документів відрізняється від протоколів досудового розслідування та в процесі судового розгляду. Оперативний працівник не є учасником кримінального процесу, але він виконує свої функції відповідно до закону про оперативно-розшукову діяльність і безпосередньо сприймає ту чи іншу доказову інформацію. Відповідно до ст.65 КПК України свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань. Тому оперативний працівник не повинен бути виключенням з цього правила і може бути допитаний про обставини, які стали йому відомими в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності. За надання неправдивої інформації його, як і іншого свідка можна притягнути до відповідальності.

Результати ОРД можуть бути використані на стадії відкриття кримінального провадження, в ході планування розслідування та висування слідчих версій, при розкритті злочинів гарячим слідом. Для повного використання оперативної інформації на даній стадії доцільно підключати слідчого до роботи по ОРС до прийняття рішення щодо її реалізації. При цьому слідчому не розкриваються джерела отримання оперативної інформації. О.М. Бандурка відзначає, що слідчий може помітити в матеріалах такі важливі для слідства деталі, на які оперативні працівники не звернули увагу, краще бачити так звану судову перспективу. Таким чином, він може висловити оперативному працівнику думку про готовність оперативних матеріалів до реалізації, про необхідність одержання додаткових матеріалів, без яких неможливо прийняти рішення про відкриття кримінального провадження, про перевірку окремих даних.

Організація діяльності щодо реалізації оперативних матеріалів на стадії відкриття кримінального провадження складається із: постійного аналізу інформації про зміни оперативної ситуації в ході ведення оперативно-розшукової справи; оцінки отриманої оперативно-розшукової та слідчої інформації; всебічного аналізу наявної кримінологічної та оперативної інформації, а також результатів її використання для побудови короткострокових прогнозів, уточнення прийнятих оперативно-тактичних рішень; постійного керівництва оперативними працівниками та надання їм практичної допомоги для реалізації матеріалів ОРС; забезпечення безпеки негласних джерел інформації та використання їх у кримінальному процесі як доказів.

Оперативно-розшукова діяльність, окрім Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” регулюється відомчими нормативними актами, які є суперечливими і не вирішують у повному обсязі питання реалізації оперативної інформації, що може призвести до порушень прав та законних інтересів громадян.

Правова основа використання оперативно-розшукової інформації під час відкриття кримінального провадження складається із нормативних актів, які безпосередньо регламентують оперативно-розшуковий процес та кримінально-процесуальних актів, які визначають порядок досудового розслідування та судового слідства. Такі нормативні акти не дають визначення методів ОРД, не визначають порядок їх використання, не регламентують правовий статус осіб, які виконують завдання ОРД, не розробляють алгоритм реалізації оперативно-розшукових даних у кримінальному провадженні. *И.П. Козаченко* зазначав, що оперативно-службові документи не можна використати у доказуванні в якості «самостійного виду доказів, передбачених КПК, як інші документи» [3, с. 63]

Тому, на нашу думку доцільно розробити міжвідомчу інструкцію щодо передачі та використання отриманих матеріалів ОРД в кримінальному провадженні, окремі положення якої розкриють процес трансформації інформації, яка отримана негласним шляхом.

Оперативний працівник спільно із слідчим, а при необхідності за участю спеціалістів проводять аналіз наявних матеріалів, перевіряють отримані матеріали та визначають комплексний план узгоджених дій для виявлення та закріплення доказів, забезпечення можливості ефективного використання оперативно-розшукових матеріалів. Такий план погоджується керівником відповідного оперативного підрозділу, слідчого органу та затверджується керівником правоохоронного органу.

В основному результати ОРД використовуються в ході проведення окремих слідчих дій, проте роль оперативної інформації змінюється залежно від стадії проведення слідчої дії. Так, *Р.С. Белкін, Б.П. Смагоринський, Н.Г. Шурухнов* зазначають, що на стадії підготовки вона дає можливість слідчому: 1) визначити найбільш доцільний час та місце проведення слідчої дії, використати фактор раптовості; 2) зорієнтуватися у вірогідній поведінці учасників слідчої дії, передбачити адекватні відповідні заходи, звести до мінімуму ступінь тактичного ризику; 3) вибрати найбільш оптимальні тактичні прийоми, передбачити методи та засоби їх реалізації; 4) виявити ступінь освіченості осіб, які протидіють слідству про плани та наміри слідчого, про наявні докази, свідків тощо; 5) врахувати можливу протидію розслідуванню з боку третіх осіб, способи та форми його проявлення.

Успіх використання оперативної інформації значною мірою залежить від вміння слідчого проводити досудове розслідування та застосовувати тактичні прийоми використання оперативної інформації в кримінальному провадженні. Оперативна інформація використовується обережно, щоб не

привести до розсекречування її джерел. Тому зашифровці оперативної інформації сприяє продумане застосування тактичних комбінацій, тактичних прийомів емоційного і логічного впливу на розроблюваних.

Реалізація ОРІ – це її використання відповідно до закону та нормативних актів в належних умовах, які сприяють ефективному вирішенню завдань щодо виявлення, попередження, припинення та розкриття злочинів, а також встановлення осіб, що готують, скоюють або скоїли злочин, розшуку злочинців, які переховуються та осіб, які зникли безвісти, оперативно-розшукового супроводження попереднього слідства та кримінального провадження.

Можна погодитися з В.П. Климчуком, який пропонує доповнити Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» окремою статтею щодо підготовки матеріалів ОРД для використання в якості доказів при розслідуванні кримінальних справ та передачу їх до слідчих підрозділів. Саме у ній мають бути викладені вимоги до підготовки оперативно-розшукових матеріалів, застосування оперативно-технічних засобів та відповідних протоколів, змісту відповідної постанови щодо передачі таких матеріалів слідчому.

Необхідно внести зміни до оперативно-розшукового та кримінально-процесуального законодавства щодо порядку надання оперативних матеріалів слідчому, прокурору або суду та трансформації оперативної інформації, отриманої з використанням негласного апарату та використання оперативно-розшукових заходів.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135 // Вісник Верховної Ради. 1992. № 22. Ст.303.

2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Ч.1: Підруч. Харків: Вид-во Нац. університету внутр. справ 2002.

3. Козаченко І.П., Михайличенко Д.А. Основные направления использования результатов оперативно-розыскной деятельности в уголовном процессе // Проблеми наукового забезпечення вдосконалення й розвитку оперативно-розшукової діяльності в Україні: Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Спеціальний випуск № 4. Ч. 1. С. 56-66.

4. Климчук В.П. Проблемні питання реалізації Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та шляхи його удосконалення // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. № 4. 2001. С. 224-229.

Тронько О.В.

кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру
з питань боротьби з організованою злочинністю
при РНБО України

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ

Організована злочинність є суттєвим фактором посилення соціальної напруги, який перешкоджає оздоровленню економіки, деформує процес державотворення. небезпечним проявом організованої злочинної діяльності є контрабанда, масштаби якої становлять реальну загрозу впровадженню соціально-економічних реформ та стабілізації чинників внутрішнього ринку України. З огляду на зазначене, для результативної боротьби з контрабандою особливої актуальності набуває питання ефективної взаємодії органів державної влади, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю.

Загальне поняття контрабанди визначено в Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, до якої Україна приєдналася 23.05.2000 року. Згідно з п. (d) статті 1 даної Конвенції, термін «контрабанда» означає митне шахрайство, що полягає в переміщенні товарів через митний кордон у будь-який прихований спосіб [1]. Чинним законодавством України з питань державної митної справи передбачена адміністративна відповідальність за незаконне переміщення через митний кордон України товарів і предметів, не зазначених у статтях 201 і 305 КК України. Протоколи про порушення митних правил мають право складати уповноважені посадові особи органів Державної фіскальної служби України. Зазначені зміни у законодавстві на практиці призвели до значного зростання обсягів незаконного переміщення через кордон таких товарів, як спирт і алкогольні напої, цигарки, пальне, автомобілі, товари широкого вжитку, дорогоцінні метали тощо.

Із початком агресії РФ організовані злочинні угруповання під час контрабанди почали активно застосовувати схеми переміщення зброї в розібраному стані (подеколи поштові відправлення з частинами зброї адресувалися різним одержувачам з метою ускладнення документування факту подальшого збирання окремих елементів у придатний для стрільби виріб), що давало змогу уникнути кримінальної відповідальності за контрабанду. Унаслідок цього в Україні стали частіше виявлятися факти нелегального обігу вогнепальної зброї іноземного виробництва, ймовірно зібраної з увезених частин та деталей.

Також поширення набула діяльність підпільних майстерень та цехів зі збирання та перероблення вогнепальної зброї. Слід зазначити, що зброя в таких майстернях переважно збиралася з частин, що надходили контрабандою із західних країн, а також протиправно вивозилися з району проведення АТО.

Загальновідомо, що Україна як транзитна держава викликає особливий інтерес злочинного світу, оскільки знаходиться на перетині шляхів контрабанди наркотиків. Особливу небезпеку становить втягування України у сферу діяльності транснаціональних наркосиндикатів, які намагаються налагодити канали постачання наркотичних та психотропних засобів в нашу державу, а також використання території України для їх транзитного переміщення до країн Західної Європи та СНД. Раніше територію нашої держави організовані злочинні угруповання намагалися використовувати як транзитну для перевезення великих партій афганського героїну в країни Європи. В останні роки таких фактів ні в Україні, ні за її межами не зафіксовано, однак потенційна загроза таких спроб не зникає.

Збільшення кількості необлікованої зброї у населення слугує суттєвим фактором погіршення криміногенної ситуації в державі. У зв'язку з цим неконтрольоване поширення зброї, боєприпасів і вибухових речовин стало серйозною загрозою та сприятливим фактором діяльності ОЗУ. Найбільш небезпечними є злочини, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї.

Незважаючи на те, що для виявлення контрабанди зброї, боєприпасів та вибухових речовин співробітники митних та прикордонних органів використовують технічні спецзасоби, службових собак тощо, зброю у більшості випадків зловмисники переховують від митного та прикордонного контролю в особистих речах або використовують для цього спеціальні сховища, пристосовані в автомобілях, а саме: під обшивкою дверей, стелі та стінок авто, у запасних колесах, під підлогою багажного відсіку, у сидіннях, подвійному днищі кузова і т.д. [2].

Значна кількість спроб незаконного ввезення зброї на територію України виявляється та попереджається правоохоронцями, але її популярність набрала таких розмахів, що контрабандисти намагаються ввозити зброю до України по запчастинах. Для цього правопорушники налагоджують функціонування каналів незаконного ввезення в Україну комплектуючих зброї (стволи, затвори, магазини, зворотні пружини, рамки тощо), які їм надходять через міжнародні служби поштової доставки, особисто збирають її та продають через спеціалізовані форуми в мережі Інтернет. Завдяки таким діям з окремих запчастин в країні з'являються нові одиниці небезпечного для життя озброєння. Однак за оцінками військових експертів, правоохоронних органів, головною причиною зростання незаконного обігу зброї в Україні є військовий конфлікт на Сході держави, що зробив зброю доступною для неконтрольованого обігу на всій території

країни [3].

Причинами такої ситуації є неналежний облік зброї, поверхова перевірка особистих речей громадян та автотранспорту, які перетинають контрольно-пропускні пункти на лінії розмежування Донецької та Луганської областей. Такій негативній ситуації сприяють відсутність сканерів та інших технічних засобів пошуку, службових собак, які були б навчені шукати зброю [4].

Також актуальним залишається питання налагодження обміну інформацією з Єдиної інформаційної системи МВС України. Особливу занепокоєність співробітники оперативних підрозділів правоохоронних органів висловлюють стосовно відсутності міжвідомчого доступу до інформаційних ресурсів у режимі реального часу. Зокрема, відповідно до статті 27 Закону України «Про Національну поліцію», поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних» [5]. У той же час Департаментом карного розшуку Національної поліції МВС України не налагоджено доступ до вкрай необхідних ресурсів Інтегрованої інформаційно-телекомунікаційної системи «Гарт-1» Державної прикордонної служби України та Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами Державної міграційної служби України з метою оперативного отримання інформації, необхідної для протидії діяльності злочинних організованих угруповань. За таких умов відомча нормативно-правова база має важливе значення для ефективної інформаційної підтримки діяльності суб'єктів боротьби з організованою злочинністю, зокрема в рамках боротьби з контрабандою. Про необхідність отримання інформації в режимі реального часу наголошується також і у позиції ДФС України. Зокрема, на сьогодні режим роботи діючої системи «Аркан» Державної прикордонної служби України за принципом «запит-відповідь» не дає змоги в автоматичному режимі оперативно отримувати з баз даних правоохоронних органів необхідну інформацію для забезпечення проведення митницями ДФС оперативних заходів, у тому числі спільних з іншими правоохоронними органами.

Отже, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів за напрямом боротьби з контрабандою можливе лише на основі системного підходу. Серед основних заходів протидії контрабанді можна виділити такі:

1. Поліпшення технічного оснащення пунктів пропуску через державний кордон України засобами об'єктивного контролю (сканерами, рентгенівськими установками, системами зчитування номерів та відеоспостереження).

2. Удосконалення діючої в Україні системи управління митними ризиками з урахуванням кращої міжнародної практики та законодавства ЄС щодо управління ризиками, рекомендацій іноземних експертів, зокрема представників митної місії Міжнародного валютного фонду.

3. Створення бази даних протоколів про порушення митних правил, яка міститиме повну та якісну інформацію про відповідні правопорушення та забезпечуватиме можливість проведення автоматизованого аналізу основних даних протоколів про порушення митних правил, ідентифікації конкретної транзакції, особи або суб'єкта господарювання, яких стосуються протоколи.

1. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_926

2. Посадові особи Волинської митниці ДФС зупинили спробу незаконного ввезення в Україну зброї з набором куль. *Інтернет-ресурс: ДФС офіційний портал.* URL: <http://vl.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-194059.html>.

3. Наскільки великим є чорний ринок зброї в Україні. *Інтернет-ресурс: Антикор.* URL: http://antikor.com.ua/articles/107751_naskiljki_velikim_je_chornij_rinok_zbroji_v_ukrajini.

4. Чорний бізнес АТО: як на контрабанді зброї заробляють мільярди. *Інтернет-ресурс: Politeka.* URL: <http://politeka.net/ua/304852-chornyuy-biznes-ato-yak-na-kontrabandi-zbroyi-zaroblyayut-milyardy/>.

5. Про захист персональних даних. *Відомості Верховної Ради України.* 2010. № 34.

Фаріон О.Б.

кандидат військових наук, доцент
професор кафедри управління
оперативно-розшуковою діяльністю
Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ОСІБ, ПРИЧЕТНИХ ДО ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Події останніх десятиріч у світі свідчать, що терористична діяльність стала глобальною проблемою для людства. Вона набула більшої організованості та плановості, нових форм та методів, які часто пов'язувались із використанням сучасних технологій, зразків техніки, зброї та інших засобів терору. Кількість терористичних організацій значно зросла, їх мережа набула транснаціональних масштабів та об'єднала представників різних країн світу, які налагодили стійку та постійну взаємодію і співпрацю. Існують приклади надання терористичними організаціями взаємної допомоги у вигляді постачання сил та засобів для здійснення актів диверсії.

Терористична діяльність охоплює: планування, організацію, підготовку

та реалізацію терористичних актів; організацію незаконних збройних формувань (далі – НЗФ), злочинних угруповань (організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів та участь у них; вербування, озброєння, фінансування, підготовку та використання терористів та інше [1]. Протидія такій діяльності полягає у запобіганні, виявленні, припиненні, мінімізації її наслідків.

Одним із основних принципів боротьби з тероризмом є пріоритетність попереджувальних заходів [1]. Тому успіх боротьби із терористичною діяльністю досягається, насамперед, через ефективне проведення комплексу заходів з отримання і аналізу інформації про осіб, причетних до терористичних організацій, та їхні злочинні діяння. Пошук більш дієвих та науково-обґрунтованих інструментів, виявлення ознак та осіб, причетних до терористичної діяльності, і визначає актуальність обраної теми дослідження.

Досвід оперативно-розшукової діяльності Державної прикордонної служби України свідчить про високу результативність застосування кримінального аналізу у сфері протидії злочинності. Такий аналіз полягає у встановленні та передбаченні зв'язків між інформацією про злочин та іншими даними, потенційно з ними пов'язаними, з метою їх використання правоохоронними органами та судами [2].

Розглянемо на прикладі один із прийомів застосування кримінального аналізу оперативними підрозділами Державної прикордонної служби України для виявлення осіб, причетних до терористичної діяльності.

Приклад. За результатами моніторингу Інтернет-ресурсів щодо терористичної діяльності та від інших джерел отримано таку інформацію:

Терористичне угруповання «ІДІЛ» (далі – «ІДІЛ») має глобальні інтереси, діє по всьому світу і здатне завдати ударів відразу в декількох країнах. Його метою є встановлення тоталітарного ісламського режиму халіфату в країнах Європи, Близького Сходу тощо.

18 листопада 2015 року «ІДІЛ» оприлюднило відео в якому серед 60 країн-ворогів «Ісламської держави» називають Україну;

20 листопада 2015 Кувейт заявив про затримання групи осіб, які поставляли з України для «ІДІЛ» зброю (зенітно-ракетні комплекси).

22 березня 2016 представники «ІДІЛ» здійснили теракти в столиці Бельгії.

23 березня 2016 один із каналів ізраїльського телебачення повідомив про знаходження в Європі значної кількості бойовиків «ІДІЛ», які готові до здійснення терактів. Ще кілька тисяч проходять спецпідготовку в таборах в Сирії та Іраку та під виглядом біженців мають намір іммігрувати до країн ЄС.

26 березня 2016 правоохоронні органи України ліквідували декілька центрів транзитного переміщення прихильників «ІДІЛ», зокрема громадян РФ, в Сирію.

Протягом 2015 року правоохоронні органи України неодноразово

блокували в'їзд на територію України бойовиків («ІДІЛ», «Імарат Кавказ», «Джабхат ан-Нусра») – учасників військового конфлікту в Сирії. Крім того, за фактами виготовлення і використання підроблених документів в інтересах прихильників терористичних організацій відкрито низку кримінальних проваджень.

Зазначена інформація мала різномірні факти з елементами загальної стратегії «ІДІЛ» та інших терористичних груп щодо України та Європи.

Інформацією, яка *сприяла ініціюванню проведення кримінального аналізу* було повідомлення про факт затримання в Україні іноземця – члена міжнародної терористичної організації «Фронт ан-Нусра», який перебував у міжнародному розшуку, впродовж декількох років брав участь у бойових діях в Сирії та в терористичній діяльності на території Єгипту, Сирії та Туреччини.

Далі було встановлено, що затриманою особою є громадянин РФ Попов А.С., та зібрано його установочні дані.

Метою кримінального аналізу ставилося встановити осіб, причетних до НЗФ, міжнародних терористичних організацій, які використовують територію України для підготовки та скоєння терактів або переховуються на її території.

Кримінальний аналіз проводився відносно громадян РФ, які могли приймати участь у бойових діях на території РФ та Сирії.

З відкритих джерел інформації встановлено, що Попов А.С. окрім участі в бойових діях на території вищевказаних країн, також приймав участь в складі НЗФ на території РФ ([http://kavkazpress.ru/archives/...](http://kavkazpress.ru/archives/)).

В ході аналізу фактів перетинання кордону Поповим А.С. встановлено дати перетинання державного кордону України, пункти пропуску через кордон, напрям руху та зібрано інформацію стосовно всіх осіб, що з ним прямували.

За результатами вивчення установочних даних таких осіб та перевірки щодо їхньої причетності до протиправної діяльності виявлено тих, кому заборонено в'їзд в Україну, які знаходяться в розшуку за базою даних Інтерпол як учасники НЗФ (<http://www.interpol.int/...>), які можливо причетні до терористичної діяльності на території РФ і Сирії ([http://www.m.kavkaz-uzel.ru/...](http://www.m.kavkaz-uzel.ru/)).

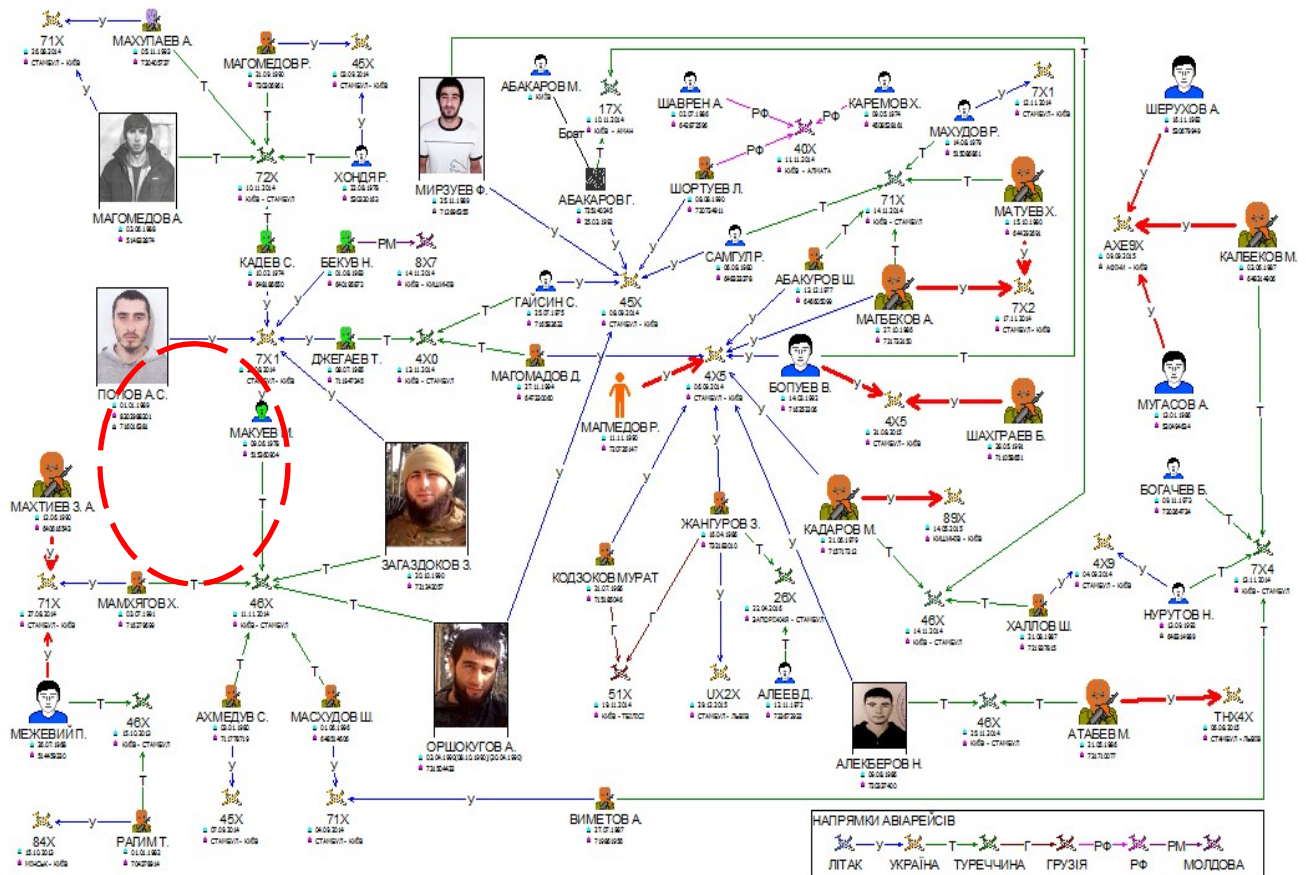

Рис. 1. Схема спільного перетину державного кордону України особами, можливо причетними до терористичної діяльності

В подальшому була зібрана інформація та установочні дані про всіх осіб, які прямували разом із виявленими особами у процесі попереднього аналізу.

Покроковий збір та детальне вивчення інформації (подій, зв'язків тощо) дозволило розкрити всю групу осіб, причетних до терористичної діяльності (див. рис 1), встановити зв'язки між ними та зібрати установочні дані про них.

В ході проведення кримінального аналізу виявлено 48 громадян РФ, можливо причетних до терористичної діяльності, з яких 27 осіб причетні до НЗФ в РФ та до терористичної діяльності в Сирії, 4 перебувають у міжнародному розшуку каналами Інтерполу, 7 знаходяться на території України. Всі ці громадяни використовували Україну як територію тимчасового перебування, про що свідчить їх маршрут руху, а саме: з Туреччини прибували до України (на термін до трьох місяців), після чого поверталися до Туреччини.

За результатами кримінального аналізу було надано низку рекомендацій. Чітке формування висновків і пропозицій дозволяє прийняти обґрунтоване рішення на проведення заходів з протидії терористичній

діяльності [3].

Таким чином, запропоновано один із дієвих прийомів застосування кримінального аналізу оперативними підрозділами Державної прикордонної служби України для виявлення осіб, причетних до терористичної діяльності.

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. (№ 16). С. 5.

2. Фаріон О.Б. Інформаційне забезпечення стратегічного кримінального аналізу в оперативно-розшукових підрозділах Державної прикордонної служби України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України* (серія: військові та технічні науки). Хмельницький, 2017. №3(73). 412 с.

3. Кіреєва О.С. Використання альтернативних аналітичних інструментів у кримінальному аналізі *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України* (серія : військові та технічні науки). Хмельницький, 2016. №4(70). 328 с.

Халимон С.І.

доктор юридичних наук, доцент
доцент кафедри управління
оперативно-розшуковою діяльністю
Національної академії

Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Власюк О.В.

начальник відділу внутрішньої безпеки
по Лисичанському прикордонному загону
Управління внутрішньої та
власної безпеки «Донецько-Луганське»

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІТИКА

Аналіз криміногенної обстановки, яка склалася в Україні у продовж останніх років свідчить, що організована злочинність є найбільш небезпечним за сукупністю наслідків різновидом злочинності. Наукові дослідження останніх років свідчать про набуття організованою злочинністю корупційних і транснаціональних ознак [1; 2; 3; 4;].

Офіційна статистика Генеральної прокуратури України свідчить, що рівень групових злочинів в Україні становить менше 10%. Проте офіційна статистика відображає лише зареєстровану частину злочинів, її латентна складова залишається стабільно високою, що свідчить про життєздатність організованої злочинності, зниження ефективного контролю з боку

правоохоронних органів. Україна відповідно до Комбінованого індексу організованої злочинності входить до п'ятнадцяти держав, які мали найвищі показники розповсюдженості організованої злочинності (87.40) [5, с. 133].

Нажаль в офіційній статистичній звітності про кримінальні правопорушення не відображено окремим рядком кількість облікованих злочинів вчинених організованими злочинами чи злочинними організаціями (окрім ст. 255 КК України). З цією метою нами було обрано групу злочинів, що включені в розділ злочинів проти громадської безпеки і найімовірніше вчиняються організованими групами та злочинними організаціями. До цієї групи увійшли: ст.ст. 255, 256, 257, 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, 259, 260. Що дало можливість прослідкувати певну тенденцію та рівень їх поширення. Так, у 2014 році загальна кількість таких злочинів було обліковано в сумі 3569, за ст. 255 КК України обліковано 5 злочинів [6]. У 2015 році – 3504, при цьому за ст. 255 КК України трикратне збільшення – 18 [7]. 2016 рік характеризується також збільшенням таких злочинів їх загальна кількість облікована у сумі – 3814, за ст. 255 КК України зареєстровано – 33 злочини [8]. 2017 рік характеризується певним спадом кількості облікованих злочинів, їх зареєстровано – 2943. Проте злочинів за ст. 255 К України зареєстровано – 88, що у 2,5 рази більше ніж у минулому році [9]. Наведене свідчить про зростання частки організованої злочинності у структурі злочинності, а отже вимагає належної реакції з боку держави і відповідно правоохоронних органів.

З цього приводу буде цікавим навести позицію О. Ю. Шостко, яка зазначає, що кількість знешкоджених злочинних організацій в Україні взагалі є мінімальною: у 2013 р. в Україні їх було виявлено 7, у 2014 р. тільки одна, у 2015 р. – чотири, за 10 місяців 2016 р. – дві. [10, с. 138]. Нажаль вказана авторка, наводить такі дані без будь-якого посилання на офіційні документи.

Отже офіційні дані свідчать про високу динаміку злочинів, що вчиняються організованими групами чи злочинними організаціями, що у свою чергу актуалізує наукові дослідження у цій сфері.

Негативна динаміка злочинів, що вчиняються організованими групами чи злочинними організаціями пов'язана з об'єктивними чинниками, що викликані, як соціально-політичними подіями (військові дії на сході України) так із недоліками державного регулюванням соціально-економічних відносин, правовими, кадровими прорахунками при реформуванні правоохоронних органів. Все це сприяє створенню кримінальної системи управління, зрощення з державним апаратом, політичними інституціями.

Небезпеки такого негативного явища, як організована злочинність на державному кордоні, які проявляються у сферах здійснення незаконної міграції, торгівлі людьми, контрабанди тощо, набули більш загрозливого характеру. У зв'язку із чим у прикордонному відомстві виникла нагальна проблема у підвищенні ефективності боротьби правоохоронного органу зі злочинністю на державному кордоні, що в свою чергу вимагало розроблення

інноваційних підходів з протидії організованій злочинності на державному кордоні України. З цією метою в оперативно-розшукових підрозділах Державної прикордонної служби України (далі – ДПС України) було впроваджено штатних аналітиків для здійснення завдань у сфері системи кримінального аналізу.

На теперішній час кримінальні аналітики оперативно-розшукових підрозділів ДПС України сприяють отриманню позитивних результатів у протидії злочинності на державному кордоні. При наявності в цілому позитивних результатів, вважаємо за потрібне визначити низку проблемних питань, які виникають в практичній діяльності кримінальних аналітиків.

Злочинні, в першу чергу організовані угруповання, все активніше проникають у підприємницькі структури, у сферу економіки. Сьогодні можна вести мову про існування в економіці «професійної» злочинності, а також про її поєднання з представниками деяких інституцій влади та контролю над суб'єктами господарювання. І якщо традиційними формами вилучення доходів організованими злочинними угрупованнями є заборонена торгівля наркотиками, «живим» товаром, зброєю, гральний бізнес і рекет, то у сфері економіки організована злочинність пов'язана з вчиненням таких видів злочинів на державному кордоні, як: контрабанда, незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, використанням завідомих підроблених документів тощо [11], що беззаперечно впливає на рівень криміногенної обстановки на державному кордоні.

Своєчасне реагування на різноманітні прояви організованої злочинності потребує термінового вдосконалення існуючих та запровадження нових підходів у боротьбі з організованою злочинністю на державному кордоні.

Уперше серед таких інноваційних напрямків, що були запроваджені в ДПС України визначне місце займають підрозділи кримінального аналізу та їх суб'єкти – кримінальні аналітики.

Незважаючи на тривалий час використання кримінального аналізу в органах і підрозділах ДПС України, а також підготовки кримінальних аналітиків на базі Національної академії ДПС України імені Б. Хмельницького, ці питання залишаються малодослідженими. Існують поодинокі публікації саме з проблем підготовки аналітиків [12], проте вони не відображають цілісної картини та не аналізують правову основу підготовки таких кадрів. Адже дійсно роботу підрозділів кримінального аналізу сьогодні ускладнює недостатня професійна підготовка кримінальних аналітиків, що обумовлено незначним строком використання кримінального аналізу в оперативно-розшукових підрозділах ДПС України.

Аналіз нормативно-правових актів та інструкцій правоохоронних органів України свідчить про те, що вони не містять визначення кримінального аналітика. А деякі із них дають лише загальновизнану дефініцію аналітика. Одне із визначень поняття аналітик наведене у

відкритій енциклопедії, і зводиться воно до того, що аналітик це – фахівець, який займається аналізом даних в конкретній галузі або дослідженнями та узагальненнями в певній сфері діяльності. Він мусить досконало володіти специфічними методами аналізу, притаманними даній галузі. За спеціалізацією розрізняють, наприклад: військовий аналітик, фінансовий аналітик, маркетолог-аналітик, системний аналітик тощо [13]. Проте як бачимо поняття кримінальний аналітик відсутнє.

У Великому тлумачному словнику української мови під терміном аналітик розуміють – фахівця, що займається аналізом речовин [14, с. 28]. Проте на нашу думку таке тлумачення є дуже звуженим, і жодним чином не розкриває його зміст, а тим паче не дає відповіді на питання, хто такий кримінальний аналітик?

Відповідно до наказу Адміністрації ДПС України № 28 від 15 січня 2008 року «Про затвердження Інструкції про організацію та ведення кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами»: аналітик – це, посадова особа підрозділу кримінального аналізу (кримінального аналізу та оперативного моніторингу). Вказаний наказ відомчого характеру також не наводить повного визначення кримінального аналітика.

Виходячи з функціональних обов'язків та завдань, які стоять перед кримінальним аналітиком ми пропонуємо наступне визначення кримінального аналітика – це, посадова особа підрозділу кримінального аналізу, яка за своїми професійними і інтелектуальними якостями та відповідно до функціональних обов'язків уповноважена здійснювати узагальнення, класифікацію інформації, її аналіз і перетворення, розробку висновків, пропозицій, рекомендацій і прогнозів.

1. Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: автореф. дис. ... док. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2015. 40 с.
2. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них: монографія. Київ. ФОП Маслаков. 2018. 928 с.
3. Корнієнко М.В. Організована злочинність в Україні: сучасний стан, кримінологічна характеристика, заходи протидії. Київ: Фонд Юрнауки АПС, 2004. 299 с.
4. Шепетько С.А., Юрченко О. М. Вплив організованої злочинності на соціально-економічну ситуацію в державі : монографія. Київ: МП Леся. 2015. 251 с.
5. International Key issues in Crime Prevention and Criminal Justice: papers in celebration of 25 years of HEUNI. HEUNI. Helsinki. Publication Series, 173 s.
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=198199. (дата звернення: 10.03.2018).
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=198197. (дата звернення: 10.03.2018).
8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2016 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=200945. (дата звернення: 10.03.2018).
9. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень

2017 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203952. (дата звернення: 10.03.2018).

10. Шостко О.Ю. Сучасний стан організованої злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135 С. 136–146.

11. Кравчук С.Й. Економічна злочинність в Україні. курс лекцій навч. посібник. К.: «Кондор», 2009. 282 с.

12. Кіреєва О.С. Особливості підготовки кримінальних аналітиків на спеціалізованих курсах підвищення кваліфікації. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України: серія педагогічні науки*. №1. 2015. С. 114–126.

13. Аналітик. Заголовок з екрану: URL^<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA>. (дата звернення 09.10.2018).

14. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

Хамула С.В.

кандидат технічних наук, доцент,
начальник кафедри спеціальних дисциплін

Молдован В.Д.

кандидат технічних наук
доцент кафедри спеціальних дисциплін

Семібаламут К.М.

кандидат технічних наук,
старший викладач кафедри спеціальних дисциплін
Воєнно-дипломатичної академії імені Євгенія Березняка

ПРОБЛЕМА ПОШУКУ РАДІОВИПРОМІНЮВАНЬ СКАНУЮЧИМ РАДІОПРИЙМАЧЕМ

Останнім часом широкого поширення в радіоефірі набули короткочасні нестационарні сеанси радіозв'язку, в яких випадковими є тривалість сигналу та час його надходження на вхід радіоприймача. Якісне проведення радіоперехоплення таких сеансів дозволяє вирішити ряд завдань щодо управління користуванням радіочастотним ресурсом, нагляду за дотриманням та законністю його використання і змістом інформації, яка передається.

Пошук і виявлення радіовипромінювання здійснюється шляхом проведення короткочасного вибіркового спостереження у визначених смугах радіочастот або на визначених частотах і виявлення радіовипромінювань, наявних у цих смугах частот (на цих частотах). Проведення моніторингу радіочастотного спектра здійснюється переважно, із застосуванням стаціонарних і мобільних комплексів радіомоніторингу. Вимір частоти

радіовипромінювання, при цьому, може здійснюватись пошуковим і безпошуковим способами. Основним засобом реалізації пошукового способу виявлення радіовипромінювання в заданому діапазоні (смузі) частот (на заданій частоті) є скануючі радіоприймачі.

Складність організації проведення радіоперехоплення та виявлення нестационарних радіосигналів в радіоефірі є подією, яка має випадковий характер, а тому не може бути завчасно прогнозованою. Саме це обумовлює проблему пошуку частот таких радіовипромінювань та раціонального вибору режиму сканування скануючого радіоприймача для оперативного рішення задачі виявлення частот, які становлять інтерес для правоохоронних органів. Так, одним із шляхів дослідження процесу пошуку є побудова і аналіз математичних моделей, які відображають об'єктивні закономірності пошуку і дозволяють встановити причинно-наслідкові зв'язки між умовами виконання пошуку та його результатами.

Стационарні потоки незалежних прямокутних імпульсів (рис. 1) є наглядними математичними моделями процесів пошуку джерел радіовипромінювання по частоті.

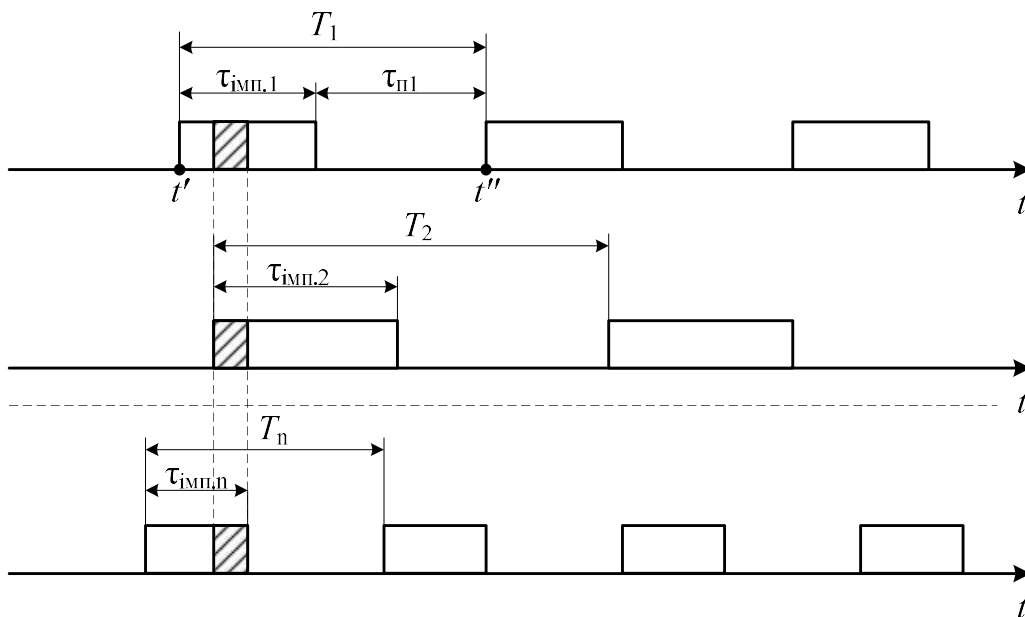

Рис. 1. Пояснення математичної моделі процесу пошуку

Для побудови математичної моделі, надалі в усіх випадках будемо розглядати такі потоки:

з імпульсами, що не перекриваються у часі, коли для кожного потоку імпульсів дійсне співвідношення

$$T_1 = t'' - t' > \tau_{\text{имп.1}},$$

де $T_1, \tau_{\text{имп.1}}$ – відповідно період повторення та тривалість імпульсу;

стационарні в широкому розумінні, коли математичні очікування та дисперсії випадкових параметрів потоку не залежать від часу, а відповідні коефіцієнти кореляції випадкових величин є функцією часу;

з незалежними тривалістю та періодами повторення (моментами появи) імпульсів, пронумерованими у відповідності до нерівності

$$T_1 \geq T_2 \geq \dots T_s \geq T_n,$$

потоки, у яких тривалість імпульсів та пауз відповідають співвідношенню

$$\tau_{\text{імп.}s} \leq \tau_{\text{п.}s+1},$$

де $\tau_{\text{імп.}s}$, $\tau_{\text{п.}s+1}$ – відповідно тривалість імпульсу та паузи S -го потоку, $s=1, 2, 3, \dots, (n-1)$;

детерміновані потоки, у яких періоди та тривалості імпульсів або задані у вигляді постійних чисел, тобто положення імпульсів в часі відомо, чи щільності ймовірностей тривалості імпульсів і пауз визначаються у вигляді δ -функцій.

Співпадіння двох чи більше імпульсів вважається таким, що відбулось, якщо їх тривалості хоча б частково перекриваються (рис. 1). Імпульс, утворений в результаті перекриття в часі заданої кількості імпульсів, будемо називати імпульсом співпадіння.

Отже, співпадіння імпульсів характеризується наступними показниками:

- 1) середньою частотою співпадіння імпульсів;
- 2) математичним очікуванням тривалості імпульсів потоку співпадінь;
- 3) імовірністю співпадіння за найбільший з періодів T імпульсів n потоків $P_n(T_1)$.

Таким чином, розглянутий математичний апарат пошуку може бути покладено в основу математичного апарату для пошуку джерел нестационарних короткочасних радіовипромінювань по частоті з врахуванням їх основних властивостей пов'язаних з нестационарністю короткочасних сеансів радіозв'язку.

Христов О.Л.

кандидат юридичних наук
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Денисенко Є.М.

курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ АВТОМОБІЛЯМИ, ОБЛАДНАНИХ СИСТЕМАМИ ЗАХИСТУ

Загальне тлумачення досудового розслідування як етапу кримінального провадження чітко визначено законодавцем, зокрема зазначено, що це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК) [1]. Відтак, моментом початку першого (початкового) етапу розслідування є отримання слідчим, прокурором інформації про вчинення злочину і його дії щодо внесення матеріалів до ЄРДР.

Ефективне та швидке розслідування кримінального провадження за фактом незаконного заволодіння автомобілем об'єктивно залежить від вірного вибору слідчим організаційно-підготовчих заходів і тактики проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Для цього необхідно у максимально короткий час зібрати якомога більший обсяг вихідної інформації та доказової бази на початковому етапі розслідування, який по суті відіграє найбільш важливе значення для розслідування злочину в цілому. Поряд з цим, слід зазначити, що на певному етапі, у певній обстановці виникають особливі умови, для яких характерним є спектр сукупності обставин та дій, які формують певну ситуацію.

Ми приєднуємося до думок С.Ю. Косарева, який зазначає, що найбільшої уваги потребує початковий етап розслідування, через те, що йому найбільш притаманна інформаційна невизначеність і у цей період відбувається збір та накопичення відомостей, що впливають на формування

слідчих ситуацій на наступних етапах розслідування [2, с. 76].

Оскільки слідчі ситуації формуються під впливом обставин, - їх розуміння є доволі обширним, що можна простежити і у роботах вчених-криміналістів, процесуалістів та теоретиків оперативно-розшукової діяльності, які надто по-різному визначають їх зміст: як сукупність обставин та умов, за яких проводяться СРД; як окремих етапів розслідування з властивими йому ознаками та ін.

Так, В.А. Журавель зазначив, що слідча ситуація – це наукова абстракція, яка сформована на підставі апріорних знань, є результатом узагальнення та аналізу значного емпіричного матеріалу і в якій відображено найбільш загальні риси, що характеризують перебіг і стан розслідування на певному етапі (вихідному, початковому, наступному) [3, с. 106].

В основному, стандартний опис початкового етапу включає в себе такі дії слідчого як виїзд на місце події та його огляд, проведення допиту свідків та потерпілих, пошук, виявлення та фіксація доказової інформації та ін. Кожен із таких етапів може характеризуватись окремою ситуацією в залежності від того, якими будуть обставини вчинення злочину.

Облік ситуаційних чинників і інших складових слідчої ситуації дозволяє розробити якнайповніші, точніші і диференційовані методичні рекомендації, сформулювати систему типових версій, тактику окремих слідчих дій, перспективні напрями розслідування, створити гнучкі «немашинні» алгоритми розкриття злочинів, упорядкувати діяльність слідчого і організувати оптимальну взаємодію з оперативними працівниками. Крім того, облік всіх ситуаційних чинників сприяє повнішому використанню можливостей слідства і оперативних апаратів під час здійснення інформаційно-пошукової діяльності [4, с. 36].

Слідча ситуація залежить від обставин, які впливають на перебіг розслідування, тобто можуть ускладнювати чи спрощувати проведення слідчих дій. Наприклад, на думку В.В. Агафонова, О.І. Бастрикіна, Л.Я. Драпкіна, І.Ф. Крилова, О.Г. Філіппова, у загальному вигляді будь-якому злочину притаманні такі ситуації:

- злочинця затримано на місці злочину;
- злочинця не затримано, але про нього є певні відомості;
- злочинця не затримано і ніяких даних про нього немає [5, с. 25;6, с. 681; 7, с. 520].

Кожна із таких ситуацій по своєму впливає на подальший перебіг розслідування. Типова ситуація певним алгоритмом дій слідчого, до яких включені і певні тактичні завдання. Кожна типізована ситуація характеризується окремими слідчими діями та їх перебігом, властивих лише певному виду такого злочину (наприклад, заволодіння транспортним засобом насильницьким способом, відкрито, таємно тощо).

С. Є. Петров після вивчення кримінальних проваджень щодо незаконного заволодіння транспортним засобом запропонував характерні

слідчі ситуації, які виникали у слідчій практиці, зокрема: транспортний засіб виявлено та встановлено особу підозрюваного (20,0 %); транспортний засіб не виявлено, однак особу підозрюваного встановлено (15,9 %); транспортний засіб виявлено, однак особу підозрюваного не встановлено (14,7 %); транспортний засіб не виявлено та особу підозрюваного не встановлено (49,4 %) [8].

Досліджуючи особливості розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених неповнолітніми, Д.А. Петрелюк визначив перелік типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, а саме: 1) злочинця затримано, транспортний засіб виявлено; 2) злочинця затримано, транспортний засіб не виявлено; 3) злочинця не затримано, але про нього є певні відомості, транспортний засіб виявлено; 4) злочинця не затримано, але про нього є певні відомості, транспортний засіб не виявлено; 5) злочинця не затримано і ніяких даних про нього немає, транспортний засіб виявлено; 6) злочинця не затримано і ніяких даних про нього немає, транспортний засіб не виявлено [9, с. 91]. Враховуючи окремі обставини типових ситуацій, слідчий обирає тактику своїх дій та їх послідовність.

Відтак, наявність великої кількості типових слідчих дій, їх диференціація є складовою кожного кримінального провадження за фактом вчинення незаконного заволодіння автомобілем, обладнаного системами захисту, і впливає на його ефективність.

Не заперечуючи думки вчених, які досліджували особливості розслідування незаконних заволодінь всіх видів транспортних засобів, щодо виокремлення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, вважаємо, що способи вчинення незаконних заволодінь автомобілями, які обладнані певними системами захисту, впливають на формування типових слідчих ситуацій, які відрізняються від запропонованих попередніми авторами.

Так, до типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, які впливають на можливість оперативного розшуку автомобіля, а відтак і встановлення осіб, які вчинили злочин, можна віднести наступні:

- 1) автомобіль було обладнано стандартними системами захисту (механічними й електронними);
- 2) автомобіль було обладнано високотехнологічними системами захисту (смарт-ключ, іммобілайзер, сигналізація);
- 3) автомобіль було обладнано GPS та GSM системами контролю.

1. Кримінальний процесуальний кодекс: чинне законодавство із змінами та доповненнями на 4 вересня 2018 року: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2018. 320 с.

2. Косарев С.Ю. О современном состоянии системы методик расследования преступлений // Вестник криминалистики. Вып. 1(29). Москва: Спарк, 2009. С. 74–82.

3. Журавель В.А. Ситуаційний підхід до формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Харків: Право, 2008. Вип. 8. С. 102–108.

4. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навчальний посібник / О.В. Батюк, Р.І. Благута, О.М. Гумін та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 324 с.

5. Драпкин Л. Я. Основы теории следственных ситуаций. Свердловск, 1987. 163 с.

6. Криминалистика: учеб. / под. ред. И.Ф. Крылова, А.И. Бастрыкина. Москва: Дело, 2001. 800 с.

7. Криминалистика: учеб. / И.Ф. Герасимов, Я.Л. Драпкин, Е.П. Ищенко и др.; под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Высш. шк., 2000. 672 с.

8. Петров С.Є. Розслідування незаконного заволодіння автотранспортними засобами: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. Київ, 2010. 19 с.

9. Патрелюк Д.А. Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених неповнолітніми: навч. посіб. Дніпропетровськ: ФОП Лопатніков С.Г., 2012. 221 с.

Худенко Д.М.
головний оперуповноважений
відділу Департаменту
захисту економіки
Національної поліції України

РОЗБІЖНІСТЬ В ПРОФЕСІЇ З ПРОЦЕСУАЛЬНОЮ КОМПОНЕНТОЮ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ КРИМІНАЛЬНИХ АНАЛІТИКІВ У ПОЛІЦІЇ

2018 року Одеський державний університет внутрішніх справ України повідомив про утворення науково-дослідної лабораторії з питань кримінального аналізу, а також про підготовку ним аналітиків [1], попит та процес навчання яких за сучасних умов виявився актуальним. Подібні дослідження та навчання є однією з перших спроб підготувати поліцейських за освітнім ступенем «магістр» спеціальності «Системний аналіз» (галузь знань «Інформаційні технології»), спеціалізація «Кримінальний аналіз». Заради об'єктивності варто вказати, що частково першість у даному питанні по праву належить Державній прикордонній службі України (далі - ДПСУ) та Державній фіскальній службі України, якщо не враховувати адаптацію під цілі поліції та обсяг підготовки. Наприклад, у 2016 році в академії ДПСУ розпочато навчальний курс з аналізу ризиків та кримінального аналізу для співробітників поліції [2, с.24]. Хоча за великим рахунком схожим питанням раніше за правоохоронні органи переймалися цивільні вищі, наприклад, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». В останньому випадку це природно адже відповідні потреби менеджменту в галузі економіки вимагали підготовки аналітиків. Натомість система управління правоохоронною діяльністю не

спрацювала на упередження нових викликів сьогодення, а потреби детерміновані активними процесами євроінтеграції, зокрема Концепцією впровадження в поліції моделі поліцейської діяльності, керованої аналітикою.

І дійсно, якщо взяти до уваги останні заяви керівництва чи структурних підрозділів поліції [3], проаналізувати профілі посад та оголошення про конкурс до нових правоохоронних та ряду інших державних органів, то можна стверджувати про державну потребу у професіоналах подібного роду. Так, на сайті ДПСУ розміщено оголошення про вакансію начальника сектору кримінального аналізу Управління внутрішньої та власної безпеки ДПСУ. По суті оголошення він зобов'язаний готувати інформаційно-аналітичні документи про діяльність свого Управління, узагальнювати періодичні (місячні, квартальні, річні) та тематичні аналітичні звіти про результати оперативно-службової діяльності підрозділів забезпечення внутрішньої та власної безпеки; здійснювати процес ефективного стиснення інформації та апробацію створеної ним в результаті аналітичної роботи моделі ситуації, або запропонувати систему способів для її перевірки в майбутньому; вести облікову документацію та електронні бази даних за компетенцією і т.п. Необхідні якості та навички - впевнене користування ПК: MS Office, Internet, використання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення і т.п. [4]. Також у якості прикладів можна навести і працівників Управління аналітики та обробки інформації Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань України.

Різним аспектам кримінального аналізу та підготовки професіоналів цієї справи в поліції присвячено праці таких вчених, як О.Ю. Бусол [5], О.Є. Користін [6], А.В. Мовчан [7] та ін. Одним з перших, хто системно на науковому рівні формулював сучасні вимоги до підготовки фахівців у галузі інформаційних технологій був А.В. Мовчан. Зокрема, ним розроблено модель підготовки, яка складається з таких компонентів: цільовий; змістовний; навчально-технологічний; процесуальний, результативно-діагностичний. При цьому, у контексті нашого дослідження цікавим є процесуальний компонент. На думку автора він охоплює форми організації навчання, методи, засоби, методики, технології викладання навчальних дисциплін спеціалізації «Протидія кіберзлочинності», серед яких: «Інформаційне забезпечення органів Національної поліції», «Інформаційні технології», «Основи програмування», «Комп'ютерна розвідка», «Особливості розкриття кіберзлочинів», «Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності», «Кримінальний аналіз» тощо [7].

Саме «Кримінальний аналіз» із цього переліку є ключовим у питанні процесуальної компоненти підготовки професіоналів-аналітиків, модель підготовки яких класично не сформульована, а тому і викликає у нас цікавість.

На нашу думку, ми маємо встановити мету їх підготовки, яка визначить

усі інші навчальні компоненти, якщо розглядати модель підготовки на прикладі А.В. Мовчан. І ця мета повинна сягати підготовки конкурентоспроможних аналітиків не лише в правоохоронних структурах України, але й світу. В якості аргументу даної тези – глобалізація в поліцейському співробітництві; транснаціональний характер правопорушень; виведення викрадених коштів у офшори; витрати чиновників за кордоном і т.п. І не варто зводити підготовку до кримінального аналізу, вони мають працювати по адміністративним правопорушенням та дисциплінарним проступкам тому, що має бути використано комплексний підхід адже існують феномени малозначності, преюдиції і т.п.

Крім того, в поліції на практиці аналітику ставлять завдання від створення звичайного макроса на VBA Excel, специфікації в I2, отримання EXIF-інформації з фото, вибору інструменту пошуку у якості програмного забезпечення і т.п. аж до більш складного – формулювання профілю-характеристики об'єкту, виявлення ознак делікту чи прогнозування процесів.

З урахуванням вищевказаного та власного досвіду можна говорити мінімум про 60 дисциплін, які необхідні для вивчення. Це економічні та інші гуманітарні (без юридичних) дисципліни (основи маркетингу, основи економічної теорії, основи менеджменту, основи наукових досліджень, PR, українська мова професійного спрямування, ділова іноземна мова, китайська мова, англійська, французька, німецька, грецька мова, архівна справа, режим секретності і т.п., медіакритика, медіаметрія, теорія твору і тексту); технічні та суміжні дисципліни (візуалізація даних, захист інформації на об'єктах інформаційної діяльності, організація і системи контент-моніторингу інформаційних ресурсів в інтернеті, безпека програм та даних, теорія інформації, основи програмування та алгоритмічні мови (html, vba, js, php і т.п.), правові інформаційно-пошукові системи, теорія автоматизованої обробки інформації, системи штучного інтелекту, технологія мультимедіа, створення та обробки зображень, Data mining і т.п.); правові дисципліни (форензика, оперативно-розшукова психологія, оперативно-розшукова діяльність, спеціальна техніка, спецкурси з державних закупівель, бюджетних коштів та відмивання коштів і т.п.).

Названі дисципліни не є чимось новим. Так, Київський національний університет ім. Т. Шевченка пропонує курси «Теорія і практика журналістських розслідувань / Журналістські розслідування» або «Медіаметрія», академія ДПСУ - три види курсів підвищення кваліфікації з кримінального аналізу, АНАСАРА - 4 базових аналітичних курси і т.д.

Проте, звертає на себе увагу той факт, що державний класифікатор професій або ДК 003:2010 [8] містить лише наступні професії: аналітик з інвестицій аналітик з комп'ютерних комунікацій; аналітик з кредитування; аналітик з модельної діяльності; аналітик з питань фінансово-економічної безпеки; аналітик комп'ютерних систем; аналітик комп'ютерного банку даних; аналітик комунікацій (крім комп'ютерів); аналітик консолідованої

інформації; аналітик операційного та прикладного програмного забезпечення; аналітик програмного забезпечення та мультимедіа; аналітик систем (крім комп'ютерів) та аналітик у сфері професійної зайнятості. Дещо подібний стан справ і щодо військових професій. На завершення, спробуємо піддати не складному аналізу одну з цих професій, наприклад, таку, яка найбільш може бути по смислу наближена до потреб поліції, - аналітик консолідованої інформації. Станом на 06.10.2018 на сайті www.work.ua [9] знайдемо 9 вакансій з оплатою праці в 15 тис.грн., які відкрили мережі супермаркетів, аптеки, виробники хлібобулочних виробів і т.п. Вимогами до аналітиків є вміння працювати з 1С, Excel і т.п. Одразу стає зрозумілим, що за такого простого підходу, це не те, що потрібно, але може бути взято до уваги у якості досвіду для формулювання вимог до професії аналітика в поліції.

Звісно все вищезазначене не є вичерпним з огляду на обсяг тез, не претендує на абсолютизм, є суб'єктивним поглядом на основі власного досвіду в сфері аналізу. Наприклад, ряд британських консалтингових фірм у сфері аналізу шукає аналітиків з політологічною, історичною або економічною освітою.

Таким чином, розбіжність в професії з процесуальною компонентою моделі підготовки кримінальних аналітиків у поліції полягає у спробах підготовки аналітиків без професії. Саме тому пропонується визначити стратегічну мету для підготовки аналітиків в поліції, продовжувати наукову дискусію з підготовки кримінальних аналітиків, а також прийняти відповідні зміни до державного класифікатору професій.

1. Кримінальний аналіз: підготовка магістрів в ОДУВС. - Режим доступу: <http://oduvsv.edu.ua/news/kriminalnij-analiz-pidgotovka-magistriv-v-oduvsv/>

2. Система підготовки кадрів для сил безпеки України: проблеми та перспективи розвитку: аналітична доп. / С.В. Сьомін, О.О. Резнікова; за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2016. 50 с.

3. Кримінальний аналіз - це ефективна робота поліції та безпека громадян (фото). - Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/news/10309_Kriminalnij_analiz___ce_efektivna_robota_policii_ta_bezpeka_gromadyan_FOTO.htm

4. Начальник сектору кримінального аналізу УВВБ. - Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/ua/Nachalnik-sektoru-kriminalnogo-analizu-UVVB/>

5. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у сучасний період: монограф. Київ: Ін Юре, 2014. 564 с.

6. Основи кримінального аналізу: посібник з елементами тренінгу / Користін О.Є., Албул С.В., Холостенко А.В., Заєць О.М., Ісмайлов К.Ю., Тетерятник Г.К., Горбаньов І.М. Одеса: ОДУВС, 2016. 112 с.

7. Мовчан А.В. Актуальні проблеми впровадження в органах національної поліції України моделі поліцейської діяльності, керованої аналітикою // Соціально-правові студії. 2018. Вип.1. С. 17-22. - Режим доступу: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/sps/SPS_2018_1/05.pdf

8. Класифікатор професій ДК 003:2010. - Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10>

9. Аналітик консолідованої інформації. - Режим доступу : <https://www.work.ua/jobs-%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA+%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%>

Ценов Д.М.

здобувач

Харківського національного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

Одним з найнебезпечніших кримінальних проявів сучасної злочинності є корисливо-насильницька діяльність. Злочини, що до неї відносяться, заподіюють велику матеріальну шкоду фізичним особам, підприємствам, організаціям і установам різних форм власності, посягають на здоров'я, фізичну і психічну недоторканість громадян, нерідко супроводжуються вбивствами. Такі злочини суттєво порушують конституційні права людини: невід'ємне право на життя, на повагу і гідність, на свободу та особисту недоторканість (ст.ст.27-29 Конституції України), а також на соціальне і матеріальне благо – право власності (ст.ст.13,41 Конституції України) [1].

Аналіз слідчої практики показує, що дії злочинців мають тенденцію до зростання їх суспільної небезпеки, вдосконалення і переростання у злочинну групову діяльність. Вчасне припинення і успішне розслідування злочинів названої категорії викликає значні труднощі. Важливу роль у підвищенні ефективності розслідування тяжких і особливо тяжких злочинів, до яких відносяться і злочини корисливо-насильницького спрямування, повинні відіграти наукові дослідження, зокрема ті, які стосуються висвітлення тактичних засад проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а в першу чергу, огляду місця події під керівництвом слідчого і за допомогою підрозділів кримінальної поліції.

Огляд місця події, відповідно до ст. 237 КПК України, проводиться з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки злочину, а також інших обставин, які мають значення для справи.

Згідно з ч. 3 ст. 214 КПК України, слідчий огляд у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду [2].

Що стосується злочинів корисливо-насильницького спрямування, варто

зауважити, що, місце події може не збігатися з місцем вчинення злочину. Якщо злочин вчинений в одному місці, а сліди його знайдеш в іншому, то в матеріалах кримінального провадження фігуруватиме і місце злочину, і місце події. Якщо ж злочин вчинений у тому місці, де були знайдені його сліди, місце злочину і місце події збігаються. Починаючи огляд, слідчий може ще не знати, чи є подія, що розслідується, сліди якої знайдені в даному місці, злочином і чи тут він вчинений. Проте, оскільки виявлення слідів події, що вимагає розслідування, завжди є подією, то і місце її виявлення – місцем події, а її огляд – оглядом місця події.

Огляд може бути проведений як самостійна слідча дія або бути складовою частиною іншої слідчої дії (наприклад, огляд предмета, документа або трупа під час обшуку).

У криміналістичній літературі слідчий огляд розглядається як найбільш складна процесуальна дія, що відповідно до ст. 237 КПК України провадиться з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки злочину, а також інших обставин, які мають значення для справи.

Одними з головних завдань під час огляду місця події є виявлення, вилучення та фіксація матеріальних слідів злочинця, знарядь злочину, за допомогою яких можна встановити його особу та механізм вчинення злочину. З цією метою при огляді місця події спеціалістом за вказівкою слідчого проводяться попередні дослідження виявлених слідів для моделювання дій злочинця, оперативного отримання інформації про нього, знаряддя злочину для організації їх розшуку.

Огляд місця події та його обстановки становить собою вивчення й фіксацію таких об'єктів (дослідження): рельєфу місцевості, природних і штучних меж місця події; просторового розташування тамтешніх предметів, їх розміщення між собою та відстаней між ними; розміщення предметів під кутом зору їх цивільного призначення та положення під час звичного використання; слідів злочину і злочинця; відсутності необхідних за конкретної звичної обстановки предметів, речей, слідів тощо.

Завданнями підрозділів кримінальної поліції під час огляду місця події можуть бути:

- 1) вивчення й фіксація обстановки місця події з метою з'ясування характеру і механізму події;
- 2) виявлення і вилучення слідів злочину, які в подальшому можуть слугувати речовими доказами у справі;
- 3) з'ясування ознак, що характеризують осіб, учасників учинення злочину;
- 4) фіксація особливостей, притаманних потерпілому чи іншим об'єктам посягання;
- 5) встановлення обставин, що відображають об'єктивну сторону злочину: час і спосіб його вчинення, дії злочинця на місці події, наслідки

злочину, наявність зв'язків між діями злочинця та його наслідками;

б) виявлення ознак, що вказують на мотиви й цілі вчиненого злочину;

7) з'ясування обставин, що сприяли вчиненню злочину.

При огляді місця події треба цілеспрямовано здійснювати пошук предметів, які могли належати нападникам і на яких можуть бути сліди запаху, рук, рельєфу шкіри людини, біологічні сліди людини, сліди рукавичок, мікрооб'єкти: зброя (набої), одяг (маски, шапки), документи, недопалки, жувальні гумки, на яких можуть бути сліди прикусу, предмети особистого користування (елементи та предмети одягу, носові хустки, запальнички).

Згідно вимог Інструкції [3], слідчий разом з членами групи та залученими спеціалістами у ході проведення огляду місця події фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення, вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню. Забезпечує їх належне зберігання і направлення для проведення експертного дослідження. Про результати огляду місця події складається відповідний протокол.

Під час огляду місця події завданнями працівників підрозділів кримінальної поліції є:

1) здійснення поквартирного чи подвірного обходу з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збору відомостей, що можуть бути використані як докази;

2) установлення часу, місця і обставин вчинення кримінального правопорушення; кількості осіб, які його вчинили, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок руху осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, інших відомостей, необхідних для їх встановлення;

3) негайного інформування слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій;

Окрім цього, оперативними працівниками на місці події провадяться розвідувальні опитування інших громадян та встановлюється: коли і де саме вчинено злочин, кількість злочинців та їхні зовнішні прикмети; яким майном вони заволоділи та його ознаки; чи використовували злочинці транспортні засоби, зброю та ін.

Окрему увагу слід приділити обстеженню прилеглої території, нежилых будинків, вулиць з метою знаходження предметів злочину. У потерпілих, очевидців та інших осіб, які бачили злочинців, з'ясовують, якою мовою і про що вони розмовляли під час нападу, чи називались імена, прізвиська тощо. Встановлення таких обставин дозволяє висунути версії – серед якої категорії

осіб слід шукати злочинців, майно, викрадені цінності та ін.

Отриману інформацію необхідно перевірити за оперативно-розшуковими та криміналістичними обліками. Знайдені сліди взуття, транспортних засобів, відбитки пальців рук, стріляні гільзи, кулі, набой перевіряються за автоматизованими картотеками в експертно-криміналістичних підрозділах Національної поліції України.

Необхідно перевірити осіб, які перебувають на оперативно-розшукових обліках, від яких через їх поведінку та спосіб життя можна очікувати скоєння даного злочину; орієнтувати весь особовий склад на розшук злочинців і викраденого майна.

Таким чином, разом із членами слідчо-оперативної групи, залученими спеціалістами, свідками, потерпілими та іншими учасниками кримінального провадження слідчий проводить огляд місця події, де вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню. Забезпечує їх належне зберігання для подальшого направлення на проведення експертного дослідження.

Правильно організована взаємодія слідчого з підрозділами кримінальної поліції під час здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема під час огляду місця події дозволяє задіяти потужний арсенал оперативно-розшукових можливостей, необхідних для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів корисливо-насильницького спрямування.

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. Наказ МВС № 575 від 07.07.2017 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

Чиж С.А.

здобувач

Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ГОТУЮТЬ І ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ

В даний час стан поведінки з побутовими відходами в Україні знаходиться на незадовільному рівні. Нестабільність економіки та сфери побутових відносин слугують ареною вчинення злочинів у означеній галузі. Як відомо, злочинність, як складне соціальне явище в суспільстві, має як загальні, так і конкретні специфічні ознаки, які потребують комплексного дослідження для ефективної протидії. Тому постає потреба у наданні сучасної оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері обігу побутових, зокрема осіб, які їх готують та вчиняють.

Здійснений аналіз показав, що до комплексу ознак особи, що готує та вчиняє злочини у сфері обігу побутових відходів, як елемента оперативно-розшукової характеристики, повинні бути включені всі ознаки, які придатні для висунення обґрунтованих версій, визначення ефективних шляхів і методів встановлення, розшуку й викриття винного [1, с. 134], зокрема у сфері обігу побутових відходів.

Принагідно зазначимо, що згідно зі ст. 13 Закону України «Про відходи», одними із суб'єктів у сфері поведінки з відходами є громадяни України та іноземці та особи без громадянства [2].

Далі варто надати загальну характеристику осіб, які вчиняють злочини у сфері обігу побутових відходів. Так, особи, які вчиняють злочини у досліджуваній сфері ведуть абсолютно прийнятний та респектабельний спосіб життя, мають сім'ю, дітей, беруть участь у громадському житті, виражають негативне ставлення до маргінальної поведінки у суспільстві і таке інше. Досліджувана категорія осіб не виділяється расово-етнічною приналежністю, оскільки переважна більшість злочинців є громадянами України. Більшість має вищу освіту та володіє спеціальними знаннями у сфері екології, природних ресурсів та обігу побутових відходів зокрема. Характерним для осіб, які готують та вчиняють злочини у сфері обігу побутових відходів, є наявність службових та владних повноважень, що характеризує їх як осіб, які мають високі амбіції.

Аналіз емпіричного матеріалу надає можливість зробити висновок, що злочини у сфері обігу побутових відходів у співвідношенні між чоловіками та жінками, найчастіше вчиняються чоловіками (81,3 %). Вік, в якому вказана категорія осіб вчиняє злочини, становить приблизно від 30 до 55

років, коли особа безпосередньо приступає та виконує функціональні обов'язки у сфері обігу побутових відходів. Встановлено, що один із важливих факторів, який стимулює вказаних осіб на скоєння злочинів, є користь та отримання матеріальних благ.

Варто зазначити, що опираючись на аналіз емпіричного матеріалу, можна констатувати, що суб'єктом злочинів у сфері обігу побутових відходів у більшості випадків є спеціальний суб'єкт - службова особа. Відповідно до положень Кримінального кодексу України, службові особи – це особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням [3].

Проаналізувавши емпіричний матеріал, методичні рекомендації стосовно протидії злочинам у сфері обігу побутових відходів, а також результати анкетування працівників підрозділів захисту економіки встановлено, що найчастіше злочини у вказаній сфері готують та вчиняють службові особи:

- підприємств, установ та організацій усіх форм власності, діяльність яких пов'язана із поводженням з відходами (керівники комунальних підприємств, директори відкритих (приватних) акціонерних товариств тощо);
- органів місцевого самоврядування (сільські, селищні та міські ради);
- місцевих державних адміністрацій (службові особи Департаменту житлово-комунальної інфраструктури тощо);
- Держпродспоживслужби.

Варто зазначити, що спеціальний суб'єкт злочинів у сфері обігу побутових відходів, який має статус посадової особи, може бути або керівник відповідного підприємства, установи, організації будь-якої форми власності, або його заступник, на якого покладено відповідні обов'язки щодо провадження бухгалтерського обліку, або головний бухгалтер підприємства, а також ті особи, на яких ці обов'язки покладено тимчасово на підставі відповідних наказів або розпоряджень.

Таким чином, підсумовуючи може обґрунтовано констатувати, що інформація щодо оперативно-розшукової характеристики особи-злочинця у сфері обігу побутових відходів сприятиме більш ефективній протидії злочинам досліджуваного виду.

1. Одерій О.В. Проблеми теорії та практики розслідування злочинів проти довкілля: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук.: 12.00.09 / Одерій Олексій Володимирович. Кривий Ріг. 2015. 499 с.

2. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Шахова К.В.

кандидат юридичних наук
докторат Харківського національного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТОМ ВЧИНЕННЯ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ

Сьогодні в процесі оперативно-розшукової протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи підрозділи кримінальної поліції використовують весь комплекс можливостей оперативно-розшукової діяльності. Водночас, аналізуючи емпіричні матеріали можна констатувати, що сьогодні лише по третині вчинених злочинів досліджуваної категорії встановлено винних осіб [1], тобто окремої уваги зі сторони науковців привертає увага здійснення оперативно-розшукового забезпечення кримінальних проваджень за фактом вчинення злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи. Разом з цим, опитані респонденти визначають, що окресленому процесу в практичній діяльності притаманна велика кількість проблемних аспектів, які потребують термінового вирішення. Враховуючи вказане вважаємо доцільним розглянути окреслене питання та визначити не тільки наявні проблемні питання, а також запропонувати перспективні шляхи їх усунення.

Взагалі, оперативно-розшукове забезпечення кримінальних проваджень як явище та процес оперативно-розшукової діяльності, зокрема протидії злочинності, на протязі останніх років перебуває в центрі зору вітчизняних науковців. На думку, М.В. Стацака вказане пов'язано з тим, що в останнє десятиріччя поняття «оперативно-розшукове забезпечення» переживає період актуалізації, повернення з пасивного запасу наукової терміносистеми та – паралельно – проходить процес переосмислення [2, с.227-228].

В свою чергу, ми підтримує думку більшості вчених, однак вважаємо, що, перш за все, окреслене становище, пов'язано із змінами в оперативно-розшуковому та кримінальному процесуальному законодавстві, що відбулись останніми роками. Так, якщо за КПК редакції 1960 року після реєстрації злочину в журналах єдиного обліку оперативні працівники на протязі 10 днів мали можливість проведення первинної перевірки та лише після отримання конкретизуючих даних направляли зібрані матеріали до слідчого підрозділу для прийняття відповідно рішення, то за нормами чинного кримінального процесуального законодавства одразу після отримання територіальним органом поліції інформації про злочин керівником слідчого підрозділу приймається рішення про відкриття кримінального провадження, а оперативні працівники лише постфактум дізнаються про злочинну діяльність

та включаються у склад слідчо-оперативних груп [3]. Тобто, за старим законодавством оперативні працівники не тільки мали можливість отримання первинно оперативно-розшукової інформації, а й були уповноважені на проведення оперативно-розшукових заходів виключно на підставі прийняття особисто рішення про доцільність такої діяльності, сьогодні ж останні не мають права будь-якої ініціативи в кримінальному провадженні та обмежені межами доручення надано слідчим [4]. Іншими словами, можна сьогодні казати про те, що одразу після реєстрації злочину, відкриття кримінального провадження та створення слідчо-оперативної групи розпочинається зі сторони оперативних підрозділів оперативно-розшукове забезпечення кримінальних проваджень.

Водночас, слід відмітити, що на думку оперативних працівників, оперативно-розшукове забезпечення кримінальних проваджень відбувається у вигляді певних взаємопов'язаних систем дій:

- 1) які, пов'язані із виконанням доручень на проведенням слідчих (розшукових) дій, зокрема першочергових;
- 2) які, пов'язані із виконанням доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- 3) які, не мають процесуального статусу, однак здатні надати можливість виявити інформацію, що становитиме інтерес для кримінального провадження.

Враховуючи вказане та чинне законодавство, зокрема в сфері протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, на нашу думку, більш вірно казати про те, що оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження є ціле направленою, спільно погодженою із слідчими підрозділом та процесуальним керівником діяльністю оперативних працівників у вигляді виконання доручень на проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, а також проведення окремих заходів оперативно-розшукової діяльності з метою досягнення мети кримінального провадження із використанням засобів та сил оперативно-розшукової діяльності, а також виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину та визначення шляхів їх усунення.

Отже, вище зазначене свідчить, що оперативно-розшукове забезпечення кримінальних проваджень за фактом вчинення статевого злочинів це певна діяльність оперативних працівників, яка здійснюється виключно під керівництвом та/або узгодженням із слідчим за даним провадженням чи процесуальним керівником та направлена протидію злочинам означеної категорії.

Водночас, аналіз емпіричного матеріалу свідчить, що оперативно-розшукове забезпечення кримінальних проваджень за фактом вчинення статевого злочинів характеризується наступними проблемними аспектами:

- 1) не врахування слідчими досвіду та думки оперативних працівників щодо доцільності проведення окремих негласних слідчих

(розшукових) дій як першочергових;

2) не використання слідчими та оперативними працівниками допомоги психологів, психіатрів та інших спеціалістів при допиті потерпілої особи, що в кінцевому результаті здатне допомогти визначити уточнюючі обставини вчиненого злочину;

3) формальне залучення до відпрацювання території вчинення статевого злочину працівників інших сійб та підрозділів поліції, зокрема превентивної служби поліції (дільничних офіцерів поліції) та працівників ювенальної поліції;

4) формування упереджувального суб'єктивного становлення більшості слідчих та оперативних працівників зокрема чоловічої статі до потерпілих осіб від звалтування чи статевих зносин у неприродній формі як оману правоохоронних органів, у зв'язку з чим відбувається затягування проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій;

5) не прийняття оперативними та слідчими працівниками жодних заходів з метою недопущення тиску чи вчинення фізичної розправи з боку статевого злочину у випадку вчинення сімейного насильства або знайомою особою.

Аналізуючи вказану проблематику, слід резюмувати, що більшість із них пов'язана із необхідністю внесення змін у такі нормативні акти як: Кримінальний процесуальний кодекс України, Інструкцію про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджену спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5, Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджену наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 та нормативні акти закритого характеру. Водночас, окремі проблемні аспекти пов'язані із незнанням оперативними та слідчими працівниками тактичних особливостей здійснення оперативно-розшукового забезпечення кримінальних проваджень за фактом вчинення статевих злочинів.

1. Статистичні дані Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення 06.09.2018)

2. Стацак М.В. Диференціація форм оперативно-розшукової діяльності // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. Вип. № 3 (75). Сєвєродонецьк, 2016. С. 125-132.

3. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1001-05> (дата звернення: 06.09.2018).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 06.09.2018).

Шинкаренко І.Р.

кандидат юридичних наук, професор
завідувач сектору

Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ТЕОРІЯ: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА, ОКРЕМІ ЗАДАЧІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасній юридичній науці до спеціальних функцій правоохоронних органів відносять забезпечення інформаційної безпеки, боротьба з корупцією та організованою злочинністю, захист територіальної цілісності, боротьба з тероризмом, захист учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів, охорона державної таємниці, оперативне документування та ін. [1, с. 5]. Як правила переважна більшість науковців та законодавець визначають, що ці функції реалізують спеціалізовані правоохоронні органи в відповідно до покладених на них завдань.

Стосовно практики протидії злочинності реалізація означених функцій спеціальними суб'єктами правоохоронної діяльності регулюється відповідними законодавчими актами: «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про національну безпеку», «Про боротьбу з тероризмом» [2; 3]. Як наслідок правоохоронні органи охарактеризовано шляхом виокремлення таких їх ознак: правоохоронний орган є органом державної влади (державно-владний характер діяльності правоохоронного органу); наявність повноваження на застосування засобів державного примусу; виконання спеціальних повноважень із реалізації правоохоронної функції держави як мета і основний напрямок діяльності, що здійснюється на професійній основі; необхідність спеціального матеріально-технічного та кадрового забезпечення діяльності (зброя, спецзасоби, криміналістична техніка тощо); спеціальні вимоги та обмеження щодо кадрового складу, особливий порядок добору і проходження служби, відповідальність, додаткові гарантії діяльності) [1, с. 5].

Як вбачається зміст основних ознак правоохоронних органів зі спеціальними функціями визначається їх оперативно-розшуковими повноваженнями відносно яких після прийняття Кримінального процесуального кодексу 2012 року існують різноманітні погляди науковців та законодавця:

- оперативно-розшукова діяльність взагалі є атавізмом радянського періоду [4];
- всі негласні заходи у межах кримінального провадження повинні здійснюватися у межах негласних слідчих (розшукових) дій;
- оперативно-розшукова діяльність поліції та інших правоохоронних органів у сфері протидії злочинності повинна трансформуватися у кримінальну розвідку [5, с. 10];
- оперативно-розшукова діяльність повинна залишитися та здійснюватися не тільки з метою виявлення та попередження злочинів, але й під час кримінального провадження з використанням всього арсеналу гласних та негласних сил та засобів.

Таке різноманіття поглядів потребує здійснення наукознавчих досліджень щодо сутності та змісту оперативно-розшукової науки та її значення для негласного розслідування під оперативно-розшукового та кримінального провадження.

Виходячи з означеного можемо визначити окремі аспекти формування сучасної структури оперативно-розшукової діяльності відповідно до закономірностей формування юридичної науки взагалі та окремих її галузей. Слід погодитися з думкою Є.О. Шапіро, що під час розвитку юридичної науки її формування йшло відповідно до тенденцій інтеграції та диференціації наукових знань [6, с.97]. При чому будь яка галузь на початку свого розвитку була спрямована на інтеграцію знань на фактологічному та початку теоретичному етапі свого розвитку (єдина теорія «сыску» - розшуку), а в подальшому на диференціацію знань та виокремлення відповідних її складових відповідно до трансформації поглядів на зміст її об'єкта та суб'єкта – прогностичний період. Означені закономірності фактично є підґрунтям формування системи будь якої науки.

На сьогодні система юриспруденції складається з наступних диференційованих частин:

- фундаментальні теоретичні та історичні основи юриспруденції;
- методологія юриспруденції (парадигми, методологічні підходи, методи побудови наукових знань, теоретичних і емпіричних досліджень);
- система наукових юридичних знань галузевого і проблемного характеру (теорія правопорушень, теорія правоохоронної діяльності, науки цивільного, адміністративного, кримінального права та інші);
- системи наукових знань прикладного характеру, що відбивають порядок, форми, методи, прийоми, засоби різноманітних видів правової, зокрема, юридичної діяльності[7].

Сприяє з'ясуванню змісту теорії оперативно-розшукової діяльності може думка О.І. Алексеєва та Г.К. Синилова, що структура визначається її предметом, а саме:

- загальна характеристика пізнавальної та діяльної сторони оперативно-розшукової роботи;

- задачі та принципи оперативно-розшукової діяльності;
- правова основа оперативно-розшукової роботи;
- правові та інші відносини, що виникають у сфері оперативно-розшукової діяльності;
- сутність оперативно-розшукової тактики;
- оперативно-розшукові заходи, сили, засоби, методи, та форми оперативно-розшукової роботи;
- організаційні основи оперативно-розшукової роботи [8, с. 189].

За період 80-90 х років ХХ століття змінювалися думки на зміст теорії ОРД. У зв'язку з прийняттям Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність у коло фахівців з теорії ОРД увійшли криміналісти, кримінології та науковці, які займаються проблемами теорії держави і права та ін. Так, на думку О.А. Кириченка, оердологія (оперативно-розшукова наука) повинна складатися з наступних розділів:

Перший – методологія оердології: система наукових знань про предмет, методи та систему оердології, поняття стадій боротьби зі злочинністю, особистих і речових джерел інформації, етапів роботи з останніми джерелами, елементів збору речових джерел інформації, оердологічних засобів боротьби зі злочинністю, оердологічної інформації і т. ін.

Другий – оердологічна техніка: загальні положення, поняття та види оердо логічних технічних засобів і прийомів їхнього застосування, можливості дослідження речових джерел інформації оперативними працівниками самостійно та за допомогою спеціаліста і т. ін.

Третій – оердологічна тактика: загальні положення, поняття тактичного прийому, умови допустимості тактичного прийому в оердо логічної діяльності, тактичні прийоми проведення окремих оердологічних заходів та тактичних комбінацій, у тому числі зі слідчими діями і т. ін.

Четвертий – оердологічна методика: загальні положення, поняття оердологічної характеристики злочинів, її елементи, поняття та види оердологічних ситуацій, приватні методики здійснення кожної зі стадії боротьби з окремими видами злочинів [9, с. 344; 10, с.34-47; 11, с. 110-128].

В останні роки означені думки трансформуються у погляди, що поділяють систему оперативно-розшукової теорії на три взаємопов'язані частини: загальна (універсальні теоретичні оперативно-розшукові категорії, принципи, методи пізнання), особлива (категорійний апарат оперативного, адміністративного та організаційного процесу), спеціальна (категорійний апарат оперативно-розшукової стратегії, тактики, методики та техніки) [12, с.95].

На наш погляд така структура оперативно-розшукової науки не повною мірою відповідає сучасним поглядам на зміст її об'єкту та предмету.

Враховуючі визначені нами у попередніх роботах об'єкт [13, с. 3-11], предмет [14, с. 168-196], функції [15, с. 332-335] та задачі [16, с. 96-100] оперативно-розшукової науки можемо визначити її структуру:

Метатеорія: система наукових знань про об'єкт та предмет оперативно-розшукової науки, правовідносини, взаємозв'язки, взаємодії і відносини усередині таких явищ і процесів як оперативно-розшукова політика, доктрини та стратегії протидії злочинності оперативно-розшуковими заходами; кримінальна активність, оперативно-розшукова діяльність та її правове регулювання, а також між самими цими елементами, методи та методологію здійснення досліджень.

Оперативно-розшукова стратегія: теоретичні положення та уявлення щодо діяльності державних та правоохоронних органів щодо формування та реалізації парадигми, концепції, доктрини, політики та стратегії протидії оперативно-розшуковими засобами.

Оперативно-розшукова тактика: система наукових положень про закономірності та чинники оптимізації тактичних прийомів проведення ОРЗ-ОТЗ-НС(Р)Д, тактичних комбінацій під час оперативно-розшукового та негласного кримінального провадження.

Оперативно-розшукова методика: теоретичні положення про закономірності оптимізації порядку організації та процедури використання оперативно-розшукових сил, засобів, методів, заходів уповноважених оперативних підрозділів для отримання та перевірки первинної інформації, порядку здійснення оперативно-розшукового провадження з метою попередження, виявлення, припинення та оперативного супроводження кримінального провадження окремих видів злочинів.

Система лінійних та приватних теорій оперативно-розшукової науки: система теоретико-прикладних комплексних положень щодо використання сил та засобів уповноважених оперативних підрозділів, конфіденційного співробітництва, організації та процедури взаємодії оперативних працівників з оточуючим середовищем, здійснення оперативно-розшукового моніторингу (діагностування) середовища функціонування, наукового пізнання об'єктивної дійсності та її реалізації у практичній діяльності уповноважених оперативних підрозділів, інформації, оперативно-розшукових версій під час попередження виявлення та припинення злочинів, інституту оперативного обслуговування для вирішення завдань ОРД, оперативних комбінації і тактичні операції, переговорів із злочинцями для вирішення завдань ОРД, оперативно-розшукової характеристики злочинів і т. ін.

Підводячи підсумки, можемо визначити оперативно-розшукову науку як систему об'єктивних знань та уявлень про загальні закономірності виникнення, розвитку оперативно-розшукової діяльності як виду соціальної практики і спеціально-прикладної галузі юридичної науки, що досліджує фундаментальні проблеми формування оперативно-розшукової політики та стратегії на ґрунті узагальнення практики протидії злочинності оперативно-розшуковими заходами та засобами, наукових положеннях інших галузей юридичної науки, розробляє теоретичні положення, практичні рекомендації спрямовані на оптимізацію правового регулювання, організації, тактики

оперативно-розшукової діяльності та її наукового забезпечення.

Означена дефініція визначає комплексність оперативно-розшукової науки та необхідність створення на її підґрунті системи методологічного та наукового забезпечення практики протидії злочинності оперативно-розшуковими засобами та здійснення негласного розслідування під час кримінального провадження.

З означеного можемо запропонувати деякі задачі та напрямки фундаментальних та прикладних досліджень:

- встановлення закономірностей появи, зміни структури та прогнозування тенденцій розвитку оперативно-розшукової науки, виявлення її впливу на інші галузі юридичної науки з метою формування системної протидії злочинності оперативно-розшуковими заходами;

- формування змісту, теоретичного підґрунтя та об'єктів приватних теорій ОРД;

- розробка методології оперативно-розшукової науки на ґрунті розробки новітніх та адаптування традиційних методів наукового пізнання та визначення закономірностей використання їх у фундаментальних та теоретико-прикладних розробках проблем теорії та практики оперативно-розшукової діяльності;

- вивчення проблем формування парадигми, концепції, державної політики та стратегії оперативно-розшукової діяльності, їх зміни відповідно до конкретної соціально-політичної ситуації;

- вивчення проблем співвідношення оперативно-розшукового та кримінального провадження та формування відповідних моделей їх здійснення з використання «оперативно-розшукових»—«оперативно-технічних» заходів та негласних слідчих (розшукових) дій;

- вивчення інноваційних досягнень гуманітарних та природних наук, а також можливостей їх використання у практиці протидії злочинності оперативно-розшуковими заходами (використання інтелектуальних програмно-апаратних комплексів кримінального аналізу) та під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у межах кримінального провадження;

- дослідження теоретико-правових та організаційно-тактичних проблем формування системи безперервного оперативно – розшукового процесу за формулою: «моніторинг – аналітична оцінка – прогнозування оперативної обстановки – управлінське рішення» – «оперативний пошук – інформація – аналітична оцінка оперативної ситуації – управлінське рішення» – «аналітична інформація – управлінське рішення – оперативна розробка – реалізація» – «оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження (здійснення НС(Р)Д, проведення заходів під час оперативного (ініціативного) пошуку) – оперативно-розшукове забезпечення судового процесу»;

- вивчення проблем стратегії удосконалення правового забезпечення

оперативно-розшукової діяльності та методики формування сучасної системи законодавчого та нормативного регулювання використання оперативно-розшукових сил, засобів і методів на ґрунті загально-державної концепції та доктрини протидії злочинності.

1. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Харків: Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, 2016. 19 с.
2. Закон України «Про Національну безпеку України» від 21.06.2018 №2469-VIII [Електронний ресурс] URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>;
3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 25, ст.180
4. Крапивин Є. Чому Україні не потрібен новий закон про оперативно-розшукову діяльність? [Електронний доступ]: http://zib.com.ua/ua/print/96991-profesor_aau_valeriy_kolesnik.html
5. Албул С.В. Кримінальна розвідка та оперативно-розшукова діяльність: проблеми транзитивності (досвід Литовської Республіки) // Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 29 квітня 2016 р.). Одеса: ОДУВС, 2016. 184 с.
6. Шапиро Е.А. Системный анализ методологических проблем теории государства и права как науки [Электронный ресурс]: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія государства и права. Москва: РГБ, 2003. 197 с.
7. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): Навчальний посібник. К.: Знання, 2005. 655 с.
8. Алексеев А.И. Актуальные проблемы теории оперативно-розыскной деятельности: монограф. / А.И. Алексеев, Г.К. Синилов. Москва, 1983. 286 с.
9. Кириченко А.А., Васильев Г.И. Предмет и исследование оэрдологии // Конституційні гарантії захисту людини у сфері правоохоронної діяльності: Матеріали науково-практичної конференції (24-25 вересня 1999 р.). Дніпропетровськ: Дніпропетровський юридичний інститут МВС України. 1999. С. 341-345.
10. Кириченко О.А., Берназ В.Д. Оердология – самостійна галузь знань // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. 1999. №4. С.34-47.
11. Кириченко А.А., Кириченко И.Г. Проблемы совершенствования системы юридических наук в свете борьбы с преступностью // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. №1(4). 2001. С. 110-128.
12. Шапірко П.М. Оперативно-розшукова діяльність як напрям юриспруденції // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки. Випуск 1. Том 1. 2015. С. 91-95.
13. Шинкаренко І.Р. Об'єкт теорії оперативно-розшукової діяльності та проблеми визначення напрямків перспективних наукових досліджень // Науковий вісник ДДУВС: збірник наукових праць. 2012. Спец. вип. № 1(63). С. 3-11.
14. Шинкаренко І.Р. Гносеологічні проблеми визначення об'єкту теорії оперативно-розшукової діяльності // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. Вип. 1. 2009. С. 168-196.
15. Шинкаренко І.Р. Місце оперативно-розшукової науки у системі юридичних наук // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: Матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 01.12.2017 р.). Харків: ХНУВС, 2017. С. 332-335.

16. Шинкаренко І.Р. Задачі оперативно-розшукової науки в умовах модернізації діяльності підрозділів кримінальної поліції // Науково-практичний круглий стіл / «Актуальні питання криміналістики та оперативно-розшукової діяльності», присвяченого пам'яті доктора юридичних наук, професора К.В. Антонова (м. Дніпро, 01.12.17 р.). Дніпропетровськ: УМСФ, 2017. С. 96-100.

Щербинський К.С.

здобувач

Харківського національного
університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Оперативно-розшукова профілактика розбоїв, вчинених неповнолітніми передбачає збір інформації про кримінально-активних осіб (членів організованих формувань, їхніх зв'язків, раніше засуджених, наркоманів тощо). Сукупність відомостей, які дають підстави для несприятливого прогнозу, тобто умовивід про ймовірність злочинної поведінки неповнолітніх, відразу вказує на необхідність встановлення за ними оперативного спостереження. Під час здійснення заходів оперативно-розшукової профілактики розбоїв, вчинених неповнолітніми застосовується особлива (в порівнянні з реалізацією оперативно-розшукової інформації шляхом порушення кримінального провадження) тактика отримання і використання оперативно-розшукової інформації.

Здійснення оперативно-розшукової профілактики розбоїв, вчинених неповнолітніми вимагає залучення знань з галузі кримінології та педагогіки, вміння прогнозувати розвиток криміногенної ситуації та індивідуальної злочинної поведінки. Оскільки в наявності специфіка наукових, організаційних, методичних і тактичних засад оперативно-розшукової профілактики, цілей її здійснення, є всі підстави розглядати цей результат оперативно-розшукового процесу як самостійну форму, в рамках якої вирішуються найважливіші завдання протидії злочинності.

Результати нашого дослідження свідчать, що специфічність оперативно-розшукової профілактики розбоїв, вчинених неповнолітніми полягає в наступному:

– ведеться оперативно-профілактичне спостереження за неповнолітніми особами, поставленими на профілактичний облік в зв'язку з високим ступенем ймовірності їх злочинної поведінки;

– забезпечується успіх індивідуальної профілактики завдяки оперативній обізнаності щодо неповнолітніх осіб, які можуть вставати на шлях скоєння розбоїв, і особливості кожної особи, яка допустила

антигромадську поведінку або зазнала шкідливого впливу злочинних елементів;

– здійснюється серед кримінально активних осіб на території обслуговування, таким чином, досягаються і цілі активної індивідуальної профілактики, і цілі виявлення злочинців.

Як свідчать результати нашого дослідження, найчастіше оперативні працівники обмежуються оцінкою особистості неповнолітнього за зареєстрованими відносно нього правопорушеннями, що видається недостатнім, адже зареєстровані правопорушення не завжди відображають дійсну особистість неповнолітнього, який опинився під оперативно-профілактичним наглядом. Тому для отримання інформації відносно неповнолітніх осіб, в рамках оперативно-розшукової профілактики, слід скористатися наявними можливостями негласних джерел, розвідувальних опитувань та оперативно-розшукових можливостей, передбачених заходами оперативного (ініціативного) пошуку.

Основними напрямками вивчення неповнолітніх осіб в рамках оперативно-розшукової профілактики є наступні.

Перший напрям – вивчення неповнолітніх осіб, які становлять оперативний інтерес, з метою виявлення ознак (процесу) розвитку злочинної поведінки. Найбільш повну інформацію можна отримати за допомогою заходів оперативного (ініціативного) пошуку.

Про злочинну діяльність неповнолітнього може свідчити його зв'язок зі скупниками викраденого майна; періоди вживання наркотиків, запою і розгульного способу життя на кошти, які отримані незаконним шляхом; прагнення на деякий час змінити спосіб життя, не з'являтися в певних місцях, боязнь бути впізнаним; пошуки каналів збуту, інтерес до цінних предметів, антикваріату, наміри щодо можливості їх придбання тощо.

Другий напрям – вивчення неповнолітніх осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним наглядом, з метою визначення ефективності і коригування заходів індивідуальної профілактики. Цей напрям забезпечує взаємодію підрозділів кримінальної поліції з підрозділами ювенальної превенції.

Документування, здійснюване в ході оперативно-профілактичного спостереження за неповнолітніми, передбачає фіксацію всього, що сприяє пізнанню механізму протиправної поведінки, виявлення перших ознак протиправної активної дії, причин злочинності і відповідно осіб, що проявляють кримінальну активність, вивчення конкретної криміногенної ситуації.

Індивідуально-профілактична робота ведеться диференційовано, з урахуванням характеру ступеня суспільної небезпеки неповнолітніх осіб, а також даних про їх поведінку за місцем проживання.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що у разі ускладнення оперативної обстановки, пов'язаної з поширенням розбоїв, вчинених неповнолітніми в

умовах неочевидності, під час оперативно-розшукової профілактики, в структурі заходів оперативного (ініціативного) пошуку будуть, ймовірно, переважати пошукові заходи з використанням всієї раніше накопиченої інформації, що відноситься до контингенту осіб, які перебувають під наглядом.

Якщо оперативна обстановка не є напруженою, оперативні підрозділи та підрозділи ювенальної превенції отримують можливість приділяти увагу забезпеченню індивідуальної профілактики. Це в підсумку сприяє підвищенню оперативної поінформованості, отримання нової інформації, яка активно використовується для аналізу оперативної обстановки, для виявлення злочинців і встановлення фактів вчинення злочинів. Таким чином, в рамках індивідуальної профілактики досягаються й інші цілі оперативно-розшукової профілактики, що дозволяє закріплювати інформацію, необхідну для виконання завдань досудового розслідування розбоїв, вчинених неповнолітніми.

Балюра А.О.

курсант 4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Телійчук В.Г.

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Запровадження негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) до системи кримінального процесу законодавцем є новелою, адже раніше порядок провадження досудового розслідування злочинів здійснювався в інших організаційно-правових формах, де вказані дії мали статус оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ) і могли проводитись лише уповноваженими на те оперативними підрозділами.

За Кримінальним процесуальним кодексом України (2012 р.) (далі – КПК) найбільш радикальних змін, порівняно із попереднім кримінально-

процесуальним законом, зазнала стадія досудового розслідування. Відповідно до норм нового КПК України, досудове розслідування кримінальних правопорушень в Україні здійснюється шляхом провадження гласних і негласних слідчих (розшукових) дій під процесуальним керівництвом прокурора.

Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом [1]. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок, що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів (ОРЗ), передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] та відповідними відомчими правовими актами.

Водночас слід звернути увагу на те, що на відміну від ОРЗ, перелік яких у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» не визначений, у чинному КПК України закріплено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262). КПК України визначає суб'єктів, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якими є слідчий та прокурор (ч. 3 ст. 246 КПК України), а також суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) – слідчого, або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України)[1]

Із запровадженням негласних слідчих (розшукових) дій змінився правовий порядок ОРЗ з аналогічною назвою.

Так, відповідно до статті восьмої Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності серед інших, за наявності передбачених статтею шостою цього Закону підстав, надається цілий ряд прав, які на практиці трактуються оперативно-розшуковими заходами.

Аналіз оперативно-розшукової, слідчої та судової практики свідчить про те, що одним із недоліків, який впливає на ефективність протидії злочинності є відсутність у чинному законодавстві України нормативно визначеного поняття ОРЗ, їх переліку та чітко визначених правових підстав

для їх проведення, не дивлячись на те, що поняття ОРЗ у теорії оперативно-розшукової діяльності, контррозвідки й розвідки, кримінального процесу, криміналістики, а також у законодавстві й практиці належить до фундаментальних категорій [3, с. 226–230].

На сьогодні, ані чинний КПК України, ані Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не дають визначення ОРЗ. Окрім того, сам термін «оперативно-розшуковий захід» навіть не включається до законодавчого визначення поняття «оперативно-розшукова діяльність» (ст. 2 Закону) як невід'ємна її складова, хоча згадується в низці його норм.

Оперативно-розшукові засоби, на нашу думку, можна визначити як сукупність узгоджених, взаємопов'язаних і поєднаних між собою загальною метою та завданнями дій уповноважених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» суб'єктів, що здійснюються переважно негласно шляхом використання оперативних сил, засобів, методів і форм.

Отже, можна зробити висновок що, негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, порядок застосування яких встановлено КПК України здійснюються уповноваженими на те суб'єктами (слідчим, оперативним підрозділом за письмовим дорученням слідчого), без розголошення інформації про факт і методи їх проведення з метою виявлення, припинення, а також швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, а оперативно-розшукові заходи – це сукупність узгоджених, взаємопов'язаних і поєднаних між собою загальною метою та завданнями дій уповноважених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» суб'єктів, за заведеними оперативно-розшуковими справами із застосуванням комплексу оперативно-технічних науково обґрунтованих, законодавчо закріплених, гласних і негласних, тактично подібних методів, прийомів і способів отримання, перевірки і реалізації оперативно значимої інформації та отримання фактичних даних, які можуть входити до предмету доказування у кримінальному провадженні, а також вирішення інших оперативно-тактичних завдань.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651- VI // Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1370. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради. 1992. № 22. Ст. 303.

3. Берназ В.Д. Правова природа, поняття та загальна класифікація негласних слідчих (розшукових) дій / В.Д. Берназ // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2013. № 5. С. 226–230.

Безверха Д.І.

курсант 4 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Павлова Н.В.

кандидат юридичних наук
старший викладач
кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

В Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) особлива увага зосереджена на забезпечення дотримання прав та свобод людини та громадянина, що виражені в принципах кримінального провадження та які пронизують і є основою кожної норми кримінального процесуального законодавства.

До основоположних прав людини відноситься право на житло та його недоторканість. Зокрема, у ст. 12 Загальної декларації прав людини зазначається, що «ніхто не може зазнавати безпідставного втручання в його особисте та сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції». Крім того, аналогічні права проголошені й у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 17) та в Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (ст. 8) [4].

Конституція України також гарантує недоторканість житла (ст. 30). Так, забороняється проникнення в житло чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду [1]. Порушення недоторканності житла чи іншого володіння громадян тягне за собою кримінальну відповідальність за ст. 162 КК України [3].

Отже, нормативно-правовою основою проведення обшуку є ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, ст. 30 Конституції країни та ст. 13, ч. 7 ст. 223, ч. 8 ст. 191, ч. 3 ст. 208, ст.ст. 233-236, ч. 2 ст. 520, ст. 615 КПК України, які відповідно до засади законності застосовуються з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

З моменту прийняття чинного КПК України минуло вже шість років, але досі щодо цього факту існують багато різних думок та дискусій з приводу

його вдалості та досконалості в ряді аспектів. Всебічний аналіз норм, які стосуються дотримання прав та свобод учасників кримінального процесу під час кримінального судочинства, свідчить, що низка норм цього закону має прогалини та неопрацьованості, які потребують більш детального вивчення та доопрацювання.

Однією з проблем, які виникають на практиці, є процесуальний порядок проведення обшуку.

Теоретичні та практичні проблеми проведення слідчих дій завжди були предметом уваги науковців-процесуалістів та криміналістів. Актуальні питання інституту слідчих дій розкриваються в роботах В.П. Бахіна, Н.С. Карпова, Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Маляренка, Д.П. Письменного, С.М. Стахівського, Л.Д. Удалової, А.П. Черненка, В.Ю. Шепітька та інших.

Згідно КПК обшук – слідча (розшукова) дія, яку проводять на підставі ухвали слідчого судді з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, що було здобуте внаслідок його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [2].

Виходячи з даного положення можна зробити висновок, що законодавцем були упущені такі цілі обшуку як, наприклад, відшукування трупів, тварин і т.д. Ця прогалина значною мірою негативно впливає на слідчій практиці при складанні клопотання про проведення обшуку.

Також однією з проблем при проведенні обшуку є невизначеність в кримінальному процесуальному законодавстві строку його виконання. У ч. 1 ст. 235 КПК зазначено лише те, що дана ухвала надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. Тобто якщо проведення обшуку з якихось причин доведеться перенести на наступний день, слідчий або прокурор вже не зможуть потрапити на той чи інший об'єкт або приміщення, оскільки ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи вже не діє, а для того щоб продовжити його проведення слід знову направляти клопотання до слідчого судді та чекати отримання нової ухвали. Таким чином це ускладнює проведення цієї слідчої (розшукової) дії та затягує досудове розслідування.

У відповідності до ст. 223 КПК обшук здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої дії. Дане положення дещо ускладнює процедуру обшуку у випадках коли наприклад ця слідча (розшукова) дія проводиться у великому приміщенні або на якомусь підприємстві коли обшук проводить не один слідчий, а ціла слідча група. В таких випадках кожному слідчому потрібна присутність не менше двох понятих. На практиці виникають складнощі із залученням сторонніх осіб, які погодяться стати понятими у даному провадженні.

За загальним правилом, право проводити обшук мають суб'єкти кримінального процесу, які представляють сторону обвинувачення: слідчий

та прокурор (ч. 1 ст. 236 КПК України). Згідно з п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України слідчий уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України. У конкретному кримінальному провадженні ці повноваження здійснюють слідчий або група слідчих, яких визначив керівник органу досудового розслідування на підставі ч. 2 ст. 39, ч. 1 ст. 214 КПК України. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор під час процесуального керівництва досудовим розслідуванням має право в необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) дії в порядку, визначеному КПК України. У конкретному кримінальному провадженні ці повноваження здійснюють прокурор або група прокурорів, яких визначив керівник відповідного органу прокуратури на підставі ч. 1 ст. 37 КПК України.

Отже, якщо більш розглядати положення кримінального процесуального законодавства щодо застосування даної слідчої (розшукової) дії можна знайти ряд запитань, на які поки що законодавець не дав розгорнутої відповіді. І до тих пір, поки це не станеться, стадія досудового розслідування не зможе ефективно та швидко діяти у розкритті злочинів.

1. Конституція України : прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змін. та допов. станом на 1 вересня 2017р.: (ОФЦ.ТЕКСТ). Київ: Паливода А.В., 2017. 372 с.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

4. Декларація прав і свобод людини і громадянина від 22.11.1991 [Електронний ресурс]. Режим доступу : constituanta.blogspot.com/2011/02/1991_20.html.

Горелік Дар'я Сергіївна
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Кисельов Андрій Олександрович
кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нині співробітництво між правоохоронними органами різних держав набуває особливої ваги та значення у зв'язку з набуттям злочинністю міжнародного характеру. При цьому міжнародне співробітництво здійснюється на трьох рівнях: рівень двостороннього співробітництва між державами; регіональний рівень; співробітництво на загальносвітовому рівні.

Таке співробітництво обумовлено низкою причин об'єктивного характеру, починаючи із взаємозв'язку і взаємозалежності держав у сучасному світі; збільшення кількості злочинів міжнародного характеру, удосконалення застосовуваних ними засобів, методів і знарядь; зацікавленістю правоохоронних органів різних держав у спільному пошуку найбільш ефективних шляхів протидії злочинам.

У забезпеченні належної протидії міжнародній злочинності важлива роль відводиться співробітництву правоохоронних органів у сфері оперативно-розшукової діяльності.

У діяльності з оперативно-розшукової протидії злочинам, в тому числі й міжнародного характеру, результати оперативно-розшукової діяльності можуть бути використані як приводи та підстави для відкриття кримінального провадження або проведення невідкладних слідчих дій; для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні; для попередження, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підбивних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісти зникли; для забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб; для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність та інших правоохоронних органів; для інформування державних органів відповідно до їх компетенції [6, с. 250].

За умови міжнародного співробітництва правоохоронних органів різних держав, оперативно-розшукові заходи можуть реалізовуватися у формі міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях (справах).

Міжнародна правова допомога у кримінальних провадженнях (справах) - це передбачена міжнародними договорами, національним кримінально-процесуальним законодавством та заснована на принципі взаємності форма міжнародного співробітництва, що полягає у проведенні компетентними органами запитуваної держави на її території процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів у зв'язку з виконанням слідчих чи судових доручень та з метою сприяння розслідуванню, розгляду і вирішенню кримінальної справи, що знаходиться у провадженні компетентних органів запитуючої договірної сторони [3, с. 230].

Правову основу міжнародного співробітництва в оперативно-розшуковій діяльності складають: міжнародні, міждержавні договори (двосторонні і багатосторонні) – пакти, конвенції, договори, угоди; міжурядові угоди з окремих питань, які стосуються взаємодії в боротьбі зі злочинністю; міжвідомчі договори (угоди); національне законодавство з питань надання міжнародної правової допомоги; неписані норми (звичаї) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність та ін.) [2, с. 77].

Стаття 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» нормативно закріплює визначення міжнародного співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності: «Співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, визначені у статті 5 цього Закону, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями, здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна» [1].

В аспекті міжнародно-правового регулювання співробітництва правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю привертає увагу прийнятий на десятому пленарному засіданні міжпарламентської асамблеї держав – учасниць СНД у 1997 р. рекомендаційний документ – Модельний закон про оперативно-розшукову діяльність держав – учасниць СНД [5]. Не виключено, що згодом цей документ може певною мірою вплинути на уніфікацію внутрішньодержавного законодавства країн колишньої СНД.

Виділяють такі основні форми співробітництва держав в оперативно-розшуковій діяльності: обмін оперативно-розшуковою, правовою та іншою інформацією; профілактика, розкриття та розслідування злочинів, стосовно яких укладені спеціальні угоди між державами; розшук і затримання злочинців на підставі договірних відносин або разових звернень однієї

держави до іншої; видача злочинців іншій державі або міжнародному органу для кримінального переслідування; передача осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є, або до країни, де вони постійно проживають; передача органам іншої держави нагляду за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками; захист прав і свобод громадян однієї держави при здійсненні правосуддя в іншій країні; спільне вивчення причин та інших проблем злочинності, а також обмін досвідом роботи поліцейських та інших органів; підготовка кадрів, надання експертних послуг, постачання спеціальних науковотехнічних засобів і надання матеріально-технічної допомоги іншим державам [4, с. 72-73].

Отже, боротьба зі злочинністю належить до пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва держав та викликана необхідністю взаємодії різних держав у цій важливій справі. Вступ до ЄС визначається стратегічною метою зовнішньої політики України, націленої на зміцнення спроможності забезпечити імплементацію європейських міжнародних договорів у сферу протидії злочинності.

Міжнародне співробітництво в оперативно-розшуковій діяльності повинно здійснюватися при дотриманні державного суверенітету, національного законодавства, невтручання у внутрішні справи держав, інших основних принципів міжнародного права.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 // ВВР. 1992. № 22. Ст. 303.
2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність: Підруч. Харків, 2002. Ч. 1.
3. Бараннік Р.В. Співробітництво та допомога у кримінальних справах: співвідношення понять // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №1. 2010. С. 224-232.
4. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн: Проблеми теорії і практики: Матер. круг. столу. Дніпропетровськ, 2010.
5. Об оперативно-розыскной деятельности: Модельный закон, принят на десятом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ (пост. № 10-12от 6 декабря 1997 г.) // Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ. 1998. № 16. С. 222-240.
6. Оперативно-розшукова діяльність: Навч. посіб. / Є.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, Д.И Никифорчук та ін. / За ред. проф. О.М. Джужа. Київ: Правова єдність, 2009. 310с.

Доброскок П.Ю.
слухач магістратури 2 курсу
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ

Бурак М.В.
кандидат юридичних наук
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
кримінальної поліції
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

**АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ДЕПАРТАМЕНТУ ЗАХИСТУ
ЕКОНОМІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В РАЗІ
ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ТРАНСПОРТУВАННЯМ ПРИРОДНОГО ГАЗУ,
НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ МАГІСТРАЛЬНИМИ
ТРУБОПРОВОДАМИ**

Висока вартість природного газу, нафти і нафтопродуктів, постійний попит на них, а також значна протяжність нафтопроводу по території України обумовили зараз сплеск такого негативного явища, як масове незаконне відкачування, відбір цих продуктів з нафтотранспортної системи для подальшого збуту або власного споживання.

Відтак, ефективна боротьба зі злочинами у паливно-енергетичному комплексі залежить від своєчасного їх виявлення, організації оперативного обслуговування суб'єктів господарювання незалежно від форм власності тощо.

З метою виявлення злочинів, пов'язаних з транспортуванням природного газу, нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами, працівникам Департаменту захисту економіки (ДЗЕ), які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, необхідно перевірити та проаналізувати:

- свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності (СПД), його установчі документи (статут, установчий договір), які містять відомості про предмет, цілі та види діяльності, які проваджує суб'єкт підприємництва; банківські реквізити підприємства;

- довідку про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ), що видається підприємству управлінням статистики Державного комітету статистики України за його місцезнаходженням. Із цієї довідки можна довідатися про основні види діяльності, які має провадити підприємство, знайти інформацію про його державну реєстрацію;

- наявність ліцензії, виданої Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), з транспортування природного газу, нафти або нафтопродуктів магістральними трубопроводами. Звернути увагу на термін дії ліцензії.

Певні відомості про ліцензовану діяльність суб'єктів підприємництва зі здійснення транспортування природного газу, нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами знаходяться в НКРЕКП у відповідних справах ліцензіатів.

- річну фінансову звітність ліцензіата, що займається транспортуванням природного газу, нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами, а саме звітність про ліцензовану діяльність, визначена НКРЕКП, та бухгалтерська звітність за формами, затвердженими Мінфіном за погодженням з Держкомстатом (бухгалтерський баланс (у пасивах звернути увагу на такі фінансові показники, як заборгованість та одержані прибутки, а також на розподіл витрат), звіт про прибутки та збитки - форма №2 (звернути увагу на фінансові результати, а також на обсяги та структуру дебіторської та кредиторської заборгованостей, а саме на кредиторів, дебіторів, величини і види заборгованості за останні декілька років), звіт про рух грошових коштів - форма №3 (звернути увагу на періодичні зміни поточних зобов'язань, витрат (доходів) майбутніх періодів), звіт про власний капітал 1 форма №4 (звернути увагу на здійснену переоцінку активів та розподіл прибутку)).

Перевірити виконання ліцензіатом обов'язкової вимоги щодо роздільного ведення бухгалтерського обліку, фінансових звітів з ліцензованої діяльності та обліків, звітів з інших видів діяльності, проваджених даним суб'єктом підприємництва [1, С. 44-45].

- аудиторський висновок з перевірки діяльності ліцензіата щодо надання послуг з транспортування природного газу, нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами;

- договір, укладений з ліцензіатом на здійснення транспортування природного газу, нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами та погоджений з НКРЕКП.

У випадку виникнення сумнівів щодо умисної безнадійності боргів певних користувачів послугами з транспортування природного газу магістральними трубопроводами (газопостачальних, газорозподільних організацій) перевірити, чи вимагав ліцензіат від цих користувачів фінансових гарантій виконання зобов'язань з погашення боргу, а саме здійснення цими користувачами попередньої оплати, виставлення безвідкличного підтвердженого акредитиву. Порівняти одержані відомості з цих питань з даними щодо надання ліцензіату іншими користувачами фінансових гарантій погашення заборгованості з оплати за користування магістральними трубопроводами.

- документи у користувача послугами з транспортування природного

газу, нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами, що засвідчують право власності на природний газ, нафту і нафтопродукти або право розпорядження ними за дорученням власника;

- документи, що підтверджують згоду вантажоприймальника (відправника), який забезпечує доставку природного газу, нафти і нафтопродуктів на приймальні термінали підприємств магістрального трубопроводного транспорту, на прийняття природного газу, нафти і нафтопродуктів; укладені угоди з вантажоприймальником;

- паспорти якості нафтопродуктів, газу або нафти, які мають бути у ліцензіатів, що надають послуги з транспортування нафтопродуктів, газу або нафти магістральними трубопроводами;

- документальні матеріали, складені уповноваженими особами НКРЕКП за результатами перевірки ліцензованої діяльності ліцензіата (зокрема, акт про контрольну перевірку додержання ліцензіатами ліцензійних умов) (у випадку виявлення НКРЕКП порушень умов, правил та порядку здійснення діяльності з транспортування природного газу, нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами);

- правила підключення до магістрального трубопроводу, погоджені Мінпаливенерго та НКРЕКП (публікуються ліцензіатом у ЗМІ);

- методику розрахунку плати за підключення до магістрального трубопроводу, погоджену з НКРЕКП (публікується ліцензіатом у ЗМІ) [2].

Відповідно до розділу 3 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, у випадку ведення оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи (ОРС) щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів досудового розслідування Національної поліції України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу. Основною метою вивчення слідчим матеріалів ОРС є надання у разі потреби рекомендацій оперативному працівникові щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину [3].

Матеріали ОРС можуть розглядатися під час оперативної наради за участю керівників оперативного підрозділу, органу досудового розслідування та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується керівниками органу досудового розслідування та оперативного підрозділу.

У разі виявлення під час проведення ОРЗ ознак злочину керівник

оперативного підрозділу невідкладно направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України.

1. Протидія підрозділами Департаменту захисту економіки Національної поліції України злочинам у паливно-енергетичному комплексі: метод. рек. / [В.І. Василичук, М.В. Бурак, І.М. Купранець та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 90 с.

2. Скалозуб Л.П., Василичук В.І., Сапсай В.Д., Дученко Т.В. Збірник методичних рекомендацій з викриття злочинів у сфері економіки. Київ, 2009. 190 с.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 / сайт: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення 04.10.2018).

Маляренко С.А.

курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Кисельов А.О.

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ТА СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Якісне розслідування кримінальних правопорушень Національною поліцією можливо лише при комплексному використанні сил і засобів, що є в наявності, при постійному вдосконаленні тактики і методів практичної діяльності, а також при творчому ставленні до кожного кримінального провадження співробітників усіх органів та підрозділів Національної поліції [1, 275].

Діяльність підрозділів Національної поліції по розслідуванню кримінального правопорушення орієнтована на вирішення завдань

кримінального провадження, що визначає необхідність у спільній роботі слідчих та оперативних підрозділів при вирішенні конкретних завдань.

Нестача часу є постійно діючим фактором в розшуковій роботі, він диктує необхідність максимального розширення фронту розшуку в мінімальному часовому інтервалі. Тому, лише за допомогою співпраці слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції розшукова діяльність буде своєчасною та ефективною.

Серед працівників поліції немає чіткого тлумачення терміну «взаємодія».

На нашу думку, найбільш вдале поняття «взаємодії» надала А.Я. Хитра, який зазначає, що взаємодія слідчого із співробітниками оперативних підрозділів під час здійснення кримінального провадження – це заснована на законі і спільності завдань у кримінальному судочинстві погоджена колективна діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів і сил слідчих, обумовлена їх компетенцією і формами діяльності і спрямована на розслідування і попередження злочинів [2, с. 6].

Фундаментом взаємодії слідчого із співробітниками оперативних підрозділів є норми кримінально-процесуального закону, якими встановлені спільні для них завдання. Основним завданням взаємодії органів досудового розслідування із співробітниками інших підрозділів є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб [3].

Правову основу взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції становлять Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України, і нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції при попередженні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень.

Основними принципами взаємодії є:

1. Відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється.

2. Активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень.

3. Оптимальне використання наявних можливостей слідчих і оперативних підрозділів у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень.

4. Дотримання загальних засад кримінального провадження.
5. Забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [3].

Співробітництво слідчого та оперативного підрозділів під час досудового розслідування – це спільна, цілеспрямована, кваліфікована діяльність, заснована на законах і відомчих нормативних актах, організована на належному рівні, яка спрямована на виконання завдань кримінального провадження. Керівна та організуюча роль у цій взаємодії належить слідчому, оскільки саме на орган досудового розслідування покладається обов'язок вживати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. Початок взаємодії, як правило, ініціює слідчий, але ініціатива може виходити і від співробітників інших підрозділів.

1. Криміналістика: підруч. / [П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко та ін.] ; за ред. П.Д. Біленчука. 2-ге вид. Київ: Атіка, 2001. 544 с.
2. Хитра А.Я., Кучер В.О. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: курс лекцій. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2009. 100 с.
3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>

Матвієнко Н.А.
курсант факультету № 3
Одеського державного
університету внутрішніх справ

Ноздрін Д.О.
кандидат юридичних наук
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В РАМКАХ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Проблема протидії злочинності наразі набуває глобального характеру. Особливо сьогодні ускладнена боротьба з транснаціональними формами злочинності. Найчастіше вона проявляється на прикордонних або курортних

територіях України. Особливу тенденцію зросту динаміки злочинності можна спостерігати саме в літній період, адже зі збільшенням туристів, збільшується і кримінальні показники. Відповідно до статистичної інформації, наданої щомісячним звітом Генеральної прокуратури щодо вчинення іноземцями злочинів на території України, їх кількість становить 4170 іноземців станом на серпень місяць 2018 року [2].

В першу чергу це такі види злочинів, як незаконна торгівля людьми, незаконна міграція, наркобізнес, торгівля зброєю, та інші злочини, які несуть суспільну небезпеку не лише для нашої країни, а й для окремих інших держав. Боротьба з ними потребує спільних зусиль і повсякденного міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Міжнародно-правовими договорами урегульовано процес здійснення оперативно-розшукових заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) заходів.

Негласні слідчі дії – це різновид слідчих дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню; слідчі дії, які спрямовані на збирання, перевірку чи дослідження фактичних даних у конкретному кримінальному провадженні та які проводяться у випадках крайньої необхідності, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб [1].

Стаття 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності: «Співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, визначені у статті 5 цього Закону, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна» [3].

Залишається невирішеною проблема розробки системи “транскордонних оперативно-розшукових заходів” у боротьбі з міжнародною злочинністю, правової бази їх проведення, механізму дій щодо одержання й використання оперативної інформації. Розвиток нових складних транскордонних оперативно-розшукових заходів, таких як легендовані підприємства, установи і організації, підвищуватиме ефективність міжнародної боротьби зі злочинністю.

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році, питання міжнародного співробітництва під час здійснення кримінального провадження було згруповано, процесуалізовано та зосереджено в розділі IX КПК України. Визначаючи обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, законодавець у ст. 542 КПК зазначив, що така допомога може здійснюватися також шляхом

виконання окремих процесуальних дій. Наприклад, за запитом компетентного органу іноземної держави можуть бути проведено ряд негласних слідчих розшукових дій, але якщо на те є законні підстави, визначені законодавством України та міжнародно-правовими договорами. До таких підстав належать:

- наявність обґрунтованого запиту уповноваженого органу іноземної держави у відповідній процесуальній формі;

- наявність гарантії запитуючої сторони щодо дотримання умов конфіденційності;

- запит стосується тяжких та особливо тяжких злочинів, крім проведення таких НСРД, як встановлення місцезнаходження радіоелектронних засобів (ст. 268 КПК), зняття інформації з електронно-інформаційних систем, доступ до яких не обмежуються її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язані із подоланням систем логічного захисту (ч.2 ст.264 КПК);

- наявність відповідного дозволу прокурора або суду.

За відсутності вищезазначених підстав або з підстав зазначених у міжнародно-правових договорах, може бути відмовлено у їх виконанні. Крім того, існує зауваження щодо достатньої правової регламентації строків проведення таких НСРД. Відповідно до ч. 4 ст. 249 КПК України, загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування. Міжнародне співробітництво при розслідуванні злочинів значно ускладнює досудове розслідування. Доцільним було б переглянути розумність строків у такому випадку.

З юридичної точки зору є всі умови для такого міждержавного співробітництва з метою протидії злочинності. Але на практиці з'являються проблеми в їх реалізації. Суттєве значення має проблема інструментарію, у вигляді програмного забезпечення, що використовуються при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Відсутність ліцензійного та сертифікованого програмного забезпечення не дає можливості ефективно та оперативно отримувати потрібну для органів досудового розслідування інформацію [4; 107].

Важливим кроком у сфері боротьби з організованою злочинністю та проведенні оперативних гласних та негласних слідчих(розшукових) дій міжнародного характеру стало створення Європолу (європейське управління поліції). До основних позитивних рис співробітництва з Європолем дослідники відносять: міжвідомче співробітництво (поліція, прикордонна служба, митна служба, жандармерія (з безпосереднім доступом до національних баз даних)); багатомовна платформа співробітництва – Бюро офіцерів зв'язку; безпечна, швидка, вигідна система обміну інформацією; вивчення ситуації щодо злочинності в Європі; надання допомоги в проведенні заходів і розслідувань – аналіз, експертизи, спільні оперативно-

слідчі групи (ЖТ); проекти навчання і спеціалізовані тренінги; обмін знаннями Portal EuroOPS, Knowledge Center.

На сьогодні в Україні міжвідомче співробітництво щодо обміну інформацією між правоохоронними органами існує на низькому рівні. Держави ЄС мають систему різноманітних форм взаємодії у правоохоронній сфері, але, на жаль, в Україні відсутня належна правова база для більшості таких форм, що призводить до бездіяльності в цьому напрямі .

Підводячи підсумок, можемо констатувати, що міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинами вимагає застосування негласних слідчих (розшукових) дій, які повинні проводитися визначеними законодавством суб'єктами, за наявності встановлених нормативними актами приводу і підстави, з додержанням конституційних прав і свобод громадян, ліцензійними та сертифікованими засобами негласного отримання інформації.

1. Кримінально процесуальний кодекс // Верховна Рада України. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за серпень 2018 року // Статистична інформація/Генеральна прокуратура / [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113654&libid=100820&c=edit&_c=fo

3. Закон України від 18.02.1992 «Про оперативно-розшукову діяльність» // Верховна Рада України. 1992. № 22. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

4. Концептуальні проблеми процесуального інституту негласних слідчих (розшукових) дій// Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.39/part_2/25.pdf

Михайлова О.Ю.

слухач магістратури
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Санакосв Д.Б.

доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПОМИЛКИ, ЯКИХ ПРИПУСКАЮТЬСЯ СПІВРОБІТНИКИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОТРИМАННЯ ДОЗВОЛУ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Відповідно до положень ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Проте, Конституцією України і Законами України встановлена можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених ст. ст. 30, 31, 32 Конституції України, під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює права оперативних підрозділів, які уповноважені на здійснення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д) [2].

Негласні слідчі (розшукові) дії являють собою різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України [3]. В першу чергу, підставами для проведення НС(Р)Д є наявність відомостей, які потребують перевірки, про вчинений злочин та особу, яка його вчинила, з метою їх підтвердження або спростування, за умови, що в інший спосіб, крім проведення негласної слідчої (розшукової) дії, отримати інформацію неможливо. Проведення НС(Р)Д є припустимим лише за умови, що отримання інформації яка нас цікавить відкрито не забезпечує можливість отримання фактичних даних, що можуть бути використані в рамках досудового розслідування.

Співробітник карного розшуку Національної поліції України вирішивши, що інформацію про готування до злочину, його вчинення, або щодо осіб, які його вчинили неможливо отримати відкритим шляхом, звертається до

керівника оперативного підрозділу з рапортом, у якому повинно бути викладена відповідна інформація. В свою чергу, керівник відповідного оперативного підрозділу або його заступник, звертаються з клопотанням до прокурора, для подальшого отримання ухвали слідчого судді щодо проведення таких НС(Р)Д, як негласного обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установа мислення місцезнаходження радіоелектронного засобу [2].

Ініціатор клопотання, тобто керівник відповідного оперативного підрозділу або його заступник повинні дотримуватися всіх вимог, що стосуються клопотання щодо проведення НС(Р)Д, таких як законність, обґрунтованість, вмотивованість, зрозумілість, грамотність тощо. Проте, існують непоодинокі випадки, коли суб'єкт подання робить помилки у клопотанні, які в подальшому сприяють відмові слідчого судді у задоволенні клопотання.

Розглянемо детальніше одну з вимог до клопотання про проведення НС(Р)Д таку як вмотивованість. Трапляється, що суб'єкт клопотання, яке погоджено з прокурором, не завжди зазначає у клопотанні про застосування інших оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на пошук і фіксацію фактичних даних про правопорушення особи оперативної розробки або особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, відповідальність за який передбачена Кримінальним кодексом України. Крім того, що ініціатор клопотання або інший уповноважений співробітник оперативного підрозділу не тільки не зазначає у клопотанні про такі заходи, а й не застосовує їх для одержання інформації іншим способом, без застосування заходів, які тимчасово обмежують окремі конституційні права і свободи людини і громадянина. Тому, у такому випадку слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання щодо застосування НС(Р)Д, адже відсутнє обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб.

Також, найпоширенішою помилкою у клопотаннях працівника оперативного підрозділу щодо отримання дозволу на проведення НС(Р)Д є не зазначення конкретних строків застосування заходу, адже як відомо, строки, протягом яких планується обмежити права людини не можуть перевищувати строки ведення конкретної оперативно-розшукової справи. Проте, інколи строк, протягом якого необхідно провести НС(Р)Д зазначається поза межами ведення оперативно-розшукової справи, а у межах кримінального провадження – не враховуються дата оголошення підозри та терміни досудового розслідування.

Необхідно звернути увагу на той факт, що співробітники оперативних підрозділів вчиняють суто технічні помилки у клопотаннях, скоріш за все

через неухважність. Проте, такі помилки грають вирішальну роль у моменті розгляду слідчим суддею клопотання щодо застосування НС(Р)Д. Найчастіше зустрічаються такі помилки як не зазначення інформації в матеріалах оперативно-розшукової справи, кримінального провадження відомостей про особу, в житлі чи іншому володінні якої необхідно провести дію, точну адресу житла чи іншого володіння особи; якщо це автомобіль, то не зазначають марку автомобіля та державний реєстраційний номер тощо.

Отже, можемо зробити висновок, що незважаючи на великий досвід проведення НС(Р)Д оперативними підрозділами Національної поліції України, все ж таки їх співробітники допускають помилки у складенні клопотання щодо проведення цих заходів, а в подальшому таке клопотання слідчий суддя не задовольняє, через що відбувається затягування час досудового розслідування або спливає можливість отримання інформації яка нас цікавить у межах оперативно-розшукової справи.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> – ст. 64;

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> - Ст. 8.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Радько М.В.

курсант факультету № 3
Одеського державного
університету внутрішніх справ

Ноздрін Д.О.

кандидат юридичних наук
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Одеського державного
університету внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних

засобів. Згідно з положеннями чинного законодавства матеріали оперативно-розшукової діяльності, зокрема, використовуються «...для попередження, виявлення, припинення злочинів» [1].

Невід'ємною складовою оперативно-розшукової діяльності є оперативно-розшукова профілактика, поняття якої останнім часом ретельно розробляється у юридичній науці.

Нині основними джерелами інформації щодо оперативно-розшукової профілактики є: негласний апарат, автоматизовані інформаційні системи, автоматизовані робочі місця, оперативні обліки, алфавітні картотеки, мережа Інтернет [2].

Відповідна оперативно-розшукова інформація має бути: точною, вірогідною, насиченою, що скорочує час і ресурс для її сприйняття, передавання; лаконічною за формою викладу; оптимальною, повною, комплексною ієрархічною за рівнем надходження та використання для прийняття управлінських рішень; корисною для виконання завдань профілактики злочинів [3, С. 177-178].

Для постановки особи на оперативно-профілактичний облік необхідно ретельно вивчити особливості особистості, навколишнього середовища, чинників, що впливають на формування антигромадських поглядів тощо.

Потреба практики боротьби з правопорушеннями обумовлено необхідністю наукового аналізу функції профілактики, її методів, форм і засобів, а також їх ефективністю й перспективою розвитку.

Форми ОРД – це способи здійснення організаційно-тактичних дій оперативних підрозділів Національної Поліції на різних стадіях протидії злочинам. Однією з форм ОРД і є оперативно-розшукова профілактика.

Оперативно-розшукова профілактика злочинів є системою дій спрямованих на антисуспільні явища та їх детермінанти з метою зниження рівня злочинності та усунення криміногенних факторів, які їх обумовлюють.

Для досягнення найефективніших результатів оперативно-розшукової профілактики злочинів важливо виявити злочинний умисел оперативно-розшуковим шляхом.

Оперативне виявлення умов підготовки і початку вчинення злочину, злочинного умислу чи злочинного замаху дозволяє суб'єктам оперативно-розшукової діяльності попередити, запобігти злочину або припинити його на початкових стадіях і, разом з тим, не допустити заподіяння фактичної шкоди.

Оперативно-розшукова профілактика злочинів як цілком дієвий і перспективний напрямок діяльності оперативних підрозділів Національної поліції має повністю відповідати їх стратегічній лінії, орієнтованій на упереджувальне запобігання злочинам на ранніх стадіях, виявлення, усунення або нейтралізацію причин, які їх обумовлюють та умов, що сприяють їх вчиненню.

Головним призначенням оперативно-розшукової профілактики є здійснення комплексних оперативно-розшукових профілактичних заходів,

спрямованих на :

- виявлення, усунення або нейтралізацію конкретних обставин і умов, що обумовлюють правопорушення та сприяють їх вчиненню;
- організацію і безпосереднє здійснення індивідуальних оперативно-розшукових профілактичних заходів стосовно осіб, від яких через їх антигромадську поведінку можна очікувати вчинення злочинів;
- організацію і безпосереднє проведення заходів, які забезпечують недопущення вчинення злочинів, що плануються і готуються;
- участь оперативних підрозділів Національної поліції у загальних профілактичних заходах.

Оскільки оперативно-розшукова профілактика як самостійна форма ОРД, є складовою системи попередження злочинів, а зазначеним складовим системи попередження злочинів мають бути притаманні прихованість, таємність, тому саме попереджувальна діяльність повинна мати аналогічний характер.

Зміст оперативно-розшукової профілактики злочинів можна розкрити з достатньою повнотою лише за умов урахування й аналізу її функцій, які вона виконує , а також цілей і завдань , що стоять перед нею.

Разом з тим оперативно-розшукова профілактика злочинів спрямована на недопущення протиправної поведінки і тим самим активно проявляє свою охоронну функцію, що реалізується не тільки засобами переконання, а й примусу із застосуванням гласних і негласних заходів оперативно-розшукового характеру до осіб, які не бажають ставати на шлях виправлення.

Виконуючи регулятивну функцію, оперативно-розшукова профілактика покликана забезпечити таку поведінку людей, яка б відповідала соціальним вимогам, закріпленим у нормах права.

Ефективність оперативно-розшукової профілактики злочинів багато у чому залежить від повного і об'єктивного знання причин злочинів і умов, які сприяють їх вчиненню. Встановлення, доказування і осмислення останніх починається з виявлення, вивчення та деталізації причин і умов вчинення конкретного злочину.

Суб'єктами оперативно-розшукової профілактики, звичайно, є органи, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Цей перелік уповноважених органів є вичерпним.

Оперативний працівник має знати достатній обсяг відомостей про професію, освіту, сімейні та інші зв'язки осіб, що поставлені на облік, їх злочинне минуле, адміністративні правопорушення, особливості характеру, захоплення тощо.

Оперативно-розшукова профілактика є окремим видом профілактики, що має на меті недопущення вчинення злочинів.

Її особливостями є використання негласних методів спостереження.

Сучасна оперативно-розшукова діяльність трансформувалася в нові, більш відкриті форми, що обумовлює доцільність ширшого залучення можливостей оперативно-розшукової профілактики з метою зниження

практичних можливостей реалізації злочинних намірів особами з криміногенними нахилами.

Виконання завдань оперативно-розшукової профілактики потребує ширшого використання інформації, й в особливості кримінологічного характеру. [4, С. 137].

У зв'язку з цим, зокрема, пропонується активніше практикувати використання можливостей оперативно-розшукової профілактики у частині оперативно-розшукових заходів, що не потребують їх санкціонування.

Такий підхід сприятиме розвитку системи протидії злочинам у напрямку посилення значення оперативно-розшукової профілактики. В умовах демократизації та гуманізації суспільних відносин використання можливостей оперативної-розшукової профілактики як складової протидії злочинності не втрачатиме своєї актуальності.

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

2. Цехан Д.М., Луцюк П.С. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності оперативними підрозділами ОВС. [Електронний ресурс]. Режим доступу: // <http://criminology.onua.edu.ua/?p=477>.

3. Білецький В. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності у прикордонній сфері // Держава та суспільство. 2011. С. 176–180.

4. Кримінологія і профілактика злочинів: курс лекцій / Ю.В. Александров, А. П. Гаврилишин, В.Г. Лихолоб та ін. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1996. 174 с.

Рец В.В.

курсант 2-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Павлова Н.В.

кандидат юридичних наук
старший викладач
кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПНОЗУ ЯК НЕТРАДИЦІЙНОГО МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Під час розслідування злочинів перед слідчим постає завдання встановлення об'єктивної істини. Для досягнення цієї мети, слід спрямувати сили і засоби на пошук, отримання, правильне вилучення та залучення до

кримінального провадження доказів, які мають суттєве значення у кримінальному судочинстві. Саме тому законодавець чітко визначає що є доказами та визначає порядок їх використання у кримінальному процесі.

Відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України, процесуальними джерелами доказів визнаються: показання, речові докази, документи та висновки експертів. Що стосується процесу доказування, то інформація, в даному випадку, може бути лише двох видів: доказова та орієнтуюча [6]. Самі факти є явищами і подіями, які неможливо приєднати до кримінального провадження, проте така можливість є щодо відомостей про них, зафіксованих у відповідних процесуальних документах у встановленому законом порядку.

Слід звернути увагу на те, що з кожним роком злочинність знаходить нові прояви. Перш за все, це пов'язано з розвитком суспільства в цілому, окремих напрямків науки та техніки та вдосконалення вмінь злочинців. Все це в сукупності призводить до того, що органи досудового розслідування вимушені розробляти нові форми протидії злочинності та методів розслідування, у тому числі і нетрадиційних.

У криміналістиці під нетрадиційними методами та засобами, слід розуміти такі знання, які ще не набули достатнього визнання та розповсюдження. Зазвичай, вони є досить сталі та загальновідомі в науці, проте для практики є відчужуваними і тільки починають впроваджуватись [4].

Теоретичним питанням дослідження проблем та використання нетрадиційних способів отримання інформації у кримінальному процесі приділено доволі багато уваги з боку праць відомих вчених. Зокрема, цими питаннями займалися: Р.С. Белкін, В.О. Волинський, В.К. Весельський, Л.І. Казміренко, Н.С. Карпов, В.О. Коновалов, Н.І. Клименко, О.І. Клевцов, І.І. Когутич, В.С. Кузьмічова, Ю.К. Орлов, М.А. Селіванов, В.М. Тертишник, В.Ю. Шепітько та інші.

В криміналістиці існує багато методів, але для їх вивчення Н.І. Клименко пропонує класифікувати їх та розмежувати на три категорії: нетрадиційні криміналістичні знання, нетрадиційні спеціальні знання та психоенергетичні знання. Так, до першої групи відносять одорологію, фоноскопію, голографію та прогнозування; до другої – ергономіку, кінесику, генетику, нумерологію та гіпноз; до третьої – яснобачення, біоритмологію та біолокацію. Звичайно, даний перелік не є вичерпним [3].

Проте, у теперішній час на практиці найбільш ефективно та реальне застосування лише перших двох груп, вони є найбільш науково обґрунтованими та дослідженими. Третю групу науковці відносять до галузей дослідження, що вивчають паранормальні явища людини, знання про які зосереджуються в інших науках (медицині, біології, фізики, психології та інше) [1].

Більш детально хотілося би зупинитися на нетрадиційних спеціальних знаннях, а саме гіпнозі.

Гіпнозом є штучно викликаний стан людини, подібний до сну, в основу якого покладено явище гальмування певних процесів головного мозку, зокрема перебігу нервових процесів вищих відділів [2].

У вітчизняній практиці, на відміну від закордонної, метод гіпнозу не знайшов свого офіційного впровадження в діяльності правоохоронців. В юридичній літературі зустрічаються лише поодинокі випадки використання даного методу. Взагалі його застосування досить проблемне питання, що в першу чергу, як вважають більшість науковців, пов'язано з пригніченням волі людини під час гіпнотичного сну, та грубим вторгненням у її свідомість та великим ризиком заподіяння шкоди психічному здоров'ю загіпнотизованого.

Україна є правовою державою, а це означає, що людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [5]. Саме тому, застосування гіпнозу неможливо без добровільної згоди допитуваного. Про правомірність використання самого методу свідчить право вибору і дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина. Виявлення доброї волі особи закріплено у ст. 28 Конституції України, де записано, що «жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям» [5].

Досвід інших держав показує, що гіпноз може застосовуватися тільки до осіб, які надали на це добровільну згоду і зацікавлені в розслідуванні злочину. Так, юридична література описує один із випадків, коли свідок під час розслідування зґвалтування та вбивства малолітньої В., бачив можливого вбивцю, проте не міг описати його прикмети, оскільки бачив його у звичайній обстановці. Він надав добровільну згоду на застосування до нього методу гіпнозу. Правоохоронці були здивовані, коли свідок під гіпнозом назвав не лише загальні прикмети злочинця, такі як одяг, колір волосся, статуру, а й навіть такі деталі, як родимка над правим оком та татуювання на лівій руці. Ці дані дали змогу скласти портрет, за яким злочинець був упізнаний, затриманий та пізніше засуджений [4].

Метод гіпнорепродукції в такому вигляді не можна використовувати в Україні, оскільки у нас немає науково обґрунтованого механізму його використання. Проте відмовлятися від цього методу не можна. Також, слід зауважити на позитивному ставленні правоохоронців до нетрадиційних способів, засобів, методів, що зумовлено, перш за все розумінням того, що будь-яка інформація здатна наштовхнути органи досудового розслідування на пошук слідів, встановлення обставин події та встановлення особи злочинця.

Закріплення і детальне регламентування в законі порядку, умов і особливостей проведення даної процедури уявляється неможливим. Це пов'язано з прискореним розвитком наукових знань, методів і прийомів, постійним вдосконаленням науки і техніки. Доведення наукової достовірності в розслідуванні кримінальних правопорушень визнається

рівнем істинності результатів, одержаних під час застосування того чи іншого прийому, методу, засобу. Це перешкоджає визнати доказовою інформацію, отриману під час використання таких нетрадиційних методів криміналістики. У зв'язку з цим, можна стверджувати, що дана інформація не має процесуальної доказової перспективи та її можна використовувати лише як орієнтуючі знання. Критерієм допустимості такої інформації може бути лише її перевірка за допомогою спеціальних знань.

1. Клевцов О. Мова жестів як нетрадиційне знання в розслідуванні злочинів // Право України. 1998. № 4. С. 58-61.
2. Клевцов О. Можливість використання гіпнозу в оперативно-слідчій практиці правоохоронних органів // Право України. 1998. № 7. С. 63-67.
3. Клименко М., Клевцов О. Можливості використання в розслідуванні злочинів деяких нетрадиційних криміналістичних та спеціальних знань і методів // Право України 1998. № 1. С. 95-100.
4. Книженко С.О., Сергеева М.М. Актуальні проблеми використання нетрадиційних методів розслідування злочинів // Форум права. 2011. №4. С. 372-375.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року // <http://www.rada.gov.ua>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2013 року // <http://www.rada.gov.ua>.

Скорик Т.М.

курсант
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Телійчук В.Г.

доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ОСІБ ДО НЕГЛАСНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Суттєвою новацією Кримінального процесуального кодексу України є інститут негласних (слідчих) розшукових дій як засобів формування доказів у кримінальному провадженні. Важливою умовою реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина є забезпечення законності в діяльності органів досудового розслідування. Проведення негласних слідчих

(розшукових) дій у більшості випадків пов'язане з тимчасовим обмеженням конституційних прав особи, а тому їх проведення та використання повинне відповідати чинному законодавству. Однією із таких дій є контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК) [1]. Слід зауважити, що застосування на практиці цієї статті викликає чимало обговорень та суперечностей з боку науковців і практиків.

Конфіденційне співробітництво – негласна слідча (розшукова) дія широко застосовується у практичній діяльності, зокрема, при документуванні злочинів у сфері наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Зважаючи на те, що інформація про факт та методи проведення цієї дії є державною таємницею, відповідно, тільки особи, які мають допуск до державної таємниці, можуть виступати суб'єктами її проведення. Однак, у практичній діяльності органів котрі здійснюють досудове розслідування, до проведення негласних слідчих дій залучаються не тільки співробітники правоохоронних органів, а й інші особи, що на нашу думку є порушенням чинного законодавства.

Так, відповідно до ч. 6 ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення таких дій можуть залучатися також інші особи [1]. Користуючись цим положенням слідчі, прокурори залучають до проведення негласних слідчих (розшукових) дій «інших осіб». Законодавчо не передбачено перелік осіб, які можуть залучатися до проведення кожної негласної слідчої (розшукової) дії, але на нашу думку до них відносяться особи, які не є співробітниками оперативних підрозділів.

Відповідно до чинного законодавства, конфіденційне співробітництво, під яким слід розуміти встановлення та підтримання негласних відносин між оперативним працівником та особою, яка залучається до виконання конкретних функцій із забезпечення виконання завдань правоохоронних органів держави (ст. 275 КПК), може бути використане не тільки під час проведення оперативно-розшукової діяльності, але й в ході досудового розслідування [2]. Ми вважаємо, що незалежно від того чи дана діяльність здійснюється в ході ОРД, чи кримінального процесу, її сутність не змінюється. Конфіденційне співробітництво регламентують:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність».

2. Підзаконні нормативно-правові акти – відомчі Інструкції з грифом обмеженого доступу. Конфіденти використовуються під час НСРД у ході кримінального провадження (ст. 275), але відсутній перелік злочинів за якими можуть здійснюватися НСРД із залученням конфідентів, і в цьому є невідповідність.

Загалом у Кримінальному процесуальному кодексі України (ст. 275)

визначено дві форми використання конфіденційного співробітництва:

1. Використання інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

2. Залучення осіб, з якими встановлено конфіденційне співробітництво до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Використання негласного співробітництва не є негласною слідчою (розшуковою) дією, а є заходом забезпечувального характеру.

Також, ми вважаємо, що доцільним є внесення змін до КПК України, а саме, частину першу ст. 275 КПК України викласти у наступній редакції: «Слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у тому разі, якщо цього потребує ситуація».

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: станом на 07.08.2018 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ: Парлам. вид-во, 2018. 407 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Наук.-практ. коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1328 с.

Стрілецька І.Р.

курсант факультету № 3

Одеського державного

університету внутрішніх справ

Ноздрін Д.О.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри

оперативно-розшукової діяльності

Одеського державного

університету внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НСРД

Під час проведення негласних (розшукових) слідчих дій неминуче відбувається втручання в сферу приватного життя, що в свою чергу тягне за собою тимчасове обмеження прав і свобод людини і громадянина, навіть обмеження конституційних прав [1].

Як належним чином забезпечити законність проведення негласної слідчої дії направленої на тимчасове обмеження конституційних прав людини. На вирішення цієї проблеми Кримінальний процесуальний кодекс регламентує цілу низку вимог дотримання яких є гарантією захисту конституційних прав людини [2].

Серед них є такі:

1. Суб'єкти, що забезпечують проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Згідно ч. 3 ст. 246 КПК рішення про проведення НСРД приймає слідчий, прокурор, а у випадках передбачених цим Кодексом слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого погодженого з прокурором. Слід відмітити, що за статтею 227 КПК слідчим суддею, що розглядає клопотання про надання дозволу на проведення НСРД є голова або за його рішенням інший суддя апеляційного суду області, Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя. Статус судді є додатковою гарантією забезпечення прав людини та уникнення судових помилок, адже суддя апеляційного суду має стаж роботи не менше 5 років, вагомий досвід, пройшов підвищення кваліфікації та конкурсний відбір на заміщення посади (ст. 26, 73, Закону України Про судоустрій та статус суддів).

Проводити НСРД має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, а за його дорученням уповноважені оперативні підрозділи(ч.6 ст. 246 КПК). До 2012 року слідчий не мав права здійснювати негласну діяльність шляхом проведення оперативно-розшукових заходів. Надання слідчому права на проведення НСРД є досить вагомим кроком у бік забезпечення прав людини, тому що для слідчого захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [3], а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування – є основним завданням, тоді як для оперативних підрозділів розкриття і розслідування злочину є однією з функцій до того ж не головною.

2. Підстави провадження НСРД. У статті 246 визначено юридичні та фактичні підстави провадження НСРД. Фактичними підставами є лише дві: обмеження конституційних прав людини допустимо лише через неможливість отримати відомості про злочин та особу, яка його вчинила в інший спосіб, НСРД передбачені статтями 260-264(в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269-275 проводяться, якщо вчинений злочин є тяжкий чи особливо тяжкий. Юридичними підставами є рішення слідчого прокурора слідчого судді про проведення НСРД у межах їх компетенції в передбачених законом випадках.

3. Процесуальне оформлення проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Статті 248 та 251 чітко визначають вимоги до клопотання та постанови про проведення НСРД, які повинні бути належним чином вмотивовані. Обов'язково вказується найменування кримінального провадження та його порядковий номер (витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань додається), що виключає застосування таких заходів поза кримінальним провадженням. Крім того важливо, що у клопотанні повинні були відображені відомості про ідентифікаційні ознаки, які дозволяють унікально ідентифікувати абонента спостереження (телекомунікаційну

мережу, кінцеве обладнання). Якщо у судді виникнуть сумніви щодо ідентифікації особи, він відхиляє клопотання.

4. Повідомлення осіб, щодо яких проводилися НСРД. Відповідно до статті 253 КПК особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені в ході проведення НСРД, підозрюваний, захисник повинні бути письмово повідомлені про це прокурором або за його дорученням слідчим протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення справи до суду з обвинувальним актом. Ця норма забезпечує відкритість діяльності правоохоронних органів та гарантує можливість оскарження проведення НСРД зацікавленими особами до суду з метою перевірки обґрунтованості їх проведення та компенсації завданої матеріальної або моральної шкоди.

Таким чином закріплені у КПК підстави умови та процесуальна форма провадження негласних слідчих розшукових дій створюють гарантії забезпечення прав людини у кримінальному процесі і сприяють наближенню до утвердження верховенства права у діяльності оперативних працівників.

1. Конституція України [Електронний ресурс]: закон України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду: за станом на 30. 09. 2016 р. – Електрон. дан. (1 файл). Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чине законодавство із змінами та допов. на 22 лютого 2017 року: Офіційний текст. Київ: Алерта, 2017. 290 с.

3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ Генеральної Прокуратури України від 16.11.2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>

4. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 244 с.

Тімочкін М.В.
слухач магістратури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО РЕАГУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА ФАКТИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ ТА ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Розробляючи новий Кримінальний процесуальний кодекс України [1] (далі – КПК України), який згодом у 2012 році був прийнятий, юристи, які приймали участь в його розробці, ставили за мету вдосконалити

кримінально-процесуальні норми які існували на той час і вже були застарілі. Під час розробки КПК України було враховано європейські стандарти захисту прав людини в кримінальному провадженні. Але цього виявилось недостатньо, оскільки й досі існують суперечності (колізії) у прийнятому законодавчому акті.

Навіть бездоганного знання норм права та особливостей їх правової реалізації замало, щоб зрозуміти як діяти слідчому в такій ситуації: наряд патрульної поліції під час чергування виявляє особу, яка відкрито розгулює вулицями міста з предметом, схожим на автомат Калашникова на плечовому ремені.

Поліцейські розуміють, що скоріше за все дії особи підпадають під ч. 1 ст. 263 КК України «Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу. Виконуючи свої повноваження, які покладені на них ч. 1 ст. 23 Закону України «Про національну поліцію», в якій зазначено: «поліція, відповідно до покладених на неї завдань: 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 3) вживає заходи з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; 4) припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; 5) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникла внаслідок вчинення кримінального, адміністративного правопорушення; 6) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та ін.». Крім того, у п. 1 ч. 1 ст. 268 КПК України передбачено, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, лише у випадках, якщо особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення (при цьому уповноважена особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України). Метою цих дій є припинення правопорушення та вилучення предмета схожого на зброю та затримання підозрюваної особи і доставлення її в найближче територіальне відділення поліції для здійснення з підозрюваною особою процесуальних дій, які в подальшому можуть бути використані в кримінальному провадженні, як докази якими відповідно до ст. 84 КПК України є:

1) доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та

обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню;

2) процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Належність доказів передбачена ст. 85 КПК України, де зазначено, що належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів. А у ст. 86 КПК України встановлюється допустимість доказу: 1) доказ визначається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом; 2) недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посылатися суд при ухваленні судового рішення.

Саме тут і виникають суперечності (колізії) чинного КПК України. Справа в тому, щоб довести провину правопорушника згодом в суді, потрібно перед цим зібрати достатні докази для доведення його винуватості у скоєнні злочину.

Збирання доказів регламентується ст. 93 КПК України:

1) Збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом.

2) Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом.

Докази збираються саме під час досудового розслідування. При цьому здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду. У разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань при першій можливості.

Слід зазначити, що єдиною слідчою дією, яку КПК дозволяє проводити у невідкладних випадках до моменту внесення відомостей до ЄРДР, є огляд місця події. У разі виявлення правопорушення на морському, річковому

судні чи військовому кораблі, а також у миротворчому контингенті та персоналі, що перебуває за межами України, під час виконання міжнародних миротворчих місій поза межами України досудове розслідування розпочинається негайно, відомості про нього вносяться до ЄРДР при першій можливості.

Для вилучення вогнепальної зброї необхідно здійснити обшук підозрюваної особи. Обшук підозрюваної особи та вилучення речового доказу, що припускається, - це слідчі розшукові дії, регламентовані главою 20 КПК України, проведення яких без внесення до ЄРДР недопустимо, та і втрачається сенс їх проведення.

З одного боку ч. 3 ст. 208 КПК уповноважена службова особа слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи, з іншого – ч. 3 ст. 214 КПК України здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається. У цьому і є колізія норм Кримінального процесуального кодексу.

Так, Оріхівським районним судом Запорізької області ухвалено виправдовувальний вирок 24.12.2015 р. (справа № 323/3329/15-к, провадження № 1 кп/323/245/15). Суд виправдав особу, визнавши низку доказів недопустимими у зв'язку з порушенням органом досудового розслідування приписів ч. 3 ст. 214 КПК. На час складання протоколу огляд місця події, здійснення слідчих дій слідчим, обшуку особи обвинуваченого, вилучення і огляду речі - саморобного самопалу, відомості про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР внесені не були. А тому суд, керуючись ч.3 ст. 214 КПК, визнав результати здійснення слідчим обшуку особи та вилучення і огляду речі - саморобного самопалу, недопустимими доказами саме через те, що ці дії були проведені до внесення відомостей до ЄРДР [2].

Таким чином, вилучення поліцією у підозрюваного предмета, схожого на зброю, в подальшому не може бути використано як речовий доказ у кримінальному провадженні. На жаль, будь-яка особа в наш час може безкарно носити зброю у громадських місцях. У зв'язку з цим та з метою удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо реагування на факти незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин, зазначена проблематика потребує подальшого дослідження.

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: станом на 07.08.2018 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. Київ: Парлам. вид-во, 2018. 407 с.

2. URL:<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54618744> (дата звернення: 05.05.2014).

Юдін А.В.

курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Кисельов А.О.

кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ

Сучасна злочинність характеризується високим рівнем професіоналізму та організованості. Їй притаманний транснаціональний характер, володіння новітніми формами й методами протидії правоохоронним та судовим органам. Деякі злочинні угруповання мають у розпорядженні свою розвідку й контррозвідку, є добре оснащеними найновішими технічними засобами. Тому одержання необхідної інформації про факти підготовки чи вчинення злочинів такими угрупованнями та їх документування, як правило, можливе лише шляхом проникнення в злочинне середовище із застосуванням відповідних оперативно-розшукових заходів.

Загалом оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно технічних засобів. При цьому оперативно-розшукові заходи занадто різноманітні, й кожний з фахівців пропонує власну класифікацію, ґрунтуючись на власному досвіді й ознаках, які, на їх думку, є значимими.

З метою дослідження проблеми класифікації оперативно-розшукових заходів у розвідці розглянемо існуючі підходи до їх розподілу серед провідних науковців. Так, російські вчені К.К. Горяінов, В.С. Овчинський та О.Ю. Шумилов [1] запропонували поділяти заходи на:

- адаптовані розшуком криміналістичні методи: опитування, збирання відомостей, збір зразків для порівняльного дослідження, перевірочні закупівлі, дослідження предметів і документів, спостереження, ідентифікація особистості, обстеження приміщень, будинків, споруд, ділянок місцевості й транспортних засобів, оперативний експеримент;

- розвідувальні методи, властиві тільки розшуку: контроль поштових

відправлень, телеграфних й інших повідомлень, прослуховування телефонних переговорів і зняття інформації з технічних каналів зв'язку;

- розвідувальні операції: оперативне впровадження й контрольована поставка.

О.Ю. Шумилов поділяє заходи на категорії [2]. До першої категорії (звичайної) він відносить заходи, що не обмежують конституційні права людини і можуть проводитися як у рамках адміністративно-режимної оперативно-перевірочної роботи, так і під час оперативно-розшукового процесу: опитування, збирання відомостей, збір зразків для порівняльного дослідження (крім збору зразків з проникненням у житло й збору зразків голосу людини шляхом контролю її телефонних переговорів), перевірочну закупівлю, дослідження предметів і документів, спостереження (крім спостереження з проникненням у житло), ідентифікація особистості, оперативне впровадження, контрольована поставка, обстеження приміщень, будинків, споруд (крім житла), ділянок місцевості й транспортних засобів і зняття інформації з технічних каналів зв'язку (не порушуючи сферу приватного життя громадян).

До другої категорії, на думку О.Ю. Шумилова, належать заходи, що обмежують конституційні права людини, «...які проводять тільки під час оперативно-розшукового процесу для вирішення завдань, пов'язаних з обмеженням певного конституційного права людини й громадянина». До цих заходів він відносить усі оперативно-розшукові заходи, що залишилися, за винятком оперативного експерименту. Оперативний експеримент належить до третьої (спеціальної) категорії заходів, які спрямовані на протидію вчиненню тяжких і особливо тяжких злочинів [1].

Для вирішення проблеми використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі, важливими критеріями класифікації оперативно-розшукових заходів, з погляду М.А. Погорецького, є їх функціональне призначення, обмеження конституційних прав людини, умови й особливості проведення, характер регламентації Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», документування та використання їх результатів у кримінальному процесі [3].

Виходячи з визначених М.А. Погорецьким об'єкта оперативно-розшукової діяльності та його видів, а також поняття оперативно-розшукового заходу, в межах оперативно-розшукової діяльності можна виокремити оперативні організаційно-управлінські заходи й оперативно-розшукові заходи [8].

Оперативними організаційно-управлінськими є ті заходи, що проводяться для самозабезпечення функціонування оперативно-розшукової діяльності як самостійної державної системи, а також здійснення оперативно-розшукових заходів (оперативно-забезпечувальних та інформаційно-пізнавальних заходів: використання допомоги гласних і негласних штатних та позаштатних працівників (п. 12 ст. 8 Закону України «Про оперативно-

розшукову діяльність»); встановлення конфіденційного співробітництва з особами на засадах добровільності (п. 13 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»); створення з метою конспірації підприємств, організацій, використання документів, які зашифровують особу чи відомчу належність працівників, приміщень і транспортних засобів оперативних підрозділів (п. 16 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»); створення і застосування автоматизованих інформаційних систем (п. 17 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

Організаційно-управлінські, як і оперативно-забезпечувальні заходи (операції), є не самостійними, а допоміжними, оскільки спрямовані на успішне проведення інформаційно-пізнавальних заходів, і в кінцевому рахунку на створення умов для своєчасного отримання оперативної інформації [3].

Своєю чергою, оперативно-розшукові заходи можна поділити на оперативно-забезпечувальні й інформаційно-пізнавальні [3].

Оперативно-забезпечувальними є заходи (операції), що спрямовані на успішне проведення конкретних інформаційно-пізнавальних заходів для пізнання конкретних обставин злочинної діяльності (пошук та виявлення фактичних даних і їх джерел). До цієї групи заходів належать вказані у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: контрольна та оперативна закупівля й постачання (п. 2); порушення питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та прийняття участі в їх проведенні (п. 3); проведення операцій по захопленню злочинців, припиненню злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб (п. 5); проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співпрацює з останнім, із збереженням в таємниці достовірних даних щодо їх особистості (п. 8) [3].

Інформаційно-пізнавальні заходи – це такі заходи, що безпосередньо спрямовані на отримання оперативної інформації відповідно до завдань оперативно-розшукової діяльності. Оперативні інформаційно-пізнавальні заходи залежно від мети, з якою вони проводяться, можуть бути розвідувально-пошуковими, розшуковими й контррозвідувальними [3].

До оперативно-пізнавальних заходів належать вказані в ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»: опитування (п. 1); відвідування жилих та інших приміщень за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин вчиненого або такого, що готується, злочину, а також збирання відомостей про протиправну діяльність підозрюваних або осіб, щодо яких здійснюється перевірка (п. 6); негласне виявлення та фіксування слідів тяжкого злочину, документів та інших

предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержання розвідувальної інформації, у тому числі шляхом проникнення оперативного працівника в приміщення, транспортні засоби, на земельні ділянки (п. 7); зняття інформації з каналів зв'язку, застосування інших технічних засобів отримання інформації (п. 9); контроль шляхом відбору за окремими ознаками телеграфно-поштових відправлень (п. 10); здійснення візуального спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів (п. 11) [3].

Таким чином, класифікація оперативно-розшукових заходів є спробою систематизувати та класифікувати їх залежно від юридичної природи, законодавчих приписів, повноважень, функцій та меж оперативно-розшукових дій, що здійснюються оперативними підрозділами щодо громадян під час протидії злочинності.

1. Оперативно-розыскная деятельность: учебник / под ред. К.К.Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. МОСКВА, 2001. С. 305.

2. Шумилов А.Ю. Юридические основы оперативно-розыскных мероприятий: учеб. пособие / А.Ю. Шумилов. МОСКВА, 1999. С. 9–10.

3. Погорецький М.А. Оперативно-розшукові заходи: поняття і види // Державна безпека України: наук.-практ. зб. НАН України і СБ України. Київ, 2005. № 1(3). С. 62–67.

Наукове видання

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
(19 жовтня 2018 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)*

Редактор, оригінал-макет – *Самотуга А.В.*
Редактор *Л.В. Омельченко*

Підп. до друку 16.10.2018 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 10,25. Обл.-вид. арк. 10,75. Тираж 50 прим. Замовлення № 07/18-зб

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018